

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

M. Tvllivs Cicero Mannvcciorvm Commentariis Illvstratvs antiquaeq. lectioni restitutus

Continens Epistolas, ad T. Pomponium Atticum, M. Iunium Brutum,
Quinctum fratrem

Cicero, Marcus Tullius

Venetiis, 1583

In Epistolarvm M Tvllii Ciceronis Ad T Pomponivm Atticvm Librvm XIII Pavlli
Manvtii Commentarivs

[urn:nbn:de:gbv:45:1-770415](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:45:1-770415)

IN · EPISTOLARVM
M · TVLLII · CICERONIS

A D

T · POMPONIVM · ATTICVM

LIBRVM · XIII

PAVLLI · MANVTII
COMMENTARIVS

Cicero S. D. Attico. 1.

D Ciceronem ita scripsisti, ut neque seuerius, neque temperatius scribi potuerit, nec magis, quam quemadmodum ego maxime uellem. prudentissimi etiam ad Tullios. quare aut ista proficient, aut aliud agamus. De pecunia uero, iudeo a te omnem diligentiam

adhiberi, uel potius iam adhibitam: & si efficias, a te hortos habebō. nec uero ullum genus possessionis est, quod malim, maxime scilicet ob eam causam, quae suscepta est; cuius festinationem mihi tollis, quoniam de aestate polliceris; uel potius recipis: deinde etiam ad

peruiri potest aptius, cui rei cupiditas impellit me interdum, ut te hortari uelim, sed me ipse renoco, non enim dubito, quin, quod me ualde uehe putes, in ea tu me ipsam cupiditate uincas; itaque istuc iam profecto habeo. Exspecto, quid istis placeat de epistola ad Caesarem. Nicias te, ut debet, amat, uehementerq. tua sui memoria delectatur. Ego uero Peducaeam nostrum uehementer diligo, nam & quanti patrem feci, totum in hunc ipsum per se aeque amo, atque illum amauit; te uero plurimum, qui hoc ab utroque nostrum fieri uelis. Si hortos inspexeris, et si de epistola certiores me feceris, dederis mihi quod ad te scribam: sin minus, scribam tamen aliquid: numquam enim deerit. Vale.

EXPLANATIO

CICERONEM § filium. SEVERTVS § obiurgans eum, quod immoderatos sumptus faceret, quod indicat illud, ep. 46. Turpe est nobis illum, qualiscumque est, hoc primo anno egeret: post moderabimur diligentius. MAGIS, quam quemadmodum § dictio, Quam, uidetur abundare, sic infra, Nec in hac quidem re quidquam magis, ut uelle, accidere potuit. TVLLIOS § Martianum, & Montanum, qui cum Cicerone filio Athenis erant, quod illud ostendit, epist. 50. l. 12. L. Tullium Montanum nosti, qui cum Cicerone profectus est: epist. 52. ibidem. Et illud: Misi ad te epistolas ad Martianum, & Montanum. AVT ista proficient § ista, haec diligentia, qua tu in litteris tuis ad Ciceronem & ad Tullios usus es. Proficient: ut Cicero in sumptibus sit restrictior. DE pecunia § a debitoribus exigenda, ut hortos emere posset. OB eam causam, quae suscepta est § ob fanum, quo filiam consecrare deliberatum est. CVTVS festinationem mihi tollis § non uis me festinate, neque pateris ut ego te urgeam, cum haec aestate nos,

nos, quod uolumus, habituros affirmes. *ISTIS placeat* § istis: Caesarianis. placeat: mittenda sit ad Caesarem, nec ne. epist. 49. *NICIAS* § hic erat apud Ciceronem. ep. 25. & 52. l. 12. *QUANTI patrem feci* § cuius quaestor Cicero suero fuerat in Sicilia, auctore Pediano. *ET si de epistola* § ad Caesarem: de qua paullo ante.

Cicero S. D. Attico. 2.

GRATOR *mibi celeritas tua, quam ipsa ues, quid enim indignius? sed iam ad ista obduramus, & humanitatem omnem exsumimus. Tuas litteras hodie expectabam, nihil equidem ut ex his noui: quid enim? uerum tamen.* Oppio, & Balbo epistolas deferri iubebis: & tamē Pisonem scibi de auro. Faberius si uenerit, uidebis, ut tantum attribuat, si modo attribuetur, quantum debetur. accipies ab Erote. Ariarathes Ariobarzani filius Romam uenit, uult, opinor, regnum aliquod emere a Caesare, quo modo nunc est, pedē tibi ponat in suo, non habet. omnino eum Sextius noster parochijs publicis occupauit: quod quidem facile patior. uerum tamen, quod mihi, summo beneficio meo, magna cum fratribus illius necessitudo est, inuito eum per litteras, ut apud me diuersetur. ad eam rem cum mitterem Alexandrum, has ei dedi litteras. Cras igitur auctio Peducaei: cum poteris ergo: etsi impedit fortasse Faberius: sed tamen, cum licebit. Dionysius noster grauer queritur, & tamen iure, a discipulis abesse tam diu, multis uerbis scripsit ad me, credo item ad te. mihi quidem uidetur etiam diutius absuturus. ac nollem: ualde enim hominem desidero. Vale.

EXPLANATIO

CELERITAS tua, § in scribendo. *RES ipsa* § quam scripsisti: qua nihil potest esse indignius. *HUMANITATEM omnem* § omnem sensum humanitatis: ut iam neque dolere ullo damno, neque lacrimari ullo commodo possimus ad autem ob interitum filiae: qua amissa, nihil iam in reliqua uita sibi esse curandum statuere. *UERUM TAMEN* § expectabam. & est figura, qua usus est ep. 8. & 12. l. 14. & in ep ad Tiro. § his uerbis: Confice professionem. etsi haec pecunia ex eo genere est, ut professione non egeat. uerum tamen. *EPISTOLAS* § quibus eos Cicero rogabat, ut exactionem Faberiani nominis adiuuarent. nam & supra, ep. 28. l. 12. Cum Oppio, inquit, & Balbo communices, quantum perere, & quare uelim hortos; sed ita posse, si expediatur illud Faberianum. *ET tamen* § quam quam ad Oppium & Balbum scripsi de Faberio: tu tamen scibi Pisonem poteris conuenias, ut cum eo de auro colloquaris. Et, opinor, hoc intelligit, ut ad emptionem horiorum auream pecuniam a Pifone argentario mutuum sumeret usura pendenda, uel: ut argentea pecunia Pifoni daretur, Pifone auream redderet. Pisonem autem argentarium fuisse, indicat illud ep. 3. l. 12. Ad Aulum scripsi, ut ea, quae bene nossem de auro, Pifoni demonstrarem. quo etiam loco de permutatione agitur. & infra ep. 4. Si quid poteris, inquit, cum Pifone conficies: Aulus enim uidetur in officio futurus. utrobique enim Auli mentio: & utrobique eius opera apud Pisonem Cicero uidetur uti. de Pifone autem ep. 4. 10. l. 12. huius lib. & 10. l. 14. *ATTRIBUATUR* § numeretur, soluatur. *Attributum pecuniam* Pedianus dicit esse, y quam in stipendium militum ex aerario de promissa tribuni aerarij quaestoribus adnumerabant. Idem fere M. Varro. sed a rebus publicis transferri ad priuatas, docet illud ep. 3. l. 16. Maxime autem me angit ratio reliquorum meorum, quae quamquam explicata sunt; tamen, quod & Dolabellae nomen in his est, & attributio est mihi nominum ignota, conturbor. item illud in epistola ad Tironem fam. lib. 16. De attributione conficies; de repraesentatione uidebis. De domesticis rebus haecenus. de publicis omnia mihi certa, quid Octauius, quid Antonius. *ACCIPIES ab Erote* § cognosces ab Erote, quantum nobis a Faberio debeatur. is enim Ciceronis rationes procurabat. epist. 15. & 18. lib. 15. & 2. & 14. lib. 16. *ARIOBARZANIS filius* § eius, quem a Mithridate fuisse expulsam legitur in oratione pro lege Manilia. *EV Sextius noster parochijs publicis occupauit* § ei Sextius noster & domum iam, & omnia ad uictum necessaria de publico curauit. *Parochijs*: praebitionibus: & parochus, qui huic muneri praecerat, ut sumptu publico siue legatos, siue alios muneribus ornaret, aut etiam aleret. & dixit, Occupauit, quasi, ante me cepit, ut ego cum frustra sim inuitatus, quale illud in Tuscanis, opinor, quaestionibus: Occupaui te fortuna, atque cepi, omnesque aditus tuos interclusi, ut ad me adspirare non posses. legendus Aeron in illud Horarij, Proxima Campano Ponti quae uillula tectum Praebuit, & parochi, quae praebent ligna, salemque. *SUMMO beneficio meo* § nam Ariobarzanem, eius fratrem, Cappadociae regem, praesentibus insidijs nec opinantem liberauerat, regnumque ei seruauerat, ut in epistola ad senatum, & in ea, quam eodem libro ad Catonem scripsit, ep. 20. l. 5. & fam. ep. 2. & 4. l. 15. *CUM fratribus illius* § unum Ariobarzanem seruauit, ut ipse ad senatum & ad Catonem scribit: & unum ibi nominat Ariobarzani fratrem Ariarathem: ut hic uideatur, Fratre, legendum potius, quam Fratribus, sed, repugnantibus antiquis libris, nihil mutuo. *APUD ME* § domi meae: cum tamen ipse abesset, sic locutus ep. 3. l. 15. *AUCTIO Peducaei*: § cui Atticus dare operam uolebat. ep. 4. & l. 13. *CUM poteris ergo* § ad me uenies. *FABERIUS* § exactio nominis Faberiani. *AD DISCIPULIS* § quos Romae habebat, & fortasse is est, qui Cicerones filios docuerat: de quo supra.

Cicero

Cicero S. D. Attico. 3.

A TER litteras expectabam, non dum scilicet: nā has mane rescriberebam. Ego uero ista nomina sic probo, ut nihil aliud me moueat, nisi quod tu uideris dubitare. illud enim non accipia in bonam partem, quod ad me refers. quid? ipse negotium meum gererem, nisi consilio tuo? sed tamen intelligo, magis te id facere diligentia, qua semper uteris, quam quod dubites de nominibus istis. etenim Coelium non probas: plura non uis. utrumq. laudo: his igitur utendum est. praes aliquando factus esset, in his quidem tabulis, a me igitur omnia, quod dies longiores: teneamus modo, quod uolumus. puto fore istam etiam a praecoone die, certe ab heredibus. De Crispo, & Mustela uidebis: & uelim scire, quae sit pars duorum. De Bruti aduentu eram factus certior. attulerat enim ab eo Aegyptia liberum litteras. nisi ad te epistolam, quia commode scripta erat. Vale.

EXPLANATIO

NONDUM scilicet, & litteras equidem a te expectabam, sed nondum tamen, qui enim tabellarij a te mane discedunt; (erat autem Atticus Romae, Cicero in Tusculano, ut propinqui maxime essent: epist. 12.) mane certe huc peruenire non possunt, multo etiam minus, qui meridie. Ista nomina de quibus ad me scribis. Cicero, cum pecuniam non haberet, unde hortos emeret, Attico mandauerat, ut aliquid uenderet. Atticus in uenditione non pecuniam accepit ab eo, qui emit, sed nomina, ita tamen, si ea nomina Cicero probasset, ad quem de ea re scripturus erat. **UIDERIS dubitare** & quod & plura sint nomina, ut exigi deinde omnia, nisi magna molestias, non possint; & in istis nominibus non bonum nomen Coelius uideatur. **AD me refers** & Atticus ad Ciceronem retulerat de nominibus illis, ut faceret ipse quod liberet; hoc est, ut illa uel acciperet, uel rejiceret, quandoquidem ipsius res ageretur. **IPSE** & si ipse adesset, & meum negotium gererem. **UTRUMQUE laudo** & utamur, inquit, his nominibus, nam neque mihi plura uidentur: & Coelium probo. **FACTVS esset** & Germani in suis libris, Factus es: ego, Factus esses: hoc sensu: nisi haec nomina haberemus, tu aliquando praes factus esses pro me, & quia dixerat. Aliquando, incertum tempus & incertam rem significas: definit, & tempus remq. exprimit, cum infert. In his quidem tabulis, in his quidem tabulis, quas in hortorum emptione facturus sum, pro me certe spondidisses, nisi haec haberemus nomina, quae hortorum uenditoribus dari possent. **A ME igitur omnia** & fient. ego te de sponione non rogabo: ipse per me omnia conficiam. **QVOD dies longiores**: & malim sic, Quod dies longior est: ut intelligatur dies nominum exigendorum, quam scripserat Atticus abesse longius, quam oporteret. **TENEAMVS modo, quod uolumus, &c.** & contingat modo, quod optamus, ut scilicet hortos assequamur. nam, quod ad diem nominum attinet, quam scribis longiorem esse: puto fore, ut praeco, qui Scapulanos hortos in auctione uenditurus est, non praesentem pecuniam ab emptore poscat, sed diem largiatur solutionis faciendae non minus longam, quam ea dies est, ad quam haec nomina exigentur. quod si istam diem praeco non concedet; non dubito, quin ab heredibus eam impetremus. itaque utamur his nominibus: neque te ista dies moueat; cum aequae longae futura sit ea, quam ad hortorum pretium persoluendum si minus praeco, heredes certe dabunt. **UIDEBIS** & ut in auctione Scapulanorum hortorum, quantum poterint, nos adiuuent. Erat enim ex coheredibus: quod insequens membrum declarat. **PARS duorum** & quae pars hortorum ad Crispum, quae ad Mustelam pertineat, ep. 5. **EPISTOLAM** & mihi a Bruto missam.

Cicero S. D. Attico. 4.

HABEO munus a te elaboratum decem legatorum. & quidem puto. nam filius anno post quaestor fuit, quam consul Mummius. sed quoniam saepius de nominibus quaeris quid placeat: ego quoque tibi saepius respondeo, placere. Si quid poteris cum Pisone, conficies: Aulus enim uidetur in officio futurus. uelim ante te possis: si minus, utique simul, cum Brutus ueniet in Tusculanum. magni interest mea, una nos esse. scies autem, qui dies is futurus sit, si puero negotium dederis, ut quaerat. Spurius Mummius putaram in decem legatis fuisse: & uidelicet: etenim uoluptati fratri fuisse: fuit enim ad Corinthum.

EXPLANATIO

HABEO munus &c. & infra epist. 26. ita scribit: Sicunde potes, erues, qui decem legati Mummius fuerint. Polybius non nominat. eorum nomina Atticus inuenit, inuenta misit ad Ciceronem. Habeo, igitur, inquit, munus a te elaboratum decem legatorum. Et hic quoque perspicuum est, lapsum esse in ordine qui has epistolas retulit in uolumina: cum infra de nominibus decem legatorum Atticum loquitur, hic autem ea se dicat accepisse. **ET quidem puto** & puto eos fuisse, quos tu scribis. **NAM filius &c.** dixerat

dixerat olim Hortensius Ciceroni, in decem legatis cum L. Mummius ad bellum Achaicum profectis Tuditanum fuisse; cum Tuditanum proavum suum intelligeret, Cicero autem de auctore dictum acciperet. sed Atticus proavum fuisse ostendit, eius patrem, quem Cicero significari ab Hortensio putauerat. Respondet igitur ad epistolam Attici, in qua ille scripserat, in decem legatis fuisse Tuditanum Hortensij proavum; cum Cicero eius filium, Hortensij autem, intelligi putasset. Sensus est: Puto plane fuisse decem legatos, quos ad me scripsisti, & fuisse in ijs Tuditanum Hortensij proavum. ego autem Tuditano eius filio intellexeram: quem in decem legatis non fuisse, nunc quidem facile credo; eum quaestor fuerit anno post, quam quaestor Mummius: ut simile veri non sit, legatum Mummiij fuisse, cum adhuc esset adolescens. vide epist. 6. 3. 1. 3. 2. & 3. 3. **MUMMIUS** § L. Mummius Achaicus, qui consul fuit cum L. Cornelio Lentulo, clarus eversa Corintho. **DE nominibus quaeris quid placeat** § de nominibus legatorum a te scriptis. **Placere** : ostendit sibi placere legatorum nomina, cum dixit, Et quidem puto. **CON-FICIES** : § de auro epist. 1. **AULUS** § Aulus in eo nos adiuvabit. **VELIM ante possis** : § cuperem, ante Bruti adventum liceret tibi in Tusculanum ad me venire. **UT quaerat** § ut quaerat de familiaribus, aut de servis Bruti, quo die sit venturus in Tusculanum. **ET videlicet** : § & videlicet puro ita esse. cum enim ad Corinthum fuerit, & fuerit consulis frater; consentaneum est, eum in decem legatis, quos frater habuerit, fuisse.

Cicero S. D. Attico 5.

MISI tibi Torquatum, colloquere tu quidem cum Silio, ut scribis, & urge, illam diem negabat esse mense Maio, istam negabat, sed tu, ut omnia, illuc quoque ages diligenter. **De Crispo, & Mustela scilicet cum quid egeris. Quoniam ad Bruti adventum fore te nobiscum polliceris, satis est praesertim cum hi tibi dies in magno nostro negotio consumantur.**

EXPLANATIO

TORQUATVM § librum Torquati nomine inscriptum: de quo epist. 3. 2. Torquatus Romae est, iussu, ut tibi daretur. **VRGE** § ut hortos suos nobis vendat. **ILLAM diem &c.** § intelligit hortos Scapulanos, cum dicit Illam diem: cum, Istam, Silianos: & diem intelligit solutionis. Silius enim concedebat, ut hortorum suorum emptor mense Maio pretium persolveret: heredes Scapulae tam longam diem non concedebant, ideoq. Atticum Cicero hortatur, ut urgeat de Silianis. **De Crispo, & Mustela** § hoc est de hortis Scapulanis: uterque enim heres erat Scapulae. ep. 3. **ADVENTVM** § cum in Tusculanum veniet. **IN magno nostro negotio** § de hortis scilicet.

Cicero S. D. Attico. 6.

DE aquaeductu probe fecisti, columnarium, vide, ne nullum debeamus. quamquam mihi uideor audisse a Camillo, commutatam esse legem. Pisoni, quid est, quod honestius respondere possimus, quam solitudinem Catoni? nec coheredibus solum Herennianis, sed etiam, ut scis (tu enim mecum egisti) de puero Lucullo: quam pecuniam tutor (nam hoc quoque ad rem pertinet) in Achaia sumpserat, sed agit liberaliter, quoniam negat se quidquam facturum contra nostram voluntatem. coram igitur, ut scribis, consiliuerimus, quod admodum rem explicemus. Quod reliquos coheredes conuenisti, plane bene. Quod epistolam meam ad Brutum poscis, non habeo eius exemplum, sed tamen saluum est, & ait Tiro te habere oportere, & ut recordeor, una eum illius obiurgatoria tibi meam quoque, quam ad eum rescripseram, misi. Iudiciali molestia ut caream, uidebis. Tuditanum istum, proavum Hortensij, plane non norau; & filium, qui tum non poterat esse legatus, fuisse putaram. Mummius fuisse ad Corinthum, pro certo habeo. saepe enim hic Spurius, qui nuper est * epistolam mihi pronuntiabat uersiculis facietis ad familiares missas a Corintho. sed non dubito, quin fratri fuerit legatus, non in decem. atque hoc etiam accepi, non solitos maiores nostros legare in decem, qui essent imperatorum necessarii, ut nos, ignari pulcherrimorum institutorum, aut negligentes potius, M. Lucillum, & L. Muraenam, & ceteros ad L. Lucillum misimus. illudq. **Διογότατος**, illum fratri in primis eius legatis fuisse. **Vale**.

EXPLANATIO

DE aquaeductu § non in agro, sed in urbe. **COLVMNARIVM** &c. § tributum, quod in singulas columnas domum sustentantes exigetur, propterea quod opulentiam significarent habitantium. **Caesar lib. 3. de bello ciuili**: Acerbissime imperatae pecuniae tota prouincia exigebantur, multa praeterea

terea generatim ad auaritiā excogitabantur. in capita singula seruatorum ac liberorum tributum imponebatur. columnaria, hostiaria, frumentum, milites, remiges, arma, tormenta, uecturae imperabantur. **VIDE, ne nullum** & malo, Vllum. ut dicat: uide, ne in columnarium ullum uectigal incidamus: uide, ut omnino columnarij debitōnem effugiamus. Forte quippiā cum columnis Atticus aedificabat Romae Ciceronis nomine: ut de columnario deinde pendendo non sine causa Cicero tueretur. **LEGEM** & quā columnarium antea pendebatur. **PISONI** & c. & argentario, pecuniam, Catoni pupillo, aut eius tutoribus creditam, repetenti. **COHEREDIBVS** & Catonis creditoribus. **DE puero Lucullo** & si de pecunia, quam Luculli pueri tutor in Achaia sumpsit, Piso ager. erat autem, ut est in prooemio libri 3. de finibus, unus e tutoribus Cicero. **CVM illius obiurgatoria** & quā Brutus eum obiurgauerat, quod interitum filiae mollius fertet, quam uirum deceret. itaque ipse Brutum solans in morte matris, Est, inquit, alio num tanto uiro, ut es tu, quod alteri praeceperit, id ipsum facere non posse. me quidem cum rationes, quas collegēras, tum auctoritas tua a nimio maerore deterruit. cum enim mollius tibi ferre uideres, quam deceret uirum, praefertim eum, qui alios consolari soleret; accusasti me per litteras grauioribus uerbis, quam tua consuetudo ferebat. **IUDICIALI molestia ut caream** & scripserat Atticus, esse qui eius patrociniū in iudicijs desiderarent uidebis, inquit Cicero, ne quis mihi molestus sit, ut eum in iudicio defendam. nam iudiciali molestia omnino cupio carere. **ISTVM** & quem tu scribis in decem Mummiū legatis fuisse. **FILIVM** & istius Tuditani filium fuisse putaram in decem: sed uidelicet assentior tibi, qui patrem scribis fuisse; cum filius, qui tum erat adolescens, legatus esse non potuerit. **MVMMIVM fuisse ad Corinthum** & cum Lucio fratre, qui eam deleuit. ep. 4. **SPVRIVS** & nepos, ut opinor, Spuriū Mij, quem dicit ad Corinthum fuisse, cum fratre. **NYPER est**, * *Epistola* & c. & tale quippiam desideratur, Mortuus: ut, Qui nuper est mortuus, legatur, quod in antiquo libro legitur. **MISSAS** & a Sp. Mmio. **QVIN fratri fuerit legatus, non in decem** & proficiscentibus ad bellum legati dabantur: postea, ut illa prouincia componeretur, decem legati decernebantur. in oratione pro Cornelio Balbo, C. Caesare, inquit, senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit, & numero dierū nouo. idem in angustijs aerarij uictorem exercitum stipendio affecit: imperatori decem legatos decreuit. Et de prouincijs consularibus: Actum est de decem legatis: quos alij omnino non dabant, alij exempla quaerebant, alii tempus differebant, alii sine ullis uerborum ornamentis dabant. Et in epistola ad Lentulum: Stipendium Caesari decretum est, & decem legati. quamquam Caesari, ob multas de Gallis uictorias, dignitatis causa decem legati decreti sunt, non ut Gallia, in qua bellum adhuc gerebat, in prouinciae fornam redigeretur. Fuit igitur Mummius in primis fratris legatis, in decem non fuit. **ILLVM fratri** & Sp. Mummiū. **L. Mummiō.** **IN primis eius legatis** & in ijs, quos primum eduxit.

Cicero S. D. Attico. 7.

OPERAM tuam multum, qui & haec cures, & mea expedias, & sis in tuis multo minus diligens, quam in meis. Sextius apud me fuit, & Theopompus pridie uenisse a Caesare narrabat litteras: hoc scribere, sibi certum esse Romae manere; causamque eam adscribere, quae erat in epistola nostra, ne se absente leges suae negligerentur, sicut esset neglecta sumptuaria. est & λόγον: idq. eram suspicatus. sed istis mos gerendus est; nisi placet hanc ipsam sententiam nos persequi

& Lentulum cum Metella fecisse diuortium. haec omnia tu melius. rescribes igitur quidquid uoles, dummodo quid iam enim non reperio, quid te scripturum putet, nisi forte de Mustela, aut si Siliū uideris. Brutus heri uenit in Tusculanum post horam decimam. hodie igitur me uidebit: ac uellem, cum tu adesses. nisi e quidem nunciari, te, quoad potuisses, expectasse eius aduentum, uenturūque, si audisses, meque, ut facio, continuo te certiore esse facturum. Vale.

EXPLANATIO

HAEC cures, & haec, quae ad me scripsisti. nam Attici litteris respondet. **A CAESARE** & in Hispania bellum gerente contra Pompeii liberos. **IN epistola nostra** & intelligit epistolam, quam ad Caesarem scripsit: quam tamen, ut opinor, non misit, quod in ea Caesaris amici, qui Romae erant, nimium multa mutari uellent. ep. 27. & 28. argumentum autem illius epistolae hoc fuit, ut Caesar remp. constitueret; quae minus firma uideretur, legibus, quas ipse tulerat, neglectis; deinde ad Parthicum bellū proficisceretur. ep. 33. **LEGES suae** & ut de iudicijs, de sumptibus, de praemijs eorum, qui plures filios suscepissent, quas leges tulit post bellum Africanum. Dio lib. 43. **EST λόγον** & uelle Caesarem Romae manere propter eam causam. **ID Q. eram suspicatus** & c. & ego item existimaueram, fore, ut Caesar maxime propter eam causam Romae uellet manere, ne se absente leges suae negligerentur: idq. scripsi in epistola ad Caesarem. **SED istis mos gerendus est** & quibus eam epistolam mitti non placet. epist. 28. **NI SI placet** & c. & nisi tu in hac opinione es, ut hanc ipsam sententiam persequamur, hoc est, ut omnino scriptam epistolam ad Caesarem mittamus. **ET Lentulum cum Metella fecisse diuortium** & refertur ad illud, Sextius narrabat. **DE Mustela, aut si Siliū uideris** & de hortis Scapularis, & Silianis, hoc

hoc supra ita saepe narratur, ut hic putidum uideatur explanare, *MISI* equidem ei nunciari, & pro, significauit, ut ei nunciaretur. infra epist. 10. Hodie Spintherem exspecto: misit enim Brutus ad me. Et ad Brutum, epist. 16. lib. XI. fam. Mitte ad Lupum nostrum, ut is nobis eas centurias conficiat. Et epist. 9. ad Tironem: Curio misit, ut medico honos haberetur. Raro tamen cum infinitiuo iunctum inuenitur: & abundare potest, Nunciari.

Cicero S. D. Attico. 8.

PLANE nihil erat, quod ad te scriberem. modo enim discesseras, & paullo post triplices remiseras. uelim cures fasciculum ad Vestorium deferendum: & alicubi des negotium, qui quaerat, Q. Faberij fundus num quis in Pompeiano, Nolano uenalis sit. Epitomen Bruti Coclianorum uelim mihi mittas, & a Philoxeno *Παυριου* & *Ποπολιου*. Te idibus uidebo cum tuis. Vale.

EXPLANATIO

TRIPLICES remiseras. & modo a me discesseras, & paullo post ego ad trinas litteras miseram, tuque ad omnia respondeas: ut iam, quod scribam, nihil plane sit. *Triplices*: non dicit, trinas, sed triplices, quasi, tribus meis epistolis respondentes. Et cum dicit, Paullo post triplices remiseras; plus dicit ad ostendendam argumenti inopiam, quam si dixisset, Paullo post trinas ad te miseram. quod enim tribus epistolis Cicero scripsisset, colligere eadem illa, & in quartam conijcere potuisset; quod facere nonnumquam solemus, ita scribendi sententiam habuisset. cum autem non modo ipse ad Atticum trinas misisset, sed Atticus ad omnia respondens triplices remisisset: iam plane, quod scriberet, reliquum nihil erat. **COELIANORVM** & uide illud ep. 7. lib. 12. In Bruti epitoma Fannianorum. **A PHILOXENO** & mitte Panaetij librum de prouidentia, a Philoxeno sumptum.

Cicero S. D. Attico. 9.

COMMODYM discesseras heri, cum Trebatius uenit, paullo post Curtius, hic salutandi causa, sed mansit inuitatus. Trebatium nobiscum habemus. hodie mane Dolabella. multus sermo ad multum diem. nihil possum dicere *ἐκτενέσθρον*. nihil *φιλοσοφώτερον*, uentum est tamen ad *Quinctum*. multa *ἀγαρα*, *ἀδμήματα*, sed unum eiusmodi, quod nisi exercitus sciret, non modo Tironi dictare, sed ne ipse quidem auderem scribere. sed haftenus, & *ἔτι* *ῥῆσ* ad me uenit, cum habere Dolabellam, Torquatus, humanissimeque Dolabella, qui bus uerbis secum egissem, exposuit. commodum enim egerā diligentissime. quae diligentia grata est uisa Torquato. A te exspecto, si quid de Bruto, quamquam Nicias confectum putabat, sed diuortium non probari. quo etiam magis laboro idem, quod tu. si quid est enim offensionis, haec res mederi potest. mihi Arpinum eundem est. nā & opus est constitui a nobis illa praediola: & uereor, ne exuendi potestas non sit, cum Caesar uenerit: de cuius aduentu eam opinionem Dolabella habet, quam tu coniecturam faciebas ex litteris Messallae. cum illuc uenero, intellexeroque, quid negotij sit; tum, ad quos dies rediturus sim, scribam ad te. Vale.

EXPLANATIO

DOLABELLA & confectum enim bellum erat in Hispania: cui Dolabella interfuit, & ante Caesarem in Italiam reuertit. *ἐκτενέσθρον* & cum maiore significatione beneuolentiae. Et subintelligi perspicuum est, illius sermone. **VENTUM** est tamen ad *Quinctum* & pro, Tamen, rectius mea sententia legeretur, Tandem, sensu non obscuro. **MULTA** *ἀγαρα*, *ἀδμήματα* & dicebat Dolabella a *Quincto* filio dicta contra Ciceronem in Hispania: quod & antea litteris idem Dolabella obscure significauerat, epist. 37. libro 12. **EXERCITVS** & Caesaris in Hispania, non, inquit, secreto, aut inter paucos mihi male dixit *Quinctus*, sed ita palam, ut exercitus omnis cognosceret. & cum alia in me coniecit *ἀγαρα*, & *ἀδμήματα* & tum unum eiusmodi, quod ego, nisi exercitus id sciret, non dico Tironi dictare, sed ipse scribere non auderem. **SED** haftenus & reprimat se. nam cum ostendisset, illud maledictum a *Quincto* in se collatum ita turpe esse, ut scribendum non uideretur, sed scribere tamen se uelle, quando id exercitui notum esset uniuerso: uictus acerbitate rei, scribendi consilium omisit, & intulit, Sed haftenus, figura utens sententiam terminante. **SECVM** egissem, & de re Torquati, ut apud Caesarem aliquid ageret Dolabella Torquati causa, cum Torquatus ipse gratia minus posset, qui Pompeianus fuisset. intelligo autem Aulum Torquatium: nam Lucius frater perierat, ut in Bruto legitur: quem librum ante hoc tempus scriptum esse, uel id aperte indicat, quod in eo libro Marcellum ait Mitylenis uiuere, hic autem occisum esse tradit, epist. sequenti. Si quid de Bruto & quid significat? Bruti nouas nuptias, nam, dimissa Claudia, Appij filia, de qua in familiaribus epistolis lib. 3. ep. 4. Porciam duxit Catonis Vricensis filiam: cuius & Plutarchus in Bruto, & Catone Vricensi, & Valerius Maximus lib. 3.

lib. 3. mentionem fecerunt. **NICTAS** § qui erat apud Ciceronem. ep. 23. & 52. lib. 12. **CONFECTVM** putabat § de Porciae nuptijs. & confectum sane est ante Caesaris aduentum. nam infra, Porciae laudationem, scribit, esse mittendam Domitio, & Bruto; Domitio, quod filius esset; Bruto, quod affinis, ex Porciae coniugio, ep. 37. & 45. **DIVORTIVM** § Claudiae. **LABORO** idem, quod tu § ut Porciam ducat, Catonis filiam. in quo fallitur Plutarchus, qui Brutum ait eam uxorem accepisse a Catone aduunculo: cō haec scripta sint post deuictos in Hispania liberos Pōpeij, id est post obitum Catonis. **OFFENSIONIS** § si quid apud homines offendit, quod Claudiam repudiarit. **HAEC RES** § nuptiae Catonis filiae. quos enim offendit Claudiae diuortio, eos sibi reconciliabit Porciae coniugio. Et non ita multo post eadem de re, Bruto, inquit, quam primum agendum puto, praesertim si statuit. sermunculum enim omnem aut restinxerit, aut sedarit. erat enim Catonis nomen maxime populare, quod nemo umquam a libertate cōstantius stetit, usque eo, ut sibi mortem consciscere maluerit, quam seruire. **IN ARPINUM** § erat enim in Tusculano, cum haec scripsit. **CONSTITVI** § ut fructus redderent uberiorēs. **FACIENDUM**, inquit paullo post, ut constituerem mercedulas praediorum. **EXEVNDI** § si manerem hic ad Caesaris aduentum, cum ex bello Hispaniensi Romam uictor redibit, tum mihi in Arpinum ire minus liceret, ne ille suspicaretur iccirco me longius discedere, quod uictorem aequo animo uidere non possem. eundem igitur, ante quam ueniat. **DE cuius aduentu** § ad quam diem affuturus esset. **ILLVC** § in Arpinum. **QVID negotij sit** § in constituendis praediolis.

Cicero S. D. Attico.

10.

MINIME miror, te & grauius ferre de Marcello, & plura uereri periculi genera. quis enim hoc timeret, quod neque acciderat antea, nec uidebatur natura ferre, ut accidere posset? omnia igitur metuenda. sed illud παρα τῆς ἰσοπίας τῆς, praesertim me reliquum consularem. quid tibi Seruius, quid uidetur? quamquam hoc nullam ad partem ualet scilicet, mihi praesertim, cui non minus bene actum cum illis putem. quid enim sumus? aut quid esse possumus? domi ne, an foris? quod nisi hoc mihi uenisset in mentem, scribere ista nescio quae; quo uertērem me, non haberem. ad Dolabellam, ut scribis, ita puto faciendum, καὶ νότῃρα quaedam, & πολιτικώτερα. faciendum certe aliquid est. ualde enim desiderat. Brutus si quid, curabis ut sciam. cui quidem quamprimum agendum puto, praesertim si statuit. sermunculum enim omnem aut restinxerit, aut

sedarit. sunt enim, qui loquantur etiam mecum, sed haec ipse optime, praesertim si etiam tecum loquētur. mihi est in animo proficisci xi. Kal. hic enim nihil habeo quod agam, ne hercule illic quidem, nec usquam, sed tamen illic. Hodie spiritum exspecto. misit enim Brutus ad me: per litteras purgat Caesarem de interitu Marcelli: quem, ne si insidijs quidem ille interfectus esset, caderet ulla suspicio, nunc uero, cum de Magio cōstet, non ne furor eius omnem causam sustinet? plane, quid sit, non intelligo. explanabis igitur: quamquam nihil habeo, quod dubitem, nisi, ipso Magio quae fuerit causa amentiae; pro quo quidem etiam sponsor factus est. nimirum id fuit. soluendo enim non erat. eredo enim perisse a Marcello aliquid, & illum, ut erat, constantius respondisse. οὐ γὰρ ὁ ἄριστος. Valde.

EXPLANATIO

DE Marcello, § quem P. Magius Chilo in Atheniensium portu interfecerat. exstat de eius interitu Sulpicij epistola ad Ciceronem. **NEQUE acciderat antea** § numquam enim acciderat, ut clarissimus uir ab homine tæterimo, ueteri amico, & comite, nullam ob causam occideretur. cum autem nunc acciderit, quod nemini in mentem uenisset timere: nullum iam est periculi genus, quod metuendum non sit. παρα τῆς ἰσοπίας, § scripserat Atticus Ciceroni, ut se diligentissime custodiret, praesertim reliquum consularem. hoc, inquit, est praeter historiam; contra ueritatem. quid enim? Serui Sulpicij non & ipse consularis? **TU** § posuisti in epistola tua. uel coniunge sic: παρα τῆς ἰσοπίας, & praesertim, reliquum consularem. ut sit, **TU** praesertim, qui errare non soles in historia. **RELIQUUM consularem** § subintelligitur, ut omni diligentia tuear, atque conseruem. **HOC nullam ad partem ualet** § haec cautio, atque haec diligentia, quam in tuenda salute adhiberi uis, quem fructum afferet, mihi praesertim, qui in uita iam quod agam nihil habeo, neque domi, neque foris? Equidem sic existimo, non minus bene actum cum illis, qui perierunt, quam nobiscum, qui fortunae beneficis conseruati sumus. **QVID enim sumus?** § non est de pluribus sententia, sed de ipso tantum. nam in seipso. Quod nisi hoc mihi uenisset in mentem, scribere ista nescio quae; quo me uertērem; non haberem. καὶ νότῃρα, & πολιτικώτερα § subaudi, mittenda. Puto, inquit, quemadmodum tu scribis, librum aliquem ad Dolabellam nobis esse mittendum, qui contineat non τὰ φιλοσοφικά, sed positus καὶ νότῃρα quaedam, & πολιτικώτερα. quod eius generis scripta magis uiderentur Dolabellae conuenire, qui nō in studiis doctrinarum, sed in republica, & in communi quodam litterarum genere uersatus esset. **VALDE enim desiderat** § ep. 3. Volo Dolabellae ualde desideranti: non reperio, quid: & finit. καὶ νότῃρα. **BRVTVS si quid;** § si Porciam in matrimonium duxerit. Plutarchus in Bruto. **Si statuit** § si statuit eam ducere, puto ei faciendum esse, ut quamprimum ducat. **SERMUNCULVM** § eorum, qui diuortium Claudiae reprehendebant. nam & supra: Nicias confectum putabat, sed diuortium non

non probari. RESTINXERIT, aut sedavit; hoc est, quod dixit in epistola proxima superiore: Si quid est offensionis, haec res mederi potest. nam populum non tam offendit Claudiae dissidio, quam delectabat Porciae nuptijs. QVI loquantur etiam mecum; Claudiae diuortium improbant. IPSE; Brutus, haec, inquit, ipse optime statuet, praesertim si utetur consilio tuo. mecum enim hac de re loqui non poterit, qui in Arpinu cogito x. Kal. Quintiles. profectus tamen est triduo post, nempe 1. x. Kal. ut scribit ep. 21. & 34. SED tamen illic; illic tamen quiddam est, quod agam. quid autem illud erat? ut scilicet sua praediola constitueret. lege in ea, quae hanc antecedit, & ea, quae consequitur epistola. SPINTHEREM; hic est, de quo ep. 51. lib. 12. & 10. lib. 14. a patre Spintheris cognomen accepit. MISTI; significauit, ut illud ad Tironem: Curio misi, ut medico honos haberetur. & ad Brutum: Mittere ad Lupum nostrum, ut is nobis eas centurias conficiat. DE interitu Marcelli; erant enim, qui suspicabantur, M. Marcellum a P. Magio fuisse occisum auctore Caesare. CVM de Magio constet; cum constet, P. Magium, qui Marcellum uulnerauerat, paullo post flagitium agnouisse, seq. ipsum, sibi scelere iratum, interfecisse: res indicat, eius facti causam non in Caesarem, sed in Magij furorem conferendam. NOM intelligo; cur Brutus Caesarem purget. apparet enim, aliquid in Caesarem dici, quod quale sit, uelim explanes. QVAMQVAM &c. ego, inquit, quod ad me attinet, non dubito, quin Magius amentia impulsus Marcellum interfecerit inuicio Caesare: sed illud cogito, quatenam illi tanta amentiae causa potuerit esse, ut talem uirum, amicum suum, etiam sponsores occideret. NIMIRVM id fuit; nimirum propter eam sponsores Marcellum Magius interemit. cum enim una cum Marcello Romam rediret, & creditoribus non haberet unde solueret; credo, petijisse aliquid a Marcello sponsores suo, illum autem non quidem cum opprobrio, sed constanter respondisse, negantem se daturum: ex eo Magium in iram, & amentiam prolapsum, illum occidisse. Hoc Cicero, coniecturam secutus, opinabatur: sed Valerius Maximus lib. 9. aliam ponit eius amentiae causam: cuius uerba subscribemus. Consternatum, inquit, Magij Chilonis amentia peccus, qui M. Marcello datum a Caesare spiritum sua manu eripuit, uetus amicus, & Pompeianae militiae comes, indignatus aliquos sibi amicorum ab eo praeferrari. urbem enim a Mitylenis, quo se contulerat, repetentem, in Atheniensium portu pugione confodit, protinusque ad irritamenta uacillantis suae trucidanda tetendit.

Cicero S. D. Attico. II.

CREDEBAM esse facile: totum est aliud, postea quam sum a te disiunctior. sed fuit faciendum, ut & constituerem mercedulas praediorum, & ne magnum onus obseruantiae Bruto nostro imponerem. post hac, n. poterimus commodius colere inter nos in Tusculano: hoc autem tempore, cum ille me quotidie uidere uellet, ego ad illum ire non possem, priuabatur omni delectatione Tusculani. tu igitur, si Seruilia uenerit, si Brutus quid egerit, etiam, si constituerit quando obuiam, quidquid denique erit, quod scire me oporteat, scribes. Pisonem, si poteris, conuenias. uides, quam maturum sit. sed tamen, quod commodo tuo fiat. Vale.

EXPLANATIO

CREDEBAM esse facile: longius abesse a te. nam haec scripsit Arpini, quo se ex Tusculano contulerat. POSTEA quam sum a te disiunctior; postea quam huc ueni, e Tusculano profectus, ubi minus eram a te disiunctus, quam nunc sum. nam Roma multo propius abest Tusculanum, quam Arpinum. FUIT faciendum; ueniendum omnino huc fuit. MERCEDULAS praediorum; supra: Mihi Arpinum eundem est: nam opus est constitui a nobis illa praediola. Mercedulas: uectigal, quod ex praediorum locatione capiebat: ut epist. 30. libro 12. Ciceroni, uelim hoc proponas, ut sumptus huius peregrinationis accommodet ad mercedes Argileti, & Auentini. & ep. 18. lib. 15. Ab Errote quaeras, ubi merces insularum. CONSTITVEREM; certiores atq. uberioris redderem. ONVS obseruantiae Bruto nostro imponere; cum, n. uterq. esset in Tusculano, Brutusque. Ciceronem quotidie uidere uellet; Cicero autem ad illum quotidie ire non posset; sequebatur, ut Brutus ad Ciceronem, quod Cicero uolebat, indignum existimans, Brutum ad se quotidie domum uenire. Exiui igitur, inquit, e Tusculano, ne Bruto nostro quotidie ad me ueniendi onus imponerem. Obseruantiae: obseruare est assidue cum aliquo esse honoris causa. unde illud in prima epistola: Dies fere nullus est, quin hic Satyrus domum meam uentitet, obseruat L. Domitiu maxime: me habet proximum. Et Phil. 11. Custoditus sum a te, tu a me obseruatus in petitione quaesturae. COMMODIUS colere inter nos; na hoc tempore minus commode poterant, itaq. ep. 23. Nunc, inquit, cum ita simus affecti, ut non possimus plane simul uiuere; (intelligis, n. profecto, quo maxime posita sit uisus) facile patiebar nos potius Romae una esse, quam in Tusculano. PRIVABATUR &c. mecum esse quotidie uolebat, nec id poterat suo commodo, cum ei ueniendum ad me esset, ita nulla delectatione capiebat ex Tusculano. VENERIT; Romam. EGERIT; de nuptijs. ep. 9. QUANDO obuiam; Caesari proficiscatur, ex Hispaniensis bello reuertenti. CONVENIAS; uide illud ep. 2. Pisonem sicubi de auro. QVAM maturum; aurum enim a Pisonem quaerebat, ut Scapulanos hortos, quos in auctione coheredes uendituri erant, possent emere. Maturum: quia dies auctionis instabat, quod infra paullo apertius, his uerbis: De Scapulanis hortis toto pectore cogitemus: dies adest.

ST 2 Cicero

Cicero S. D. Attico. 12.

VALDE me momorderunt epistolae tuae de Attica nostra: eadem tamen sanauerunt. quod. n. te ipse consolabare eisdem literis, id mihi erat satis firmum ad leniendam aegritudinem. Ligarianam praeclare uendidisti. post hac quidquid scripsero, tibi praeconium deferam. Quod ad me de Varrone scribis; scis, me antea orationes, aut aliquid id genus solitum scribere, ut Varronem nusquam possem intexere. postea autem quam haec coepi φιλολογεῖν, iam Varro mihi denunciauert magnam sane, & grauem προσάνοιον. biennium praeterijt, cum ille Καλλιπιδης assiduo cursu cubitum nullum processerit. ego autem me parabam ad id, quod ille mihi misisset, ut αὐτῷ τῷ μέτρῳ, αὐτὸ δίδωμι, si modo potuissem. nam hoc etiam Hesiodus adscribit, αὐτῷ δὲ δῶνα, nunc illam τῷ Τελῶντι γὰρ ταῦτι, sane mihi

probatam, Bruto, ut tibi placuit, despondimus. id, non nolle mihi scripsisti. ergo illam ἀκαθάρτην, in qua homines nobiles illi quidem, sed nullo modo philologi, nimis acute loquuntur, ad Varronem transferamus. etenim sunt Ἀγρίοχαι, quae iste ualde probat. Catulo, & Lucullo alibi reponemus, ita tamen, si tu hoc probas: deq. eo mihi rescribas, uelim. De Brinniana oratione accepi a Vestorio literas. ait, sine ulla controuersia rem ad me esse collatam (Romae uidelicet, aut in Tusculano me fore putauerunt) ad VIII. Kalen. Quint. dices igitur uel amico tuo, uel Orboni coherentis meo, uel Labeoni nostro, paulum profertant auertionem, me circiter nonas in Tusculano fore. cum Pisonem Enotem habes. De Scapularis horris toto pectore cogitamus. dies adest.

EXPLANATIO

DE Attica ꝛ quod eam significabant aegrotare. ep. 13. 15. 17. 21. & 22. CONSOLABARE ꝛ cum causam scriberes, cur eius inuoluntatem putares forte non diuinem, AEGRITUDINEM ꝛ dolorem & molestiam meam ex Atticae morbo susceptam. Et est aegrotatio in corpore, aegritudo in animo. ipse Tusculanarum quaestionum l. 3. VENDIDISTI ꝛ metaphora sumpta de ijs, qui, quod uendere cupiunt, prius laudant, quo libentius ematur ex quo illud Horatij: Laudat uenales, qui uult extrudere, merces. Vendidisti, inquit, praeclare oratiunculam meam pro Q. Ligario: hoc est, ita meam orationem laudasti, ut alij, tuam auctoritatem, tuumq. iudicium secuti, eam probare coeperint, aequaeq. iij, qui uenditori, suas merces laudanti, fidem adhibentes, bonum saepe putant esse, quod uitiosum est. infra epist. 13. Ligarianam, inquit, praeclare auctoritas tua commendauit. scripsit enim ad me Balbus, ac Oppius, mirifice se probare. PRAECONIUM deferam ꝛ perstat in translatione. nam praecoones in autione uendebant, dicit igitur, Praeconium, id est uendendi munus. Cum aliquid, inquit, a me scriptum emittere uolueris, rogabo te, ut id ante, quam emittatur, tua auctoritate commendes: ut scilicet alij deinde probent, quod a te, tali uiro, prius esse laudatum senserint. DE VARRONE ꝛ Varronem desiderare a me, ut scilicet meis eum scriptis intexam. epist. 14. NVSQVAM ꝛ quod neque in orationibus personae loquentes inducuntur: & in libris, qui rationem oratoriam complectantur, scis Varroni locum non esse, ex eloquentia minus claro, in oratorijs quidem libris ideo ei locus non fuerat, quod ab ijs, qui disputant, mentio cuiusquam fieri non potuit, nisi eius, qui illis notis, aut auditus esset, ep. 16. DENUNCIAUERAT ꝛ. ꝛ dixerat, se magnum quiddam uelle ad me mittere. προσάνοιον ꝛ libri destinationem, dedicationem, ut nunc loquimur, expressit Graeco uerbo, quod Latino non potuit. de hoc autem libro, Academicarum quaestionum in primo, sic loquitur Varro: Intemperantis esse arbitros, scribere, quod occultari uelit, sed habes opus magnum in manibus; quod iam pridem ad hunc ipsum (Ciceronem autem dicebat) quaedam institui, quae & sunt magna sane, & limantur a me politius. & Cicero: Ita quidem, inquam, Varro iam diu expectans, non audeo tamen flagitare. & in epistola: Expectabam omnino iam diu, meq. sustinebam; ne ad te prius ipse scriberem, quam aliquid accepissem, ut possem te remunerari quam simillimo munere: sed cum tu tardius id faceres; hoc est, ut ego interpretor, diligentius; taceri non potui, quin coniuunctionem studiorum, amorisq. nostri, quo possem litterarum genere declararem. προσάνοιον autem illa Varronis, ut opinor, opus fuit de lingua latina, quod Ciceroni inscriptum postea emisit. Καλλιπιδης ꝛ tragicodiarum scriptoris percelebris, Agefilai aetate, cuius nimum motum in scena reprehensum, ut etiam a Mynisio histrione simia sit appellatus, ostendit Aristoteles in Arte poetica: quo in libro bis eum nominat: inde Graecum a dagium in eos, qui satagunt, & nihil agunt. Suetonius in Tiberio, & Plutarchus in Apophthegmaris. Καλλιπιδης igitur Varronem appellat, quod, assidue scribendo, nihilo tamen processisset magis, quam Καλλιπιδης in cursu. PARABAM ꝛ reddere aliquid pro eo, quod ille dedisset, & reddere pari mōtu: a, aut etiam, si modo potuissem, cumlatiore. HESIODVS ꝛ uersus Hesiodi est, αὐτῷ τῷ μέτρῳ αὐτὸ δίδωμι, αὐτῷ δὲ δῶνα. Quo uel eadem mensura iubet reddere, qua accepit, & cumlatiore, si possis. In primo de officijs: Quod si, inquit, ea, quae acceperis utenda, maiore mensura, si modo possis, inbet reddere Hesiodus: quidnam beneficium prouocauit facere dehemus? Et de claris oratoribus: Illud Hesiodum laudatur a doctis, quod eadem mensura reddere iubet, qua accepit, aut etiam cumlatiore, si possis. αὐτῷ δὲ δῶνα: proximo superiore uersiculo, cum hemistichum Hesiodi posuisset, adscripsit, Si modo potuissem: siquidem etiam Hesiodus

Heliodus non hoc modo dicit, *αὐτῶν τῶν μετρητῶν βιβλίων*, sed adscribit, *ἀπὸ δούλων*. RESPONDIMVS, & constitutum Bruto mittere. ILLAM *ἀκαδημαϊκῶν* & libros duos Academicarum quaestionum: quorum, Catulus, priorem inscripserat; Lucullus, alterum; quod duorum dierum sermonem, a Catulo & Lucullo habitum, exponeret. postea, cum eos libros a Catulo & Lucullo ad Varronem transferre uellet; non solum ut Attico satis faceret, roganti ut Varronem suis scriptis infereret; sed etiam, quod *ἀκαδημαϊκῶν* uideatur, inducere loquentes de philosophia Catulum, & Lucullum, homines illos quidem nobiles, sed earum rerum, quae in ijs libris disputarentur, minime peritos: ex duobus libris contulit in quattuor, eosq. ad Varronem misit; cum quidem, Catuli, & Luculli omni prorsus mentione sublata, partes et Antiochinas dedisset, sibi sumpsisset Philonis. sed accidit uel hominum negligentia, uel temporū iniuria, ut ex quattuor libris ad Varronem primus dumtaxat, ac ne is quidem integer, ad nostram aetatem perueniret. ex duobus autem, quos primum scripserat, Catulo, & Lucullo inscriptis, de quorum salute multo minus Tullium laborasse, quam de posterioribus ad Catonem, credibile est; (quippe, cum dicat paullo post: Multo haec erunt splendidiora, breuiora, meliora) nescio quo modo Lucullū aequior fortuna seruauit. Nullo modo philologi & infra ep. 16. In his rebus *ἀπρίφια*. & ep. 19. *ἀπρίφια* & cum ij libri sententiam Antiochi de Academia complectantur; Varro autem partes Antiochinas ualde probe, recte ad eum transferentur, ep. 16. & 19. RESPONEMVS & alijs libris eos ornabimus. Si tu hoc probas & ut ad Varronem transferamus. De Brunniana autione & Brinnius suorum honorum heredes aliquot instituerat, in ijs Ciceronem, eorum honorum autionem coheredes facere ualebant, more in omnibus fore hereditariis usitato, in quibus scilicet plures heredes essent: ut, omni hereditate in pecuniam redacta, suam quisque partem capere facilius posset. At r, sine ulla controuersia rem ad me esse collatam ad 1 IX. Kal. Quint. & ait, 1 IX. Kal. Quint. coheredum omnium sententia magistrum autionis me esse constitutum. in autionibus enim hoc seruabatur, ut ex ijs, quorum res in autione ageretur, unus autionem gubernaret ac moderaretur, qui scilicet, quanti quaeque res uenire deberet, ipse statueret arbitrato suo, socijs non repugnantibus. in epistola prima, Vna, inquit, agebant & ceteri credicores, in quibus erat & Lucullus, & P. Scipio, & is, quem putabant magistrum fore, si bona uenirent, L. Pottius. Et Quintilianus l. 6. ubi de risu agit, Ciceronis dictum ponit in Plaetorium, Fontej accufatorem; Plaetotij matrem, dum uixit, ludum, postquam mortua esset, magistrum habuisse. Et ludum per translationem ait esse dictum, magistrum per ambiguitatem: quod ad Plaetotij matrem, dum uixit, infames feminae conuenire solitas; post mortem, eius bona uenibant. PUTAVERUNT & putauerunt me Romae fore, aut in Tusculano, ut suo commodo me conuenire & colloqui de autione possent; cum ignorarent me Arpini fore usque ad nonas: quo uenturos credibile non est; cum Arpinum Roma distet multis milibus passuum. AMICO tuo & Egnatio, ep. 44. PROFERANT autionem & ultra 1 III. idus: qui erat autionis dies. Pato, inquit, circiter nonas me in Tusculano fore. ibi me conuenire, & mea de autione sententiam poterunt cognoscere, quod si a nonis ad 1 I. idus, hoc est ad autionis diem, minus inter esse spatij uideatur, quam ipsi uellent; paulum proferant autionem. infra ep. 14. Obire, inquit, autionis diem facile poterunt. (est enim 1 I. idus) si me in Tusculano postridie nonas mane conuenierint. quod lauius uolent proferre diem, poterunt uel biduum, uel triduum, uel ut uidebitur: nihil enim interest. CUM Pifone Erote habes. & nunc & Pifo, & Eros Romae sunt. cum Pifone igitur, si potes, confice de auro, & ab Erote cognosce, quantum nobis & a Faberio, & ab alijs debeatur. supra epistola secunda, Pifonem, inquit, si uerit, uidebis ut tantum attribuat, si modo attribuetur, quantum debetur. accipies ab Erote. Ita huc locum, alioqui obscurum, ille locus illustrat, illum autem nostra interpretatio. De Scapulanis hortis & quos emere cupiebat, ut in ijs filiae monumentum posset aedificare, & superiore proximo uersiculo & de Pifone & de Erote Atticum admonuit horū hortorum causa. DIES adest & dies autionis; quo Scapulani horti in autione uenibunt. supra, huius autionis tempus significans, Pifonem, inquit, conuenias. uides, quam maturum sit.

Cicero S. D. Attico. 13.

COMMOTVS tuis litteris, quod ad me de Varro-
ne scripseras, totam Academiam ab hominibus
nobilissimis abstuli, transtulique ad nostrum sodalem, &
ex duobus libris contuli in quattuor. grandiores sunt
omnino, quam erant illi; sed tamen multa detracta. tu
autem mihi peruelim scribas, qui intellexeris illum uel
le. illud utique scire cupio, quem intellexeris ab eo
ἡλοτον ἰσθαῖ, nisi forte Brutum, id hercle restabat, sed
tamen scire peruelim, libri quidem ita exierunt, (nisi
forte me communis grauitas decipit) ut in tali ge-
nere ne apud Graecos quidem simile quidquam. tu il-

lam iacturam feres aequo animo, quod illa, quae ha-
bes de Academicis, frustra decripta sunt. multo tamē
haec erunt splendidiora, breuiora, meliora, nunc autem
ἀπορῶ, quo me uentam, uolo. Dolabellae ualde deside-
ranti, non reperio, quid & simul ἀιδόμα ἱπῶας: ne-
que, si aliquid, potero μὲν ἐν ἐσφύρῃ. aut cessandum
igitur, aut aliquid excogitandum. sed quid haec leuia
curamus? Attica mea, obsecro te, quid agit? quae me
ualde angit, sed crebro regusto tuas litteras: in his ac-
quiesco: tamen exspecto nouas. Vale.

EXPLA-

EXPLANATIO

ABSTULI, *transluliq.* } abstulit a Catulo, & Lucullo, translulit ad Varronem. & appellat eos nobilissimos homines, quod honoribus, & rebus gestis Varroni praeftabant. *MULTA detracta* } quam hi libri grandiores sint, quam erant illi ad Catulum, & Lucillum : tamen in illis multa erant, quae in hos non contuli. *QUI intellexeris illum uelle* } intelligere te scribis, Varronem uelle, ut ego eum meis ornem scriptis, nunc mihi peruelim scribas, quo modo intellexeris hoc illum uelle. *epist. 18.* *Exspecto*, inquit, quid ad ea, quae scripti ad te primus, qui intellexeris eum desiderare a me, cum ipse homo πολυγραφώτατος numquam me laceffisset. *ζηλοτυπήσθαι* } nam & hoc Atticus adscripserat, intellexisse, nescio quem a Varrone *ζηλοτυπήσθαι*, eorum, quos Cicero in suis libris intexuisset. *epist. 18.* *BRUTUM* } cui opus de Finibus desponderat. *In hercle restabat* } *είρωνικώς*, quasi dicat : inuidia existit inter pares : at Varro neutiquam Bruto comparandus : cur igitur illi inuideat ? Sic pro Quinto : Illud etiam restiterat, quod hesternis die fecerunt, ut te in ius adducerent, eadem ironia Terentius uentem Aetichinum inducit in Adelphis : qui Lenoni dicenti, Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium, Perjurus, pestis ; tamen tibi a me nulla est orta iniuria : responderet : Nam hercle etiā id restat. Imitatus est fortasse Demosthenem, qui ἐν τῷ κατὰ φιλ. β. ἀλλ' ἐβιάσθη γὰρ δία, inquit, τοῦτο γὰρ ἐδ' ὑπόλοιποι, *Libri & c.* } facile assentior, ueritatis causa, ijs, qui libros de finibus ad Brutum intelligi putant. certe. n. quattuor Academicos ad Varronem significare non potest, qui nondum exierant, nam, si existens, Atticus eos legisset : non legisset autem, aperte indicat illud. Haec erunt splendidiora, breuiora, meliora, & praeterea tota epistola, & sequentes etiam, quibus Atticus consulit, num quattuor Academicos ad Varronem mittat, quos tamen iam perfecerat, Varrone partes Antiochinas in ijs defendente : sed, inquit, et si nomina iam facta sunt ; tamen uel induci, uel mutari possunt. *ILLAM iacturam* } quos enim libros de quaestionibus Academicis prius scripseram, Catulum uidelicet, Lucillum, eos uides frustra a te esse descriptos : siquidem haec ad Varronem posteriora intelliges esse splendidiora, breuiora, meliora. *BREVIORA* } erit, cui Cicero uideatur eadem de re non idem dicere. quo modo enim haec ait fore breuiora, qui paullo ante de iisdem libris hoc scripserat, Grandiores sunt omnino, quam erant illi ? Non iniuria dubitabatur. certe enim grandiores, & breuiora, uoces inter se sunt non modo cohaerentes, sed etiā contrariae, & plane repugnant in sententia. sed refer hanc ad genus narrandi, illam ad operis magnitudinem. tolletur omnis dubitatio. significat enim : cum in his libris plura dixerit, quam in illis, quod attinet ad res ; pressius tamen esse locutum, & breuitatem magis adamasse. *ἀπορώ*, *quo me uertam & c.* } dubius sum, quid agam. nam scribere aliquid uellem, quod Dolabellae desideranti possem mittere : quid autem mittam, non reperio ego enim nunc τα' φιλοσοφοῦμενα persequor : quae non uidentur eius personae conuenire ; cū is in philosophiae studio minime uersetur. praeterea, *αὶ δέομαι τρώας*, hoc est, uereor ne reprehendar a bonis, si quid scripsero in gratiam Dolabellae, qui cōtra rempublicam arma tulit Caesarem secutus. uersus est, quo utitur Hector apud Homerum, Troianorum & Troianatum reprehensionem timens, nisi cum Achille fortiter pugnauerit.

αὶ δέομαι τρώας, καὶ τρώας ἐλκεσιπέλους.
Dubius igitur, inquit, sum, dem ne ex meis scriptis aliquid Dolabellae, nec ne. nam & Dolabellae causa uolo : & idem bonorum accusationem timeo. supra *epist. 10.* Ad Dolabellam, inquit, ut scribis, ita puero faciendum, *κοιρότερα* quaedam, & *πολιτικώτερα*. faciendum certe aliquid est. ualde enim desiderat. *SI aliquid, & c.* } si aliquid ad Dolabellam misero, non potero bonorum reprehensionem effugere. *Aut cessandum igitur, aut aliquid excogitandum* } aut mihi a scripturae desistendum est : aut, si desistere nolo, excogitandum aliquid, quod Dolabellae dem, quod scilicet ab eius persona uideatur esse nō alienum. scribere enim si pergo, & ad eum nihil mitto ; offenderetur, quod alios meis inseram scriptis, ipsum desiderantem non inseram, aut igitur nihil omnino scribendum ; aut excogitandum, quod illi mittam. *Quod enim dixerat, Non reperio, quid ; intulit, Aliquid excogitandum.* *ANGIT* } quod infirma est. *ep. 12. & 15.* *REGVSTO* } crebro, inquit, tuas litteras in manus sumo, ijs legendis acquiesco ; quia scribis te de ea recte sperare. *epist. 17.* *NOUAS* } quae significant, illam aut iam conualuisse, aut aegrotare minus grauiter. Idem infra his uerbis : Attica nostra quid agat, scire cupio. etsi tuae litterae (sed iam nimis ueteres sunt) recte sperare iubent. tamen exspecto recens aliquid. uel Nouas, diem Atticae periculosum : quem exspectandum, fortasse Atticus scripserat.

Cicero S. D. Attico 14.

BRINNI libertus, coheres noster, scripsit ad me, uelle, si mihi placet, coheredes, & Sabinum Albiū ad me uenire. id ego plane nolo. hereditas tamen non est. & tamen obire auctōnis diem facile poterūt, (est enim XII. idus) si me in Tusculano postridie no-

nas mane conuenerint. quod si laxius uolent proferre diem, poterunt uel biduum, uel triduum, uel ut uidebitur. nihil enim interest. quare, nisi iam profecti sunt, retinebis homines. De Bruto, si quid erit, de Caesare, si quid scies praeterea, scribes. Illud etiam atque etiam

etiam consideres uelim; placeat ne tibi mitti ad Varronem, quod scripsimus; etsi etiam ad te aliquid pertinet. nam scito, te ei dialogo adiunctum esse tertium. opinor igitur consideremus, etsi nomina iam facta sunt: sed uel induci, uel mutari possunt. Vale.

EXPLANATIO

AD me uenire. § in Arpinum: ut ijs de auctione meam sententiam ostendam, in epistola proxima superiore. **HEREDITAS tanti non est** § ut eius causa hanc molestiam hic subire debeam: cum huc uenerim, ut constituendis praediorum meorum mercedibus operam darem, non ut occupatus curanda auctione detinerer. **IN Tusculano** § ubi ad nonas futurus sum, ep. 12. 18. **DE Bruti** § de nouis nuptijs, ep. 10. **CAESARE** § de eius reditu ex Hispania, ep. 22. **QVOD scripsimus** § quattuor libros Academicos. **TE ei dialogo adiunctum esse tertium** § infra ep. 19. Tu es tertius in sermone nostro. **NOMINA** § Varro, Cicero, Atticus: qui in ijs libris colloquebantur.

Cicero S. D. Attico 15.

QUID agit, obsecro te, Attica nostra? nam tri-duo abs te nullas acceperam: nec mirum: nemo enim uenerat: nec fortasse caussa fuerat. itaque, ipse quid scriberem, non habebam. quo autem die has ualerio dabam, expectabam aliquem meorum: qui si uenisset, & a te quid attulisset, uidebam non defuturum, quid scriberem. Vale.

EXPLANATIO

CAVSSA fuerat § cur quisquam ueniret, cur quemquam ad me mitteres; quod rem, de qua scriberes, non haberes.

Cicero S. D. Attico 16.

NOS, cum flumina, & solitudinem sequeremur, quo facilius sustentare nos possemus, pedem e uilla adhuc egressi non sumus: ita magnos, & assiduos imbres habebamus. Illam Academiam totam ad Varronem traduximus: modo fuit Catuli, Luculli, Hortensij; deinde, quia tradidit, uidebatur, quod erat hominibus non ignota, non illa quidem az ad dicitur, sed in ijs rebus arripuit; simul ac ueni ad Catonem, Brutumq. transfuli. ecce tuae litterae de Varrone. nemini uisa est aptior *ΑΥΤΙΟΧΗΝΑ* ratio. sed tamē uelim scribas ad me, primum placeat ne tibi aliquid ad illum; deinde, si placebit, hoc ne potissimum. Quid Seruilia, iam ne uenit? Brutus ecquid agit, ecquando? De Caesare quid auditur? Ego ad nonas, quemadmodum dixi. Tu cum Pifone, si quid poteris. Vale.

EXPLANATIO

SUSTENTARE nos § afflictos, & debilitatos tum ex ruinis reip. tum ex interitu filiae, ep. 20. **E VILLA** § Arpinati, erat enim Arpini, cum haec scripsit: & paullo post, in Tusculanum dicit se esse rediturum ad nonas: idemq. ep. 12. **TRADUXIMYS** § ep. 13. **HORTENSII** § nam interfuit dialogo, quem secundo libro, Catulo audiente, Lucullus & Cicero habuerunt. **HOMINIBVS** § homines scribant, Catuli, Lucullum, Hortensium esse non illos quidem rudes, sed earum rerum, quae in ijs libris agerentur, ignaros, ep. 12. **BRUTVMQ.** § erat enim Antiochius, ep. 25. **TVAE litterae** § quibus ad me scribis te intellexisse, Varronem desiderare, ut ego eum meis scriptis insererem, ep. 13. **NEMINI &c.** § epist. 19. Ut legi tuas de Varrone, tamquam *επιμαίον* arripui. aptius nihil esse potuit ad id philosophiae genus, quo ille maxime mihi delectari uideatur. & ep. 14. **PLACEAT ne tibi &c.** § iam transfudit libros Academicos ad Varronem: sed consulit Atticum, primum placeat ne aliquid ad illum mitti; deinde, si placebit, hos ne potissimum de Academia libros, nam, si Attico aliter uisum esset, rursus Academiam a Varro ne ad alios transfudisset, nominibus mutatis, ut ait ep. 13. quo item loco, Academiam cum dixisset Catulo se abstulisse, & Lucullo, ad Varronemq. transfulisse; rogat Atticum in epistolae clausula, num ei placeat ad Varronem mitti quod scripserat, & ep. 19. Dandos ne putes, inquit, hos libros Varroni, etiam atque etiam uidebis, cum eos libros in eadem epistola dixerit se iam ad Varronem transfulisse. Perpicuum igitur est, Academicas quaestiones Varroni non ita libenter Ciceronem dedisse: cum de eo, quod iam scripserat, crebro Atticum consulat, num mitti placeat, aperte etiam ep. 19. Mihi, inquit, quaedam occurrunt: subaudi, cur Academia Varroni danda non sit, & ep. 25. Saepē mihi occurrit uultus eius, quere-
rentis

rentis fortasse uel hoc, meas partes in his libris copiosius defensas esse, quam suas. **VENIT** ? & Romae. **ECQUID** agit, **ecquando** ? de Porciae nuptijs: dictum accipio, ut supra. De **Caesare** ? de eius reatu ex Hispania. uide ep. 20. Ad **nonas** ? in Tusculano futurus sum. ep. 12. **CUM** **Pisone** ? conficies, conficies autem quid ? de auro, uide illud, **Pisonem** sicubi de auro, ep. 2.

Cicero S. D. Attico.

17.

DE VI. **EXSPECTABAM** Roma aliquid. non impetrassem igitur aliquid tuis. nunc eadem illa, quid Brutus cogitet, aut si aliquid egit, & quid a Caesare. aliquid. **Vale.** sed quid ista, quae minus curo ? Attica nostra quid agat, scire cupio, etsi tuae litterae (sed iam nimis ueteres sunt) recte sperare iubent. tamen exspecto recessu.

EXPLANATIO

DE VI. ? de sexto Kalendas. **TUIS** ? ut a te mihi litteras referrent, cum ab alijs exspectarem. **EADEM** ? cum scribendi sententiam non habeam, eadem nunc ad te scribam, quae antea scripti, haec scilicet; quid Brutus cogitet, aut si aliquid egit; hoc est, num Porciam cogitet uxorem ducere, aut si iam duxit. **QUID** a **Caesare** ? quid afferatur de eius aduentu. epist. 10. & 12. **QUID** agat ? ut ualeat. epist. 14.

Cicero S. D. Attico. 18.

VIDES, propinquitas quid habet. nos uero conficiamus hortos. colloqui uidebamur, in Tusculano cum essem: tanta erat crebritas litterarum. sed id quidem iam erit, ego interea admonitu tuo perfecisse sane argutulos libros ad **Varronem**: sed tamen exspecto, quid ad ea, quae scripsi ad te, primum qui intellexeris eum desiderare a me, cum ipse homo numquam me lacesisset: deinde, quem Hortensium minus, aut eos, qui de rep. loquuntur, plane hoc mihi explices uelim: in primis, maneat ne in sententia, ut mittam ad eum, quae scripsi; an nihil necesse putes, sed haec coram. **Vale.**

EXPLANATIO

CONFICIAMVS hortos ? emamus hortos: ut & habeam non modo tibi sanum aedificare, sed etiam ubi ipse esse possim; & ab urbe tamen longe ne absim. ep. 36. l. 12. **MAXIMA**, inquit, est in Scapulae celebritas, propinquitas praeterea ubi sis; ne totum diem in uillam. **IAM** erit ? iam ero in Tusculano. erat enim Arpini. **DESIDERARE** a me ? ut ad ipsum ex meis scriptis aliquid mittam. ep. 12. & 19. **NUMQUAM** me lacesisset ? nihil unquam ad me misisset. **QUEM** Hortensium minus, & c. ? sensus est: Scribe ad me, cui nam inuideat Varro, nisi forte Bruto, quod si Bruto non inuidet multo minus Hortensio; aut ijs, quos in libros de rep. induxi: siquidem omnes mortui, ideoque extra inuidiam. Videtur propter breuitatem subobscura sententia, nam ante illud, Multo Hortensium minus, apparet aliquid desiderari: & sane desideratur: quod autem desideratur, hoc est: Nisi forte Brutum, id enim Cicero omittit, quod apertius paulo ante scripserat, his uerbis: Illud utique scire cupio, quem intellexeris ab eo, nisi forte Brutum. Hortensium autem Cicero inscripserat eum librum, quo philosophiam laudauit: ut l. 2. de Diuinatione. itemque eum incluse rat in eum dialogum, qui secundo Academicorum libro explicatur. **UT** mittam ad eum, quae scripsi ? ut mittam ad eum quattuor libros Academicos. **CORAM** ? iam enim ero in Tusculano: quo tu ad me uenies, ut de his rebus coram. ep. 14. & sequenti.

Cicero S. D. Attico.

19.

COMMODVM discesserat **Hilarus** librarius. **IV**. Kal. cui dederam litteras ad te, cum uenit tabellarius cum tuis litteris pridie datis: in quibus illud mihi gratissimum fuit, quod Attica nostra rogat te, ne tris sis, quodque tu esse scribis, **Ligarianam**, ut uideo, praeclare auctoritas tua commendauit. scripsi enim ad me **Balbus**, ac **Oppius**, mirifice se probare, ob eamque causam ad **Caesarem** meam se orationem misisse.

mississe, hoc igitur idem tu mihi antea scripseras. In Varrone ista causa me non moueret, ne uiderer φιλένδοξος. sic enim constituēbam, neminem includere in dialogos eorum, qui uiuerent: sed, quia scribis & desiderari a Varrone, & magni illum aestimare, eos confeci, & absolui, nescio quam bene, sed ita accurate, ut nihil posset supra: Academicā omnem quaestiones libris quattuor, in eis, quae erant contra ἀκαταληψίαν, praeclare collecta ab Antiocho, Varroni dedi: ad ea ipse respondeo: tu es tertius in sermone nostro, si Cottam, & Varronem fecissem inter se disputantes, ut a te proximis litteris admoner; meum κωδὸν ἁρσίωπιν esset, hoc in antiquis personis suauiter fit, ut & Heraclides in multis, & nos sex de rep. libris fecimus, sunt etiam de oratore nostri tres, mihi uehementer probati, in eis quoque eae personae sunt, ut mihi tacendum fuerit. Crassus enim loquitur, Antonius, Catulus senex, C. Iulius, frater Catuli, Cotta, Sulpicius, puero me hic sermo a me inducitur, ut nullae esse possent partes meae.

quae autem bis temporibus scripsi. Ἀριστοτέλειον morem habent; in quo sermo ita inducitur ceterorum, ut pene ipsum sit principatus, ita confeci quinque libros φιλένδοξον, ut Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, & Πλατωνικὰ M. Pisoni daremus. ἀγλῶστοπον id fore putaram, quod omnes illi decesserant. haec Academicā, ut scis, cum Catulo, Lucullo, Hortensio contuleram. sane in personas non cadebant, erat enim λογικώτερα, quam ut illi de ijs somniasse unquam uiderentur, itaque, ut legitas de Varrone, tamquam ἔριμον arripui. aptius esse nihil potuit ad id philosophiae genus, quo ille maxime mihi delectari uidetur, easque partes, ut non sim consecutus, ut superior mea causa uideatur, sunt enim uehementer πειθαῖ Antiochia: quae diligenter a me expressa, acumen habent Antiochi, nitorem orationis nostrum: si modo is est aliquis in nobis, sed tu, dandos ne putes hos libros Varroni, etiam atque etiam uidebis, mihi quaedam occurrunt: sed ea coram. Vale.

EXPLANATIO

NE tristis sis, & propter ipsius inuauetudinem, ἀκλήδωνα non periculosa: quod scribis eam non periculose aegrotare. COMMENDAVIT: & cum enim eam a te laudari Balbus ac Oppius cognouisset, auctoritate tua permoti probare & ipsi coeperunt, epist. 12. Ligarianam, inquit, praeclare uendidisti. Ne uiderer φιλένδοξος & constituerat Cicero neminem includere in dialogos, eorum, qui uiuerent; ideoque Varronem intexere nusquam poterat: sed, commotus Attici litteris, qui scripserat Varronem, & desiderare, & magni aestimare, mutato consilio in libros illum Academicos induxit, Antiochi sententiam de Academia explicantem, φιλένδοξος; amator illustrium uirorum, scripserat enim Atticus, non semper Ciceroni quaerendos esse Catulos, & Lucullos, Africanos, & Laelios, aut huiusmodi uiros, quibus sermonem tribueret in suis libris; ne nimis ambitiosus in claros uiros uideretur; sed etiam dandum esse aliquē ijs, qui minus illustres essent; proptereaque de Varrone cogitandum: ne si semper in suis dialogis disputantes fecisset homines gloria praestantes, ut in tribus oratorij libris, sex de rep. duobus Academicis, φιλένδοξος uideretur. Respondet: Academicas quaestiones ad Varronem non ideo transtuli, ne uiderer φιλένδοξος, (nam ista causa me non moueret: si quidem iccirco ego de Varrone minus cogitabam, non quod essem φιλένδοξος, uerum quia constituēbam, eorum, qui uiuerent, neminem in dialogos includere) sed quia scribis, & desiderare illum, & magni aestimare. Eos & dialogos de Academia: quod per appositionem explanat, inferens, Academicam omnem quaestionem. ACADEMICAM omnem quaestionem libris quattuor. & hoc totum suspicor abundare, ut glossema superiorum uerborum. COLLECTA & quae enim Antiochus contra Philonis opinionem colligere solitus erat, asserentis nihil posse comprehendere; a Cicero Varronem fecit explicantem in libris Academicis. IPSE respondeo & ideo dicit in epistola ad Varronem: Tibi dedi partes Antiochinas; quas a te probari, intellexisse mihi uidebar: mihi sumpsit Philonis. COTTAM, & L. Aurelium Cottam, L. Torquati in consulatione collegam, insignem iudicij inter tres ordines communicatis. IN antiquis personis & cum ijs, qui multis annis ante nos fuerunt, sermonem tribuimus: nullas loquendi partes ipsi assumimus: idque suauiter, & uenuste fit, quod seruauit Heraclides, idemque nos in de rep. HERACLIDES cognomento Ponticus, siue Pompicus a mollitie, Platonis, & deinde Aristotelis auditor, cuius scripta non extant, ep. 5. l. 3. ad Q. fr. & in Tusc. 5. & Laertius. Ἀριστοτέλειον morem & in quo ita disputatur, ut eius sententia, qui illam disputationem scribit, principem locum obtineat. ITA confeci & Ita, Aristotelico more, in primo enim & secundo libro cum Torquato, in tertio & quarto cum Catone, in Quinto cum Pisoni disputat, & ita disputat, ut pene ipsum sit principatus. SOMNIASSE & usque adeo Catulus, Lucullus, Hortensius eorum rerum, de quibus in duobus Academicis differebant, imperiti, ignarique erant, ut de ijs ne somniasse quidem unquam uideri possent, ep. 12. & 16. DE VARRONE & ut eum desiderantem meis libris intexterem, ep. 16. AD id philosophiae genus & ad Antiochiam rationem, quae in ijs libris explicatur, aptius nihil esse potuit, quam Varronis persona, ep. 12. EASQUE PARTES & quas ego mihi sumpsit recte, inquit, accidit, ut Antiochia Varroni dederim, quae sunt uehementer πειθαῖ, partes Philonis mihi sumpserim, facile enim hac ratione sum consecutus, ne superior mea causa uideretur, quo maiorem a Varrone gratiam inibimus. VEHEMENTER πειθαῖ & quae Varro narrat in ijs libris, ab Antiochio audita, sunt ad persuadendum aptiora, quam illa, quae ego contra Antiochum ex Philonis sententia disputo: ut hoc queri non possit, meas partes in his libris copiosius defensas esse, quam suas, epist. 25. OCCURRUNT & queri non possit, meas partes in his libris copiosius defensas esse, quam suas, epist. 25. CORAM & nam in Tusculano iam ero, quod & in proxima superiore epistola, & in ea, quae proxime sequitur, significat, Tusculanum autem ita propinquum Romae erat, ut eo saepe ad Ciceronem Atticus excurreret.

Tt Cicero

Cicero S. D. Attico.

20.

A CAESARE litteras accepi consolatorias: datas prid. Kal. Mai. Hispali. De urbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi. id sane scire uelim. Torquato nostra officia grata esse, facile patior: eaq. augere non desinam. De uxore Tiberonis, & priuigna, neque possum iam abdere, (est enim res promulgata) neque Tiberonem uolo defendere: mirifice est enim theatrum quidem sane bellum habuisti. ego, etsi hoc loco facillime sustentor, tamen te uidere cupio: itaque, ut constitui, adero. Fratrem credo a te esse conuentum, scire igitur studeo, quid egeris. De fama nihil sane laboro, etsi scripseram ad te tunc stulte. nihil melius. curandum enim non est: atque hoc in omni uita sua quemque a

recta conscientia transuersum unguem non oportet discedere. uiden, quam *φιλοσόφως*? an tu nos frustra existimas haec in manibus habere? *Δεδῆχθαι* te nollem, quod nihil erat. redeo enim rursus eodem. quid quam ne me putas curare in toto, nisi ut ei ne desim? id ago scilicet, ut iudicia uidear tenere. *μὴ γὰρ αὐτοῖς*. uellem tam domestica ferre possem, quam ista contemnere. putas autem me uoluisse aliquid, quod perfectum non sit? non licet scilicet sententiam suam: sed, tamen, quae tum acta sunt, non possum non probare: & tamen non curare pulchre possum, sicuti facio. sed nimium multa de nugis.

EXPLANATIO

CONSOLATORIAS, § in Tulliolae morte. ep. 22. **HISPALI** § quo Caesar iuit post Pompeij filij actus uictum, ut est in libro de bello Hispaniensi. **VRBE AUGENDA** § ut a ponte Miluio secundum montes Vaticanos Tiberis duceretur. sic enim fiebat, ut Vaticanis montibus cis Tiberim inclusis, & ea fossa, qua prius Tiberis decurrisset, excisecata, magnam in amplitudinem urbs explicaretur. ep. 33. & 35. **PROMVLGATVM** § scriptum in lege proposita. nam Promulgare ualeat legem proponere, facta potestate, ut intercederet, si quis uellet: nemine intercedente, ex promulgatione ad populum ferebatur. **NO STRA OFFICIA** § quod cum Dolabellae de meliore nota commendauerim. ep. 9. **DE UXORE TIBERONIS, & PRIUIGNA** § de rixa inter uxorem & priuignam Tiberonis orta. **NEQUE TIBERONEM UOLO DEFENDERE** § qui eam rixam aluerit, cum extinguere deberet. **THEATRVM** § habuisti: quod, tamquam in theatro, spectare posses cum uoluptate. quid autem spectare? rixam scilicet inter uxorem Tiberonis, & priuignam. **NIHIL MELIUS** § stulte ad te scripseram, nihil esse melius fama: hoc est, nihil apud nos pluris esse debere. quam ut homines de nobis honorifice loquantur. nunc de fama nihil laboro: curandum enim non est. **ATQUE HOC & C.** § de fama curandum non est: at hoc quidem est curandum: in omni uita sua quemque a recta conscientia transuersum unguem non oportet discedere. ad duas enim dictiones, Atque hoc, subintelligitur, Curandum. malum autem, Quemquam, pro, Quemque. **QUAM PHILOSOPHOS** § quam philosophice tecum agam, & refertur ad illud, quod proxime dixit. In omni uita sua quemque a recta conscientia transuersum unguem non oportet discedere. est enim philosophica sententia. **HAEC IN MANIBUS HABERE?** § libros de philosophia tractare? Nam hoc tempore philosophiam Cicero Latinis litteris explicabat. **ΔΕΔῆΧΘΑΙ** te nollem § nollem te momordisset. quod scripsi nihil me laborare de fama. ego enim in toto nihil curo, nisi ut ei ne desim. **QUOD NIHIL ERAT** § nihil putes licet, quod supra scripsi de fama. nollem, inquit, te me mordisset id, quod scripsi de fama: quod nihil erat. **EODEM** § ad id, quod institueram scribere de fama. **IN TOTO** § re ipsa. **ID AGO SCILICET** § *εἰρωμένηα*: quasi hoc dicat: Non id ago, ut iudicia uidear tenere, ut in iudicijs uidear regnare: itaque, quod attinet ad iudicia, non curo famam: sed, si summam uideas cogitationum & actionum mearum, curare me diceres. a recta enim conscientia transuersum unguem non discedo: ita ne famae quidem desum: siquidem recte uiuentes infamia non sequitur. ad speciem igitur nihil ago, ut uidear laborare de fama, sed in toto, hoc est re ipsa, famae non desum; cum ita uiuo, & ita animatus sum, ut nemo me in officio boni uiri possit reprehendere. **ΜΗ ΓΑΡ Αὐτοῖς** § neque enim ipsis: subaudi, quidquam tribuo. & uidetur locus ex uetere poeta: quem Cicero suo more, ut Attico satis notum, non totum recitat. **DOMESTICA** § quae sunt domestica, quae dicit se non posse ferre? interitus filiae, Quinctorum in se maledicta, patris, & filij ep. 9. l. xi. & 37. l. 12. **ISTA** § urbana. **PERFECTVM** § rectum, & honestum. **SENTENTIAM SUAM** § ostendere: sed tamen hoc, quod dicam, uere dictum puta: quod iudicijs olim operam dederim, non possum non probare: eadem tamen non curare pulchre possum.

Cicero S. D. Attico.

21.

AD Hirtium dederam epistolam sane grandem, qua scripseram proxime in Tusculano huic, qua tu mihi misisti, rescribam alias: nunc alijs malo. Quid possu de Torquato, nisi aliquid a Dolabella? quod simul

ac, continuo scietis: expectabam bodie, aut summum cras ab eo tabellarios: qui simul ac uenerint, mittetur ad te. Quincto exspecto. proficiscens. n. e. Tusculano viii. Kal. Jul. scis, misi ad eum tabellarios. Nunc, ad rem ut redeam, inhi-

inhibere illud tuum, quod ualde mihi arriserat, nehe-
menter displicet. est enim uerbum totum nauticum.
quamquam id quidem sciebam: sed arbitrabar susti-
neri remos, cum inhiberi essent remiges iusti, id non esse
eiusmodi didici heri, cum ad uillam nostram nauis ap-
pelleretur, non enim sustinent, sed alio modo remigant.
id ab ἐπιχειρῆ remotissimum est, quare facies, ut ita sit
in libro, quem admodum fuit, dices hoc idem Varroni, si
forte mutauit, nec est melius quidquam, quā ut Lucullus
sustineat currum, ut boni saepe agitator, equosque
semperq. Carneales ὀβολῶν pugilis, & retentionem
aurigae similem facit ἐπιχειρῆ. inhibito autem remi-
gum motum habet, & uehementiorem, quidem, remi-
gationis nauem conuertentis ad puppim, uides, quanto
hoc diligentius curem, quam aut de rumore, aut de Pol-
lione. De Pansa etiam, si quid certius, credo enim palam
fictum esse de Critonio, si quid esset. Certe ne de Metel-
lo, & Balbino? dic mihi, placet ne tibi primum edere
inuisi meo? hoc ne Hermodorus quidem faciebat, is,
qui Platonis libros solutus est diuulgare; ex quo λόγι-
σιν ἔπεισοδος. quid illud? rectum ne existimas cui-
quam quidquam ante, quam Bruto? cui te auctore
ἔπεισοδος scripsit enim Balbus ad me, se a te quintū
de finibus librum descripsisse: in quo non sane multa
mutauit, sed tamen quaedam, tu autem commode fece-
ris, si reliquos continueris; ne & ἀδιόρθωτα habeat
Balbus, & ἔωλα Brutus. sed haec haecenus: ne ui-
deat ἔπεισοδος μὴ ἀποδοῦναι. est si nunc quidem maxi-

ma mihi sunt haec: quid est enim aliud? Varroni
quidem quae scripsit te auctore, ita propero mittere, ut
iam Romam miserim describenda, ea si uoles, statim ha-
bebis: scripsi enim ad librarios, ut fieret tuis, si uelles,
describendi potestas, ea uero continebis, quoad ipse te
uideam, quod diligentissime facere soles, cum a me tibi
dictum sit. Quo modo autem fugit me, tibi dicere? mi-
rifice Caerellia, studio uidelicet philosophiae flagrans,
describit a tuis, istos ipsos de finibus habet, ego autem ti-
bi non firmo. (possum falli, ut humanus) a me non ha-
bere. numquam enim ab oculis meis abfuerunt. tan-
tum porro aberat, ut binos scriberent: uix singulos con-
fecerunt, tuorum tamen eo nullum delictum arbitror:
idemq. te uolo existimare. a me enim praetermissum
est, ut dicerem eos exire non dum uelle. Hui quam diu
de nugis, de re enim nihil habeo, quod loquar. De Dol-
bella tibi assentior, coheredes, ut scribis, in Tusculano.
De Caesaris aduentu, scripsit ad me Balbus, non ante
kal. Sext. De Attica optime, quod lenius, ac lenius, &
quod fert δ' ἄλλος. Quod autem de illa nostra cogita-
tione scribis, in qua nihil tibi credo ea, quae noui: ualde
probo hominem, domum, facultates: quod caput est, ip-
sum non noui: sed audio laudabilia de Scrofa, etiam pro-
xime accedit, si quid hoc ad rem. δ' ἄλλος est etiam,
quam pater. coram igitur, & quidem propenso ani-
mo ad probandum, accedit, n. quod patrem, ut scire te
puto, plus etiam, quam non modo tu, sed quam ipse scit,
amo, idq. & merito, & iam diu. Vale.

EXPLANATIO

QUID possum de Torquato? scribis, ut significem tibi de Torquati negotio: quid possum signi-
ficare, nisi aliquid a Dolabella cognouero? nam illud negotium Dolabellae Cicero commenda-
uerat, epist. 9. QVOD simul ac? simul ac scripserit ad me Dolabella quid egerit cum Caesare
de Torquati re, continuo perscribam. SCIETIS? tu, & Torquatus. A B ἐπιχειρῆ? ab assensionis re-
tentione. Inhibito, inquit, non idem est, quod Retentio, nam, retinere, illud est, quod aurigae faciunt,
equorum cursum adductis habenis sistentes, inhibere autem, non cum remiges nauem sistunt, sed cū,
alio modo remigantes, eam conuertunt ad puppim, Acad. qu. l. 2. IN LIBRO? in secundo Academicorum.
Nec est melius quidquam, & c. & in 11. Academicarum quaestionum libro, contra se ipsum ex
Luculli persona sic loquitur Cicero: Nihil me laedit, inquit, ego enim, ut agitator callidus, prius quam
ad finem ueniam, equos sustinebo; eoq. magis, si locus is, quo ferentur equi, praiceps erit, sic me ante su-
stinebo: nec diutius captiose interroganti respondebo. Hic, ut opinor, Atticus Ciceronem monuerat,
ut pro, Equos sustinebo, scriberet, Equos inhibebo, eumq. Cicero secutus, locum mutauit. deinde cum,
Inhibere, non idem esse, quod sustinere, didicisset; Attico scripsit, ut restitueretur, Sustinebo. NEC
est & c. & uerbum, inquit, Inhibere, quod ualde arriserat, in istum locum uideo non recte uenire; nec est
melius quidquam, quam ut dicatur, sustinere currum, equosq. Quoniam autem illa, quae ex Acade-
micarum secundo recitauit, sunt ex Luculli persona, qui futurum dicit, ut ad interrogationes forritarum
non minus assensionem sustineat, quam sustinere equos soleat agitator callidus: iccirco in hac epistola
Cicero, Nec est, inquit, melius quidquam, quam ut Lucullus sustineat currum, ut bonus saepe agitator,
equosq. hoc est: Melius nihil esse potest, quam ut Lucullus sustinere se dicat siue currum, siue equos,
quemadmodum saepe sustineat: bonus agitator. Illud autem, Sustineat currum, ut bonus saepe agitator,
equosq.: sentio uersum esse ex uetere poeta: quem Cicero integrum sumpsit, quod ad sententiam fa-
ciebat. quod & alibi eum fecisse animaduertimus. atque illud, quod supra posui ex secundo Acade-
micarum; Ego enim, ut agitator callidus, equos sustinebo; ex eo uersu esse sumptum, nemo non
uidet. ὀβολῶν pugilis? ὀβολῶν ait esse id, quod pugiles in pugna faciunt, cum, ferendi causa,
brachia protendant. A U T de rumore, aut de Pollione. & scripserat enim Atticus rumoris esse
nescio quid, praesertim de Asinio Pollione, qui cum Caesare bellum gesserat in Hispania con-
tra Pompeij liberos. DE Pansa etiam & de Pansa etiam curo: si quid certius, ut id ad me perscri-
bas. CREDO enim & c. & unam Attici epistolas ad Ciceronem haberemus, quam multa pate-
rent, quae nunc, tamquam in tenebris abdita, non uidemus. hic certe, quid de Pansae negotio signifi-
cetur, si quis ex ingenio uelit quaerere; frustra sit diligens. S I quid esset? scribe, subauditur. CER-

T t a T E

TA. no. & c. } certe neita est, ut ad me scripsisti, de Metello Balbino. DIC. *mibi & c.* } leuiter cum Attico queritur, quod Balbo quintum de Finibus librum dederit describendum. FACIEBAT } quod tu facis, cum iniussu meo mea diuulgas, uenditabat ille quidem Platonis libros, numquam tamen eos edidit insciente domino. *λογισιν ἐπιδιδωτος* } uerbis lucratur Hermodorus, quod tum in ore hominum frequentissimum fuit. C. V. I. Q. V. A. M. } dari, nam quintum librum Balbo dederat ante, quam Bruto, ad quem opus mittebatur. *ἐδιδωτα* } imperfecta, non plane correcta, nam, quaedam dicit se mutasse in quintum, postquam cum Balbus ab Attico descripserat, recte igitur *ἀδιδωτα*. & ep. 22. Nolebam, inquit, aut obsoletum Bruto, aut Balbo inchoatum dari, quo loco Inchoatum posuit pro rudi, & impolito: & *ἀδιδωτα* hic in eam sententiam usurpauit, sic enim est legendum, *ἐλα* obsoleta, nimis uetera, nam si & Balbus, & alij eos libros habebunt ante, quam Brutus: *ἐλα* certe erunt, cum illi dabuntur, eoq. minus grata. Q. V. A. E. scripsi } quattuor Academicos significat. M. E. tibi dicere } id quod sequitur, Caerelliam describere libros Academicos. CAERELLIA } cum hac Ciceronem libidinis commercium habuisse, Q. F. Calenus in oratione sua apud Dionem obiecit, lib. 46. A. M. E. } a librarijs, ut paullo post. Ad te scripseram, Caerelliam quaedam habere, quae nisi a te non potuerit. IN. T. uiscula. } me conuenient, ut de auctione Brinniana colloquantur, epist. 12. & 13. ADVENTV } redibat ex Hispania deuictis Pompeij liberis. LE. I. V. S. } aegrotat, ep. 12. & 13. COGITATIONE } cinam in matrimonio collocetur, cum se re iam sit nubilis. N. I. H. I. L. tibi credo & c. } quippe cum ipse nouerim, credimus autem ea, quae non nouimus. H. O. M. I. N. E. M. } hoc refer ad genus, non ad mores, infert enim, Ipsum non noni. D. S. S. crosa } ficalibi, Andiu de socero meo. ACC. D. I. T. } cum prope Attici aedes habitaret, ut, si Atticam uxorem haberet, ad soceri non longin quas aedes commode iret, opinor enim, cum unicam filiam Atticus haberet, eum apud se habitare cum filia uolebat, quod se re nunc quoque fit. *εὐγενέστερος* } nobilior, quod ad genus attinet, ob maternos affines.

Cicero S. D. Attico. 22.

DE Varrone, non sine causa, quid tibi placeat, tam diligenter exquiro, occurrunt mihi quaedam: sed ea coram te autem ἀκουέσθαι intexui, faciamq. id crebrius. proximis enim tuis literis primū, te id non nolle, cognoui. De Marcello, scripserat ad te Cassius antea, τὰ κατὰ υἱὸς Seruius. rem acerbam, ad prima redeo. Scripta nostra nusquam malo esse, quā apud te, sed ea tam seras dari, cum utriusque nostrum uidebitur, ego & librarios tuos culpa libero, neque te accuso, & tamen aliud quiddam ad te scripseram, Caerelliam quaedam habere, quae nisi a te non potuerit. Balbo quidem intelligebam satisfaciendum fuisse: tantum nolebam, aut obsoletum Bruto, aut Balbo inchoatum dari. Varroni, simul ac te uidero, si tibi uidebitur, mittam, quid autē dubitarim, cum uidero te, scies. Attributos quod appellas, ualde probe. Te de praedictio auac exerceri, moleste sero. De Bruto nostro, perodiosum: sed uita fert. mulieres autem uix satis humane

quae inimico animo ferant, cum utraque officio pareat. Tullium scribam, nihil fuit, quod appellares. nam tibi mandassem, si fuisset. nihil enim est apud eum positum nomine uoti, sed est quiddam apud illum merum. id ego in hanc rem statui conferre itaque & ego recte tibi dixi, ubi esset: & tibi ille recte negauit. hoc quoque ipsum continuo adoriemur. locum hominibus non sane probo, quod est desertior: sed habet. & uox iam. uerum hoc quoque, ut censueris; quippe qui omnia. Ego, ut consistit, adero: atque uinam tu quoque eodem die. In quid; multa enim; uigile post die, etenim coheredes: a queis fini te opprimi, malitia est. Alteris iam literis nihil ad me de Attica. sed id quidem mihi in optima spe pono. illud accuso, non te, sed illam, ne salutem quidem, at tu & illi, & Piliae plurimam: nec me tamen irasci iudicaris. Epistolam Caesaris mihi, si minus legisses. V. a. l.

EXPLANATIO

QUID tibi placeat, } num ad eum mittendi uideantur quattuor Academici, ep. 20. O. C. C. V. R. R. V. N. } cur mittendi non sint. I. N. T. E. X. U. I. } nam ei dialogo tertius adiunctus est, epist. 13. & 19. C. R. E. B. R. I. V. S. } ut te in meis libris intexam. D. E. M. A. R. C. E. L. L. O. } de Marcelli interitum, epist. 10. S. E. R. U. I. V. S. } Sulpicius, cuius epistolam de interitum Marcelli significat, ea legitur epist. lib. 4. ad Sulpicium. C. V. L. P. A. l. i. b. e. r. o. } quod meorum librorum copiam fecerim paullo ante, Tuorum, inquit, nullum delictum arbitror, a me enim praetermissum est, ut dicerem, eos exire nondum uelle. A. L. I. V. D. } quiddam, & tamen, quasi te accusans, scripseram, Caerelliam quaedam habere, quae nisi a te non potuerit, epist. 12. S. A. T. I. S. F. A. C. I. E. N. D. U. M. } ut quintum de Finibus librum describeret. Erat autem Balbi apud Caesarem summi ponderis auctoritas: ut non sine causa dicitur, Balbo quidem intelligebam satisfaciendum fuisse, ep. 21. A. U. T. } obsoletum Bruto, aut Balbo inchoatum } nolebam, libros de Finibus exire, antequam ego eos ad Brutum, cui desponderam, misissem: ne scilicet, cum mitterem, obsoleti uiderentur, quos iam multi ante legissent. I. N. C. H. O. A. T. U. M. } nolebam eorum librorum Balbo copiam fieri, quod inchoati, & rudes, neque dum perfecti essent, ep. 11. M. I. T. T. A. M. } quattuor Academicos, ep. 21. Q. U. I. D. } autem dubitarim } cur dubitarim, mittendi essent, nec ne; scies, cum te uidero, epist. 19. A. T. T. R. I. B. U. T. O. S. } assignatos tibi a me,

me, quos exigeret. **APPELLAS** & ut pecuniam numerent. epist. 19. lib. 5. **DE PRAEDIO AVIAE** & de praedio, quod ad te hereditate pervenerat aviae tuae morte. epist. 2. lib. 1. **PERODIOSYM** & opinor de divortio: de quo supra. **TULLIVM** scribam & hic est M. Tullius cognomento Laurea, de quo in epistola ad Rufum, & Plinius. **TIBI MANDASSEM** & apud Tullium scribam pecuniae quiddam Cicero posuerat, Atticoque dixerat. Atticus, qui a Cicerone haberet in mandatis, ut, nominibus exigendis, quantumque posset ei pecuniam coegeret; arbitratus eam pecuniam apud Tullium positam nomine voti, adiit ad eum: petijt, quod apud eum Cicero posuisset voti nomine, sibi daret, tum ille, voti nomine quidquam apud se positum, negavit. **NOMINE VOTI** & ad fanum, quod filiae uoverat. epist. 18. & alibi. **IN HANC REM** & in fanum. **DIXI, ubi esset** & dixi, apud Tullium me pecuniae nescio quid habere. **CONTINVO ADORIANUR** & hanc quoque pecuniam quamprimum exigamus. **HOMINIBVS** & ad fanum probo: ad hominum habitationem non probo. **ΕΥΛΟΓΙΑΝ** & quod probemus. uide epistolam sequentem. **QVI OMNIA** & qui omnia ad te refero, nihil constituens nisi de consilio tuo. **ADERO** & in Tusculano. **SIN QUID; multa enim &c.** & sin quid te Romae detinebit, multa enim possunt; utique postridie mecum sis. etenim coheredes eo die aderunt, id est postridie nonas. epist. 13. **MALITIA EST** & nam, si me illi ante aduentum tuum opprimerent, astute factum ab illis uideretur: ut, te absente, facilius mihi de hereditate imponerent. **IN OPTIMA SPE PONO** & te enim de ea nihil scribente, in spem uenio, aut leuiter aegrotare, aut fortasse etiam iam conualuisse. ep. 19. **EPISTOLAM CAESARIS** & quam Caesar ad Ciceronem misit ex Hispania, consolans de obitu filiae. epist. 20. **INDICARIS** & multo rectius, quam, ut alii, Iudicaris: ut referatur ad Atticum.

Cicero S. D. Attico. 13.

ANTEMERIDIANIS tuis literis heri statim rescripsi: nunc respondebo uespertinis. Brutus, mallet, me accerferet. nam & aequius erat, cum illi iter instaret & subitum, & longum: & mehercule nunc, cum ita sumus affecti, ut non possimus plane simul uiuere, (intelliges enim profecto, quo maxime posita sit eupeleiois) facile patiebar, nos potius Romae una esse, quam in Tusculano. libri ad Varronem non morabantur. sunt enim defecti, ut uidiisti: tantum librarium menda tolluntur. de quibus libris scis me dubitasse: sed tu uideris. item, quos Bruto mittimus, in manibus habent librarij. Mea mandata, ut scribis, explica. quamquam ista retentione omnes ait uti Trebatius: quid

tu istos putas? nosli domum, quam confice **ΕΛΟΓΟΣ**. incredible est, quam ego ista non curem. omni tibi asseratione affirmo, quod mihi credas uelim, mihi maiori offensionem esse, quam delectationi, posse iunculas meas. magis enim doleo, me non habere cui tradam, quam habere, qui utar. atque illud Trebatius se tibi dixisse narrabat. tu autem ueritus es, fortasse, ne ego inuitus audirem. fuit id quidem humanitatis: sed, mihi crede, iam ista non curo. quare da te in sermonem, & perseca, & confice, excita, compella, loquere, ut te cum illa Scaena loqui putes. ne existimes eos, qui non debita consecrari soleant, quod debeat, remissuros. de die tantum uidero, & id ipsum bono modo. Vale.

EXPLANATIO

MALLEM, me accerferet & significas, Brutum in Tusculanum ad me uenturum, mallet, Romam me accerferet. **ITER** & cum ite obuiam Caesari constituisset, ex Hispania redeunti. epist. 10. **LONGVM** & cum Caesari obuiam ire longissime uelles. epist. 39. Aueo scire, qualis ei totius itinervis summa fuerit. **AFFECTI** & uterque curis de republica, ipse uero etiam interitu filiae. **UIVERE** & refertur ad iucunditatem, remissionemque animorum: quale illud epist. 15. lib. 4. Rosiae uixi cum Axio, & epist. 20. libro 14. Cum Panfa uixi in Pompeiano. **QVO MAXIME POSITA** & posita est enim in iucunditate. cum autem iucunde non liceat uiuere, nulla potest esse **ΕΥΠΕΛΕΙΟΙΣ**. **NON MORABANTUR**: & quatuor Academici ad Varronem non impediunt, quo minus Romam uenire possim. **SUNT ENIM DEFECTI** & uerbum, Defecti, sententia non patitur, ac ne linguae quidem Latinae consuetudo, quod si, Perfecti, aut Descripti, recte. **DVRITASSE** & num ad Varronem mitterentur. epist. 22. **QVOS BRUTO MITTIMUS** & libros de Finibus. **ISTA RETENTIONE** & ut debitam pecuniam non omnino soluans, sed aliquid retineant. & ista, a Caesare permilla, ut debitotibus subueniret; quorum etiam causa legem de aestimatione tulerat. libro 3. de bello ci. **ISTOS** & Caesarianos: qui, quod omnibus iure conceditur, eo magis utentur potentiae causa. intelligit autem, opinor, coheredes, quibus partem suam uendi ab Attico cupiebat. **DOMVM** & ex hereditate. **CONFICE** & uende meam scilicet partem. **ΕΥΛΟΓΟΣ** & honesta condicione, non optima, sed tolerabili. **ISTA** & facultates, & opes: quae multi curant. **CUI TRADAM** & quod & de filio desperaret, amissa republica. uel, Cui tradam, cui tradenda uideatur. quasi filium non probaret, & certe non fuit, quem tanti patris filium agnosceres. Plinius. **QVAM HABERE** & subaudi, laetor: ut ad duo uerba, Offensionem, & Delectationem, duo item membra referantur. **ILLVD** & de retentione. **IN SERMONEM** & cum coheredibus. **PERSECA** & utres, si non perficiatur, saltem aliqua ratione terminetur. iam enim rei familiaris iacturam non curo. **CVM ILLA SCAENA**

Stacua } cum quo soles admodum libere loqui. Eos } Caesarianos. **CONSECTARY** } in rapinis, uel in auctioribus de Pompeianorum bonis, uel quouis modo. **REMISSVROS** } non esse usuros retentione, quae illis communis omnium uideatur. **DE die** } de retentione recusandum nobis non est: de die, quam illis ad soluendum permitti uelimus, uidendum: neque id ipsum tamen uehementer est agendum. confici enim prorsus uolo; si non licebit, qua die uolumus; ea, qua licebit. **Bo-no modo** } leuiter, non acriter, itidem locutus est ad **Quinct.** fratrem libro 2. ἀμφιλαφίαν illam tuam bono modo desidero.

Cicero S. D. Attico. 24.

QUID est, quod Hermogenes mihi Clodius, Andromenem sibi dixisse, se Ciceronem uidisse Corcyrae? ego enim audita tibi putaram. nil igitur ne ei quidem litterarum? an non uidit? facies ergo ut sciam. Quid tibi ego de Varrone rescribam? quattuor δισβή-

ποι sicut in tua potestate. quod egeris, id probabo, nec tamen αἰδέομαι Τρώας: quid enim? sed, ipsi quam res illa probaretur, magis uerebar. sed quoniam tu suscipis, in alteram aurem. Vale.

EXPLANATIO

CICERONEM } Marcum filium. **LITTERARVM** } dedit Cicero, subaudi. **AN non uidit?** } an potius cum Andromenes non uidit? **FACIES &c.** } cognosces ex ipso Andromene, num eum Corcyrae uiderit. **DE Varrone** } de mittendis ad Varronem quattuor Academicis. **QUATTUOR δισβήται** } μετανομή: ut illud Virgilianum: Nunc pateras libate Ioui. posuit enim continens pro contento, quattuor libros Academicos significans: nam δισβήται, librorum opercula. **IN tua potestate** } quia, mittendi sint ad Varronem Academicis, nec ne, ad te refero. ep. 19. & 22. **Nec tamen αἰδέομαι Τρώας** } nō equidem uereor, ne quemquam offendam, si Academicos ad Varronem mittam: sed, ipsi quam res illa probaretur, ueritus sum: ideoq. dubitavi, utrum mitterem: uerum hoc in tua potestate est, mittatur, nec ne. **Et illud, αἰδέομαι Τρώας**, non arbitror hic ad Pompeianos, aut ad Caesarianos pertinere, potius generaliter esse positum, hoc sensu, Nec tamen sermones hominum reformido. illud autem, epist. 13. **Et simul αἰδέομαι Τρώας**, ad Pompeianos spectat. **RES illa** } quattuor Academicis. **Tu suscipis** } tuo periculo Academicos ad Varronem mitti uis, & ita promittis fore, ut illi probentur, ut in te recipias. **IN alteram aurem** } dormio, securi animi sum de Academicis; quando tu hoc suscipis, fore ut Varroni placeant.

Cicero S. D. Attico 25.

DE retentione, rescripsi ad tuas accurate litteras scriptas. conficies igitur, & quidem sine ulla dubitatione, aut retractione. hoc fieri & oportet, & opus est. De Andromene, ut scribis, ita putaram: scisses enim, mihiq. dixisses. Tu tamen ita mihi de Bruto scribis, ut de te nihil. quando autem illum putas? nam ego Romam pridie idus, ita uolui Bruto scribere: sed quoniam tu te legisse scribis, sui fortasse ἀσάρεστος, me ex tuis litteris intellexisse, nollo eum me quasi prosequendi sui causa Romam nunc uenire. sed quoniam iam adest meus aduentus; fac quaeso, ne quid eū idus impediant, quo minus suo commodo in Tusculano sit. nec enim ad tabulam eum desideraturus eram. in tali enim negotio cur tu unus non satis es? sed ad testamentum uolebā: quod iam malo alio die; ne ob eam causam Romam uenisse uidear. scripsi igitur ad Brutum, iam illud, quod putassem, idibus, nihil opus esse. uelim ergo totum hoc ita gubernes, ut ne minima quidem re ulla Bruti commo- dum impediamus. Sed quid est tandem, quod perhor-

rescas, quia tuo periculo iubeam libros dare Varroni? etiam nunc, si dubitas, fac, ut sciamus, nihil est enim illis elegantius. uolo Varronem, praesertim cum ille desideret: sed est, ut scis,

δεινός ἀνὴρ τὰ χαλεπὰ ἀγὰ τῶν ἀτιδωτο. ita mihi saepe occurrit uultus eius, querentis fortasse uel hoc, meas partes in ijs libris copiosius defensas esse, quam suas: quod mehercule intelliges non esse, si quando in Epirum ueneris. nam nunc Alexionis epistolis cedimus: sed tamen ego non despero probatum in Varroni: & id, quoniam impensam fecimus in macrocola, facile patior teneri. sed etiam atque etiam dico, tuo periculo fiet. quare, si addubitas, ad Brutum transeamus: est enim is quoque Antiochius. o Academicam uolaticam, & sui similem, modo huc, modo illuc. sed, quaeso, epistola mea ad Varronē ualde ne tibi placuit? male mihi sit, si umquam quidquam tam enitar. ad ego ne Tironi quidem dictaui, qui totas περιχαρὰς persequi solet, sed Spintheri syllabatim. Vale.

EXPLANATIO

DE retentione, } uide supra. **ITA putaram** } non esse uerum, quod Clodius eum sibi dixisse narrabat, Ciceronem filium ab eo uisum Corcyrae. **SCISSES** } Andromenes tibi dixisset, tuq. mihi. **Tu tamen &c.** } quasi cum admiratione. Nihil, inquit, de te scribis, nihil de Bruto: cum ego de utroquo

que ex tuis litteris expectem. **ILLVM** } in Tusculanum exiturum. **ROMAM** } cogito, haec enim scripsit Arpini. **QUONIAM tu te legisse scribis** } potest hoc ea figura concludi, quae dicitur *παράδειξίς*. & hoc ideo dicit, quasi Atticum iudicare uelit, num illud ad Brutum sit obscure scriptum. ideo infert, Fortasse, quod ipse certum nesciret, num fuisset obscurior. hoc, inquit, uolui scribere, me ex tuis litteris intellexisse, nolle eum &c. **Nec enim ad tabulam eum desideraturus eram** } Brutum cupiebam idibus esse Romae, non ut auctori interesse, sed ut ad obsignandum testamentum adhibere possem. **Ad testamentum** } ueteres sacro testamento obligatores ex lege adhibebat in Verré l. 4. adhibebat, auté amicos fere, aut homines auctoritate praestantes: quod anulis clarorú uiuorú esset obsignatum. uide ep. 2 l. 7. & apud Valeriu Máximú, testamentú Anci Carseolani Pompeium Magnum signasse, legitur lib. 7. **MALO alio die** } nolo, ut constitueram, idibus testamentum obsignare, sed alio die; ne uideat ideo Romam uenisse, (uenturus autem erat pridie idus, ut paullo ante scripsit) ut Brutum ad obsignationem testamenti adhiberem, post aduentum meum uno tantum die. **TOTVM hoc ita gubernes** } sic quaeso, ut Brutus suo commodo in Tusculano sit, de idibus nihil cogitet: quod iam opus nihil est. **QUA tuo periculo** } ad proximam epistolam superiorem Atticus responderat & de Andromene, & de Academicis ad Varronem, de quibus cum Cicero ita scripsisset; Quoniam tu suscipis, in alteram auté: Atticus respondens quodam modo refugere uisus est, ut ipsius periculo mitterentur. ad id igitur Cicero, Quid est, inquit, quod perhorresca, quia tuo periculo iubeam libros Varroni dari? **Si quando in Epitum ueneris** } ubi soles esse otiosus, nunc enim te Alexionis epistolae occupatum habent, quas te nolo abijcere, tuis de rebus ex Epiro scriptas, (sic enim opinor) ut meos libros legas, leges autem, si quando in Epirum ueneris. **IN macrocola** } in chartas regias, in quas ex archetypo Academicos libros translulerat, impensam, inquit, iam fecimus in chartas: facile igitur patior, a nobis propositum teneri, ut Academicam Varroni demus: ne, si ad alium, mutato consilio, mittendam censuerimus, rursus mihi impensa facienda sit in alia macrocola. Plinius lib. 13. cap. 12. **Si addubitas** } utrum Varroni Academicam demus. **Ad Brutum transeamus** } demus eam Bruto, quod etiam constituerant, antequam de Varrone consilium caperet ab Attico admonitus. epist. 14. **ANTIOCHVS** } probat Antiochi partes, quas Varro defendit in Academicis: ut eas a Varrone ad ipsum transferre non absurde possimus. **SVI similem** } libri Academici a Cicerone scripti, cum modo ad hunc, modo ad illum mitterentur, similes plane uidebantur Academiae; quae, cum affirmaret nihil sciri posse, non constare uideretur in sententia: quoniam, si dicis, nihil sciri posse, dicis idem, affirmari nihil posse. quod si affirmari nihil dicis posse: cur hoc affirmas, nihil sciri posse? inconstans igitur Academiae ratio. **EPISTOLA mea ad Varronem** } epistola illa, quae legitur lib. 9. ad Varronem, hoc principio, Esti minus flagitare, quam scripsit, ut cum quattuor Academicis mitteret. **SPINTHERI** } seruo amanuensi, & ostendit, quam diligenter scripta sit epistola ad Varronem, cum eam Spintheri syllabatim dictauerit.

Cicero S. D. Attico. 26.

DE Virgilij parte ualde probo, sic ages igitur, & quidem id erit primú proximum Clodiae, quod si neutrum metuo, ne turbem, & irruam in Drusum. intemperans sum in eius rei cupiditate, quam nos, itaque reuoluo idem in Tusculanum. quiduis enim potius, quam ut non hac aestate absoluat. Ego, ut tempus est nostrum, locum habeo nullum, ubi facilius esse possim, quam Asturae, sed quia qui mecum sunt, credo, quod maestriam meam non serunt, domum properant: etsi poteram remanere, tamen, ut scripsi tibi, proficiscar hinc, ne relictus uidear, quo autem Lanuuius conor e quidem in Tusculanum: sed faciam te statim certiore, tu litteras conficies, equidem, credibile non est, quantum scribam &c: quin etiam noctibus: nihil est enim somni, heri etiam effeci epistolam ad Caesarem: tibi enim placebat, quam non fuit malum scribi, si forte opus esse putares, ut quidem nunc est, nihil sane est necesse mittere, sed id quidem, ut tibi uidebitur, mittam tamen ad te exemplum fortasse Lanuuii, nisi forte Romam: sed cras scies.

EXPLANATIO

DE Virgilij parte } hanc epistolam, cum in ordinem libri superioris inferi deberet, detruxit in hunc locum ignorantia librariorú, argumentum est uel maximum, quod Asturae epistolam scribit, & inde Lanuuium cogitat: Lanuuius in Tusculanum uellet, sed ab eo refugere uidetur, ne dolorem ex Tulliolae morte susceptum locus renouaret: propterea quod in Tusculano perierat. itaque dicit, Conor equidem in Tusculanum: quasi, animo repugnante, colligamus nunc, quae scribit superiore libro, primum epist. 40. Postridie, inquit, iduum Lanuuij constium manere, inde postridie in Tusculano, aut Romae, uirum sim facturus, eo ipso die scies, & epist. 43. Ego hinc postridie idus Lanuuium, deinde postridie in Tusculano, contudi enim animum, & fortasse uici, si modo permanfero, & epist. 45. ibidem. Vincam, opinor, animum: Lanuuius pergam in Tusculanum, Súr & alia argumenta: quae omitto, ne perspicua in re sim nimius. **DE Virgilij parte** } Virgilius unus erat ex coheredibus Scapulanis, qui fortasse Attico dixerat, se suam partem Scapulanorum hortorum Cicero concediturum; ut ei locus esset, si fortasse coheredes non in auctione hortos uendere, sed inter se liceri

ceri cogtarent, unde illud epist. 37. l. 12. Heredes Scapulae si istos hortos, ut scribis tibi Othonem dicit se, partibus quattuor factis liceri cogitant: nihil est scilicet emptori loci. & illud epist. 43. lib. 12. Perfice aliquid: quid autem aliud, nisi ut aditus sit emptori? quod per quemuis heredem potest effici: sed Multam id perfecturum, si rogaris, puto. & epist. 3. lib. 12, de parte Crispi & Mustelae uult ab Attico certare fieri, cum eam sibi uendi cuperet. VALDE *probo* 3 quod dicas te tentaturum, num Virgilius, quae pars hororum Scapulanorum ad ipsum pertinet, eam partem nobis uelit attribuere. ep. 50. lib. 12. de Virgilio, inquit, ut scribis. *Id erit primum, proximum Clodiae* 3 Scapulanos hortos primum cupio; secundum eos, Clodiae. Idem scribit epist. 40. lib. 12. Si quaeris, quid optem: primum Scapulae, deinde Clodiae, & ep. 41. e. l. Nescio quid de Clodia scripsisti, ubi ergo ea est, aut quando uentura? placet mihi res sic, ut secundum Othonem nihil magis. & epist. 43. e. l. Malim primum Othonis, deinde Clodiae, & ep. 51. e. l. Tu mihi aut Scapulanos, aut Clodianos efficias, necesse est. METVO *ne turbem*, & *irruam in Drusium* 3 hortos cupio usque ad intemperantiam itaque, nisi tu mihi Scapulanos, aut Clodianos efficias, Drusianos emam, & ut ostendat, in eius rei cupiditate se propemodum insanire, moram, non ferre, communibus uerbis non contentus, usurpauit traslata, ad significationem haud paullo plus afferentia. *Eius rei fani*, cuius causa hortos quaero; ut sit, ubi aedificari possit. *REVOLVOR identidem in Tusculanum* 3 saepe uenit in mentem, facere fanum in Tusculano, si hortos non inueniam, mihi enim, omnino illud haec aetate absolueri, deliberatum est, epist. 23. De fano, inquit, si nihil mihi hortorum inuenis, ualde probo rationem tuam de Tusculano. sed nescio quo pacto celebritatem requiro: itaque hortos mihi conicias, necesse est. & epist. 42. l. 12. Considerabis etiam de Tusculano; ne aestas effluat: quod certe non est committendum, & ep. 40. e. lib. *VT tempus est nostrum*, 3 quasi dicat, Ne asturae quidem facile sum: sed, ut tempus est nostrum, sed, ut in malis, facilius tamen sum, quam ubiuis. & cum dixit, Nostrum tempus, potius ad mortem filiae respexit, quam ad reip. calamitatem, supra, ἀνεχούτε; a erant Asturae. *FACILIVS* libetius: ut illud in epistola ad Coeliam: Quod in maritimis facillime sum, mouet suspicionem me uellet nauigare, & alibi. *CONOR* 3 ut inuitus, & contra uoluntatem. abhorrebat enim a Tusculano, uide ep. 43. lib. 12. *TV litteras conficies* 3 dicit hoc, Tu ad me uelim saepe scribas. *EPISTOLAM ad Caesarem*: 3 haec est epistola, de qua lib. 12. epist. 46. 50. & 51. & lib. 13. epist. 17. 28. & 30. *NIHIL sane est necesse mittere* 3 nam uidetur erga nos ita, ut uolumus, esse animatus: ut necesse non uideatur, ei me hac assentatoria epistola blandiri. In epistola, quae proxime sequitur: Quod aliud argumentum epistolae nostrae, nisi *καταξία* fuit? *NISI forte Romam* 3 nam si Lanuuius Romam me conferam, ipsa epistolam mecum afferam.

Cicero S. D. Attico. 27.

EPISTOLAM ad Caesarem, nobis uero semper re-
 Elissime placuit, ut isti ante legerent. aliter enim
 fuisset in hos inofficiosi, & in nosmet ipsos, si il-
 lum offensuri fuimus, paene periculosi. isti autem inge-
 nue mihi gratum, quod, quid sentirent, non reticuerunt:
 illud uero optime, quod ita multa mutari uolunt, ut mi-
 hi de integro scribendi causa non sit, quamquam de Par-
 thico bello quid spectare debui, nisi quod illum uelle ar-
 bitrabar? quod enim aliud argumentum epistolae nos-
 trae, nisi *καταξία*, fuit? an, si ea, quae optima putaram,
 suadere uoluisset, oratio mihi defuisset? totis igitur lit-
 teris nihil opus est ubi enim *εἰς τὸ πλεονεξία* magnum nul-
 lum fieri possit, *ἀπὸ τῶν πλεονεξία* uel nou magnum mole-
 stum futurum sit; quid opus est *καταξία* pra-

sertim cum illud occurrat, illum, cum antea nihil scrip-
 serim, existimaturum, me, nisi toto bello confecto, nihil
 scripturum fuisse. atque etiam uereor, ne putet, me
 hoc quasi Catonis *ὑστέρημα* esse uoluisse. quid quaeris?
 ualde me paenit ebat, nec in hac quidem re quidquam
 magis ut uellem accidere potuit, quam quod *καταξία* no-
 stra non est probata, incidissemus etiam in illos, in eis
 in cognatum tuum, sed redeo ad hortos. Plane illuc te
 ire, nisi tuo magno commodo, nolo: nihil enim urget, quid
 quid erit, operam Faberio uonamus. de die tamen an-
 ctionis, si quid scies, Eum, qui e Cumano uenerat, quod
 & plane ualere Atticam nunciabat, & litteras se ha-
 bere aiebat, statim ad te misi. Vale.

EXPLANATIO

ISTI ante legerent: 3 Isti: Caesariani, ante: quam ad ipsum mitterem, ep. 50. lib. 12. & 1. lib. 13. **QUAM**
 de bello Parthico & c. 3 quamquam non est, cur illam partem reprehendant, quae est de bello
 Parthico, quod enim hortatus Caesarem sum, ut id bellum susciperet, nihil spectavi, nisi quod illum
 arbitrabar uelle, sciebam enim, quod ego suaderē ut faceret, id ipsum iam in animo habere. quod si ita
 est; quamobrem eam partem isti non probant? Maluissent autem Caesaris amici, ut potius ei Cicero co-
 morationis urbanae iuasor esset, ne se amplius fortunae committeret, confectis iam omnibus ciuilibus
 bellis, & Pompeianis partibus plane deletis. **QUID spectare debui?** 3 Ciceronem, cum illa ad Caesarem
 scripsit de bello Parthico debuisset spectare incertos bellorum euentus, communemq. Marrem, Caesa-
 ris amici dicebant, quod si fecisset, Caesari potius urbanum otium, quam bellicam fortunam, laudasset.

Ego

Ego, inquit, cum illa scripsi, quae isti non probant; ipse uoluntate sum secutus, (quid enim aliud sperare debui, nisi quod illum uelle arbitrabar?) quem ad bellum Parthis inferendum ualde scirem sua sponte esse propensum. *TOTIS igitur &c.* prorsus non mittenda est illa epistola. *ἐπιτεύγμα* magnamque quod lucrum illa epistola Cicero sequebatur. *Επὶ τὸ γράμμα* uel non magnam molestum futurum sit? uel minima enim apud Caesarem offensiuicula mihi esset permolesta: itaque peticitari nolo. *ME nisi toto &c.* me expectasse exitum Hispaniensis belli, deinde scripsisse: quasi antea ideo non scripserim, quod de Pompeianorum uictoria sperauerim. *QUASI Catonis* *μελέγμα*? ne putet me ob eam causam hanc sibi epistolam misisse, ut hoc quasi munere eum placarem, alienatum: eo libro, quem scripsi de laudibus Catonis. *VALDE me paenitebat* & paenitebat me, eam epistolam scripsisse: & plane cupiebam, istis non probari; ut causam haberem non mittendi. accidit igitur ut uolebam, quod studium in ea scribenda a nobis positum non probarunt. *IN illos*, & qui apud Caesarem sunt, qui, ex illa epistola nacti occasione calumniandi, operam darent, ut me in odium Caesaris adduceret. *COGNATVM tuum*? *Q.* Ciceronem, Pompeianae, quae Attici foror erat, filium, quem de Cicerone patre apud Caesarem detrahere solitum, supra ostendimus, ep. 37. lib. 12. & 9. lib. 13. *ILLVC*; ad hortos uideos: hoc insequens epistola primo neruū declarat. *QUID QUID erit*? siue futurū est, ut Scapulanos hortos emamus; sine etiam non est: pecuniam exigamus a Faberio debitore. *AUCTIōNIS* & hortorum Scapulanorum, sic & ep. 50. lib. 12. De Virgilio, ut scribis, hoc tamen uelim scire, quando auctio. Erat enim auctio futura hortorum Scapulanorum, quod indicat illud epist. 23. Puto fore istam etiam a praeco uidei diem, certe ab heredibus, de Crispo, & Mustela uidebis: & uelim scire, quae sit pars duorum. Erat autem Mustela Scapulae heres, itemq. Crispus, & de Mustela perspicuum est ep. 29.

Cicero S. D. Attico. 18.

HORTOS quoniam hodie eras inspecturus, quid uisum tibi sit, cras scilicet. De Faberio autem, cum uenerit. De epistola ad Caesarem, iurato mihi crede, non possum: nec me turpido deterret, etsi maxime debeat, quam enim turpis est assentatio, cum uiuere ipsum turpe sit nobis? sed ut coepi, non me hoc turpe deterret: (ac uellem quidem: essem enim, qui esse debebam) sed in mentem nihil uenit, nam, quae sunt ad Alexandrum hominum eloquentium, & doctorum suasioes, uides quibus in rebus uersentur: adolescentem incensum cupiditate uerissimae gloriae, cupientem sibi aliud consilij dari, quod ad laudem sempiternam ualeat, cohortantur ad decus, non deest oratio. ego quid possum? tamen nescio quid e quercu exculperam, quod uideretur simile simulacri, in eo quod non nulla erant paulo meliora, quam ea, quae sunt, & facta sunt, re-

prehenduntur, quod me minime paenitet, si enim peruenissent istae litterae, mihi crede, nos paeniteret, quid tu non uides, ipsum illum Aristotelis discipulum, summo ingenio, summa modestia, postea quam rex appellatus sit, superbum, crudelem, immoderatum fuisse? quid, tu hanc de pompa, Quirini contubernalem, his nostris moderatis epistolis laetaturum putas? ille uero potius non scripta desideret, quam scripta non probet, postremo, ut uolet, abiit illud, quod tum me stimulabat, quod tibi dabam *ἐπὶ τὸ γράμμα ἀρχαῖον* dico, multo me hercule magis nunc opto casum illum, quam tum timebam, uel quemlibet. Nisi quid te aliud impedit, mihi optato ueneris. Nicias a Dolabella magno opere accersitus, (legi enim litteras) etsi inuito me, tamen eodem me auctore profectus est. Hoc manu mea. Vale.

EXPLANATIO

CRAS scilicet, & ex tuis litteris cognoscam. Volebat autē Atticus hortos Scapulanos diligentius inspicere, ut, quoniam eorum auctio futura erat, ante cognosceret, quanti a Cicerone recte possent emi. *DE Faberio* & de exigenda a Faberio pecunia, pro emptione hortorū. *DE epistola ad Caesarem &c.* quod me hortaris, ut epistolam aliquam ad Caesarem conficiam, eiq. proponam quod ad laudem sempiternam ualeat: iurato mihi crede, non possum: non quod me turpido deterreat, (etsi maxime deterere debebat: scribere enim ad Caesarem sine assentatione nihil possum: porro, cum nobis uel ipsum uiuere turpe sit, libertate amissa, quanto est turpius, ei, quo eripiente amissimus, assentari?) sed quia prorsus nihil uenit in mentem quod ad illum scribam. Idem ep. 12. *VELLEM quidem &c.* & uellem, me turpido detereret, essem enim qui esse debebam: hoc est, in seruitute non uiuerem, sed ab hac turpi uita uel morte me uoluntaria uindicarem, Catonis exemplo. *HOMINVM eloquentium, & doctorum* & ut Aristotelis, & Theopompi, ep. 39. lib. 12. *VERISSIMAE gloriae* & non enim uera gloria incensus Caesar est, sed falsa, & inani, quam ex interitu reip. quaesuit. *Ego quid possum?* & ad ueram gloriam cohortanti uerba non deessent: sed id quidem tuto non possum, hoc autem erepto argumento, praeterea quod scribam non reperio. *TAMEN nescio quid &c.* scripseram tamen nescio quid, & me hercule cum labore, ut quasi e quercu uiderer exculperem, quae est arbor durissima. *SIMILE simulacri* & uult ostendere; quem admodum e quercu simulacrum facere difficile sit, duriore materia, quam ut circumcidi, aut expoliri possit; ideoq. potius simulacri quiddam simile, quam simulacrum efficiatur; sic se, cum ad Caesarem scriberet, argumento admodum angusto, (neque enim, quod & ipsi honestum esset, & Caesari gratum, scribere licebat; itaque difficili in loco uersabatur, ut quasi e quercu uideretur exculperem) perfectū opus non potuisse facere, sed fecisse nescio quid, quod operis tamen simile uideretur; more fabro-

V u rum

tum lignariorum, qui e quercu non perfectum simulacrum formant; quod propter ligni duritiem difficillimum est, sed quod simulacri simile sit. significat epistolam ad Caesarem, de qua ep. 48. lib. 12. & 26. lib. 13. **REPREHENDUNT VR** } a Caesarianis, qui Romae sunt: a quibus, placuit nobis, ut epistola legeretur, antequam eam ad Caesarem mitteremus. ep. 17. lib. 13. **QVOD ME MINIME PAENITEZ** } quod mihi est minime molestum. **PERVENISSENT** } ad Caesarem. **HVNC de pompa, Quirini contubernalem,** } Caesarem: cuius simulacrum, quasi alicuius dei, per pompam inter deorum signa gestatum est in ferculo, quod Suetonius declarat his uerbis: Non honores modo nimios recepit, ut continuū consulatum, perpetuam dictaturam, statuum inter reges, sed ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est, sedem auream in curia, & pro tribunali thesauri, & ferculum circensi pompa, rempla, ara, simulacra iuxta deos, pulvinar, flaminem, Lupercos. Et Dio lib. 43. καὶ τὸ τεμένυ ἀνδριάντα αὐ τοῦ ελευσάντιου, ὅσπερον δὲ καὶ ἄλλα ὄλον ἐν ταῖς ἐπιπορομίαις μετὰ τῶν θεῶν ἀγαλιῶτων πρῆπες θαι ἔγνεσαν, ἀλλυ τὲ τινα εἰκόνα ἐστὶν τοῦ κυρίου καὶ, θεῶ ἀνικητῶ, ἐπιγυράσαντες. hac sententia: Decreuerunt, ut eburnea Caesaris statua, & curus etiam solidus, quo die curus equorum in circo spectantur, inter deorum imagines in pompa gestaretur; & ut alia praeterea statua in Quirini templo poneretur, cum hac inscriptione, Deo inuicto. Ideoque eum appellat Cicero Quirini contubernalem: & supra ep. 44. lib. 12. Gracco uerbo σὺδάριος, quod in eodem templo simul habitarent, idq. etiā Suetonius significat, cum dicit, Simulacra iuxta deos. **HVNC** } qui deorum in numero habeatur; cum & imago eius inter deorum imagines per pompam sit uecta, & eiusdem statua, quasi dei, Quirini in templo collocata. **POTIVS non scripta desideret, & c.** } malo ab illo desiderari, quae scripta non sint, quam non probari, quae scripta sint. **POSTREMO, ut uolet** } iam nō laboro, quo animo erga me sit abijt illa cura, quae me antea stimulabat: cum hoc quaerebam, qua ratione & Caesarem mihi conciliarem, & personam tamen optimatis sustinerem. quod tibi quoque dabā cogitandum, ut consilio me iuuares. ea q. tunc erat quasi Archimedis quaestio, obscura scilicet, & inexplicabilis. ep. 3. lib. 12. **CASVM illum** } interitum meum. significat enim illud tempus, cum in Italiam reuertit, Pompeio in Pharsalica deuicto. quo tempore sollicitus erat de salute sua, maxime timens, ne Caesar in eos, qui Pompeium secuti essent, foret acerbior. hinc illae libro XI. plenae doloris & desperationis epistolae. **MIHI optato ueneris** } scripserat enim Atticus, se uelle ad illum, si uideretur, proficisci. **PROFECTVS est** } cum aliquot dies cum Cicerone fuisset. epist. 51. & 52. lib. 12.

Cicero S. D. Attico. 29.

CVM quasi alias res quaerem de philologis e Nicia, incidimus in Thalnam. ille de ingenio nihil nimis modestum, & frugi. sed hoc mihi non placuit. se scire aiebat ab eo nuper petitam Consiciam, Quincti filiam uetulam sane, & multarum nuptiarum: non esse probatum mulieribus, quod ita reperirent, rem non maiorem DCCC. hoc putauit te scire oportere. De hortis ex tuis litteris cognoui, & Chryssippo, in uilla, cuius insulsi- tatem bene noram, uideo nihil, aut pauca mutata. balnearia tamen laudat maiora. de minoribus ait hiberna effici posse. tecta igitur ambulat iuncula addenda est: quam ut tantam faciamus, quantam in Tusculano fecimus, prope dimidio minoris constabit isto loco. ad id autem, quod uolumus. ἀφιδεμα, nihil aptius uideatur, quam lucus, quem ego noram: sed aelebritatem nullam

tum habebat: nunc audio maximam. nihil est, quod ego malim. hoc τὸ τῶν μου ἀπὸς θεῶν ἡγοραζόμενον. Reliquum est, si Faberius nobis nomen illud explicat; nos quaerere, quanti: Oihonem uincas uolo. nec tamen insulsiuorum illum puto: nosse enim mihi hominū uideo. ita male autem audio ipsum esse tractatum, ut mihi ille emptor nō esse uideatur; quid enim patretur? sed quid argumentor? si Faberianum explicas, emamus uel magno: sin minus, ne paruo quidem possumus. Clodium igitur: a qua ipsa ob eam causam sperare uideo, quod & multo minoris sunt, & Dolabellae nomen iam expe ditum uideatur, ut etiam repraesentatione concludam. De hortis satis. Cras aut te, aut causam: quam quidem futuram Faberianam: sed si poteris. Vale.

EXPLANATIO

DE philologis } de peritis ad disputandum. epist. 12. & 19. lib. 13. **IN Thalnam** } in sermonem de Thalna. **DE ingenio & c.** } ingenium Thalnae Nicias laudabat, sed non supra modum: frugi hominem, & modestum dicebat esse. **HOC mihi non placuit** } quod eius rem audiui non maiore esse DCCC. **HOC putauit te scire oportere** } forte, quod Atticus illam sibi affinitatis, aut amicitiae iure deuinctam, cogitabat Thalnae in matrimonio collocare. **DE hortis** } Scapulanis: quos Atticus inspexerat. ep. 27. lib. 13. **ET Chryssippo** } & Chryssippi sermone, hortus enim cum Attico inspectis, ad Ciceronem profectus est. erat autem architectus, fueratq. Cyri architecti libertus, ep. 9. lib. 14. & in epist. fam. epist. 14. lib. 7. **IN uilla** } quae in hortus est. **INSULSITATEM** } insulsa placere non solent. recte igitur & uenuste Insulsiuorem tribuit uillae, quae nihil haberet, cur placere posset. contraque, cum de uilla loquitur eleganti, Sallis inquit, satis est. in epistola ad Paetum. **UIDEO nihil, aut pauca mutata** } putauam dominos in uilla multa mutasse, a quo tempore nos eam uidimus: sed, ut e Chryssippi sermone intelligo, nihil, aut pauca mutata: ut eadem sit insulsiuata. **LAUDAT maiora.** } ut bina essent in ea uilla balnearia, maiora, & minora; maiora, inquit, Chryssippus laudat; de minoribus ait ea posse effici, quibus per hiemem utamur.

In ep. ad Att. Lib. XIII. ep. XXIX. & XXX. 339

Ad id, quod uolumus, ἀριστερία & ad fanum filiae dedicandum. CELEBRITATEM nullam & quo enim tempore ego illum noui, non frequentabatur. τὸν τύπον &c. & obsequere cupiditati meae. τῶς enim ualer elatio: quae ad cupiditatem transfertur: unde illud libro primo de Diuinatione: Duce[m] ei praecepisset, ne respiceret: illum autem id diutius facere non potuisse, clarumq. cupiditate respexisse. Et ad hunc ipsam epistola x. libri i. In hoc genere sic studio efferimur, ut abs te addinuandi, ab alijs prope reprehendendi simus. Si, Faberius &c. & si Faberius soluit quam nobis pecuniam debet: non si quaerere, quanti horti uendantur: eme quouis pretio: uince Othonem in certamine licitationis. Erat enim Atticus Ciceronis nomine licitaturus. Othonem autem, qui & ipse eisdem hortos cupiebat, aduersarium in auctione timebant, unde illud ep. 46. l. 12. Difficile certamen cum cupido, cum locuplete, cum herede, & ep. 39. l. 12. & 31. & 33. h. lib. INSANITVRVM & insanire dicuntur, qui aliquam rem multo pluris emunt, quam quanti sit. unde Insana cupiditas, in Verrem. TRACTATVM & in re minus nota. Ut mihi &c. & ut hortos empturus non uideatur. Quid enim pateretur? & imperfecta sententia. abiecit enim, recordatus in Faberiano nomine totum esse. Si Faberianum explicas & si pecuniam exigas a Faberio: epist. 24. lib. 12. Clodium igitur & aggrediamur, uideamus, inquit, de hortis Clodiae. ep. 46. lib. 12. Multo minoris sunt & quam Scapulani. Et epist. 46. lib. 12. de iisdem hortis: Quia tanti rem aestimas, eo prolixo specto, Et Dolabellae nomen & Dolabella, quam pecuniam debet, iam ea nobis soluet, debebat autem ex dote Tulliolae. REPRÆSENTATIONE & hortos Scapulanos emissem, die sumpta, Clodiae uero si emimus; de die nihil cogito; repraesentare possum: cum & multo minoris sint, quam Scapulani: & Dolabellae nomen iam expeditum uideatur. Repraesentatione, igitur explanatione, solutione facienda ante illud tempus, quod in emptione Scapulanorum hortorum cogitaram. de quo epist. 3. his uerbis: Quod dies longior est: (sic enim puto legendum) teneamus modo quod uolumus: puto fore istam etiam a praecone diem, certe ab heredibus. CRAS aut te, &c. & concisa sententia, nec satis omnibus aperta: explanemus igitur; ut consulatur etiam ijs, quorum acies ad intelligendum est obtusior. Cras, inquit, aut te exspecto, aut causam cur non ueneris, causam autem, quae te moretur, hanc puto fore, ut pecuniam exigas a Faberio. sed, si poteris, omnino uelim uenias.

Cicero S. D. Attico. 30.

CICERONIS epistolam tibi remisit, o te ferreum, qui illius periculis non moueris, me quoque accusat, eam epistolam tibi misissem, nam illam alteram de rebus gestis eodem exemplo puto. In Cumanum hodie misi tabellarium, ei dedi tuas ad Vestorium, quas Pharnaci dederas. Commodum ad te miseram Demeam, cum Eros ad me uent, sed in eius epistola nihil erat noui, nisi auctionem biduum, ab ea igitur, ut scribis: & uelim, confecto negotio Faberiano: quem quidem negat Eros hodie, cras mane putat, a te colendus est, iste autem πολιτικὸν σὺλλογόν, more Dicaearchi, familiaris tui. Vale.

EXPLANATIO

CICERONIS epistolam &c. & Quinti filij ad Atticum. O TE FERREUM & cum ironia. PERICULIS & de quibus tam multa scribit. ME quoque & cum scribat non modo tua, sed mea quoque culpa factum esse, ut in Hispaniam ad bellum ire coactus sit. EAM epistolam & ad missam a Quinto. MISISSEM & nisi te cras exspectarem, quod proxime dixit. EODEM exemplo & puto iisdem uerbis scripsisse ad te de rebus a se gestis, quibus ad me scripsit. QVAS Pharnaci dederas & ad me perferendas; ut ego eas deinde ad Vestorium curarem. IN eius epistola & in epistola, quam is attulit a te scriptam. AUCTIONEM biduum & auctionem hortorum Scapulanorum biduum futuram, sic & l. 4. ep. 12. Idibus auctionem Larini uideo, & biduum praeterea. AB ea igitur & ad me uenies. CONFECTO negotio Faberiano & exacta a Faberio pecunia. QVEM quidem &c. & negat Eros Faberium hodie Romae futurum, unde illud epist. 28. De Faberio, cum uenerit, & epist. 2. COLENDVS & Faberius, observa eum diligenter, ut assiduitate & studio tandem exprimas debitam ab eo pecuniam. πολιτικὸν & assentationes: in quibus turpitudine, & prope scelus est. PERENDIE & uidebo. NON sane quadrat, & si enim praetor est factus xiv. annis, quam consul Mummius; apparet, quo tempore consul Mummius ad oppugnandam Corinthum est profectus, adolefcentem fuisse, ut legatus esse non poterit. ep. 6. & 33. VOLO aliquem &c. & hoc ne Atticus quidem intellexit; ut apparet ex epistola, quae post proximam sequentem legitur.

Cicero S. D. Attico. 31.

V KAL. mane accepi a Demea litteras pridie dactas, ex quibus aut hodie, aut cras te expectare deberem. sed, ut opinor, idem ego, qui expectatum aduentum, morabor te. non enim puto tam expeditum Faberianum negotium futurum, etiam si est futurum, ut non habeat aliquid morae. cum poteris igitur: quoniam etiam dum abes. Dicaearchi, quos scribis, libros sane uelim mihi mittas: addas etiam *καταβάσεις*. De epistola ad Caesarem, *κερικα*. atque id ipsum, quod isti aiunt illum scribere, se, nisi constitutis rebus, non iturum in Parthos; idem ego suadebam in illa epistola; utrum liberet, facere posse, auctore me. hoc enim ille expectat uidelicet, neque est facturus quidquam,

nisi de meo consilio. obsecro, abijciamus ista, & semiliberi saltem simus: quod a sequemur & tacendo, & latendo: Sed aggredere Othonem, ut scribis. confice mi Attice, istam rem. nihil enim aliud reperio, ubi & in foro non sim, & tecum esse possim. quanti autem, hoc mihi uenit in mentem. C. Albanus proximus est uicinus. is ∞ iugerum de M. Pilo emit, ut mea memoria est, HS CXV. omnia scilicet nunc minoris: sed accedit cupiditas: in qua, Praeter Othonem, non puto nos ullum aduersarium habituros: sed cum ipsum tu poteris mouere, facilius etiam, si Canium haberes, o gulam insulsam. pudet me patris. rescribes, si quid uoles.

EXPLANATIO

MORABOR te: ∫ morae causam afferam, retinebit enim te negotium Faberianum. **CUM** poteris igitur ∫ uenies, cum per negotia licebit. **QUONIAM** etiam dum abes ∫ quoniam nondum in uiam te dedisti; & cum haec ad te afferetur epistola, etiam dum Romae eris: ideo illud scripsi, ut uenias cum poteris. **DICAARCHI** quos scribis libros, ∫ libros de anima, epist. 32. *καταβάσεις* ∫ librum, quem scripsit Dicaearchus *πρὸς τὸν εἰς προσηύτου καταβάσεις*. de quo Athenaeus libro XIII, *κερικα*. ∫ *κέριος* auis est ita leuis, ut, quamcumque in partem uentus flauerit, in eam auferatur. *κερικα* igitur *μεταφωρικῶς* dixit, pro, leuia, & inania. non recte, inquit, isti meam ad Caesarem epistolam reprehendunt; & ea, quae dicunt, minimi sunt ponderis, plane *κερικα*. nam, quod illum aiunt scribere, se, nisi constitutis rebus, non iturum in Parthos: idem ego suadebam in illa epistola. ep. 6. & 26. **AUCTOR** me ∫ ego enim suasi, ut & res constitueret, & Parthis bellum inferret. **AGGREDERE OTHONEM**, ∫ uelim, quod scribis te facturum, Othonem moneas, ne contra nos liceatur; quo facilius ad hortos peruenire possimus. Idem paullo post. **ISTAM REM** ∫ hortos Scapulanos: quorum auctio futura erat. **ET TECUM ESSE POSSIM** ∫ propter uicinitatem, hoc est, quod dicit ep. 28. l. 12. De hortis, quae scis, explicata caput illud est, quod scis, sequitur, ut etiam mihi ipsi quiddam opus sit. nec enim esse in turba possum, nec a uobis abesse. huic meo consilio nihil reperio isto loco aptius. **QUANTI AUTEM** ∫ quanti putem nos emere posse Scapulanos hortos, ita ratiocinor: cum C. Albanus proximus uicinus ∞ iugerum HS CXV de M. Pilo emerit, nunc iacentibus omnium rerum pretijs, debere Scapulanos hoc multo minoris esse. **NUNC MINORIS** ∫ ob ciuilem calamitatem, & reip. perturbationem. **ACCEDIT CUPIDITAS** ∫ cuius causa pluris hortos aestimare debemus, quam quanti sint. **MOUERE** ∫ ut nobis hortos concedat. **CANIUM** ∫ Attici & Othonis amicum. **OVULAM INSULSAM** ∫ Othonis, qui hortos tam auide appetat uoluptatis modo causa.

Cicero S. D. Attico. 32.

ALTERAM a te epistolam cum hodie accepissem, nolui te una mea contentum. Tu uero age, quod scribis, de Faberio. in eo enim totum est positum id, quod cogitamus. quae cogitatio si non incidisset, (mihi crede istuc, ut cetera) non laborarem. quamobrem, ut facis, (istuc enim addi nihil potest) urge, in ista, perface. Dicaearchi *καταβάσεις* urosque uelim mittas, & *καταβάσεις* *προσηύτου* non inuenio, & epistolam eius. quam ad Aristoxenum misit. tres eos libros maxime nunc uellem: apti essent ad id, quod cogito. Torquatus Romae est. iussi, ut tibi daretur. Catullum, & Lucillum, ut opinor, antea. his libris noua proecmia sunt addita, quibus eorum uterque laudatur. eas litteras uolo habere. & sunt quaedam alia.

Et quod ad te de decem legatis scripsi, parum intellexit, credo, quia *δὲ ἐπιπέτῳ* scripseram. de C. Tuditano enim quaerebam, quae ex Hortensio audieram fuisse in decem, cum uideo in Libonis praetorem L. Pupilio P. Rupilio eos. annis xv. ante, quam praetor factus est, legatus esse potuisset: nisi admodum sero quaestor esset factus: quod non arbitror. uideo enim circules magistratus eum legitimis annis perfacile cepisse. Postumium autem, cuius statnam in Isthomio meminisse te dicis, sciebam fuisse. is autem est, qui cum Lucullo fuisse; quem tu mihi addidisti, sane ad illum *ἐπιπέτῳ* personam idoneam. uidebis igitur, si poteris, ceteros; ut possumus *πομπῆσαι* *καὶ τοῖς προσώποις*. Val.

EXPLA-

EXPLANATIO

DE *Faberio*, & expedi nomen *Faberianum*: sine quo hortos consequi non possumus. *Quod ego diximus* & intellige, hortos. *Non laborarem* & de pecunia a *Faberio* exigenda. *Istuc* & ad istam diligentiam. *Vtrosque* & utrumque sermonem de mortalitate animorum. duos enim sermones, alterum *Corinthi*, alterum *Mitylenis* habitum ternis libris explicavit. *Cicero* *Tul.* *καταβάσεις* libri eius *πρὸς τὸν εἰς τρωφονίον καταβάσεις*. ep. 31. *πριπολιτικόν* & *Dicaearchi* libri: cuius mētio apud *Atheneanum* l. 4. *ARISTOXENVM* & *Aristotelis* discipulum, philosophum, & medicum nobilissimum, maximeq. in musica praestantem. *Suidas*. *Cicero* de orat. l. 3. *Tusculana* prima. *Ad id, quod cogito* & quaestiones: quas scribere in animo habebat, quarum libro primo, *Dicaearchi* utitur sententia contra immortalitatem animorum. *TORQUATUS* & liber *Torquati* nomine inscriptus; ut de *Senectute*, *Cato*; de *Amicitia*, *Laelius*. ep. 5. *CATULVM*, & *Lucillum* & *Academicos* libros, quos primum scripserat: quorum alterum, *Catulus*, alterum, *Lucillus*, inscripserat. uide illud ep. 12. *Ἀκαδημαϊκόν* & c. *Eas litteras* & ea proemia, quandoque enim *Litterae* pro scriptis ponuntur, ut libro 1. *Meis* omnibus litteris in *Pompeiana* laude perstrictis. *Διὰ σήμερον* & per notas. sic enim *Cicero* dixit l. 2. de *Diuin.* *IN Libonis* & in bonis annali. ep. 29. *LEGATVS esse potuisset.* & cum admiratione dictum: ut significet, non putare se *Tuditanum* consuli *Mummio* xiv. annis ante, quam praetor factus est, legatum esse potuisse, fuisse enim admodum adolecens: utpote xli. annis ante praeturam, quae legibus dabatur anno aetatis xxxix, consulatus autem *Popillij* & *Rupillij* a consulatu *Mummij*. distat anno in xiv. intervallo. *NISI admodum sero* & c. & annus petendae quaesturae certus lege non erat, certi autem curulium magistratuum, aedilitatis xxxvi. praeturae xxxix. consulatus xlii. ut inter curules magistratus biennium necessario interesset. eos autem magistratus legitimis annis capere, in primis erat honorificum; quod *Cicero* saepe de seipso gloriatur. nam repulsam multi ferebant, ut honores consequi non possent anno legitimo, quod si quis aedi iratem non suo anno, sed serius cepisset, magistratus quoque reliquos serius capiebat. eorum enim tempus necessario protrahebatur, cum inter omnes biennij spatium oporteret esse. Recte igitur, *Nisi admodum sero* quaestor est factus. nam, si factus est quaestor admodum sero, ut anno trigesimo octavo, aut quadragesimo: potuit esse legatus *Mummij* *Tuditanus* & xiv. annis ante praeturam, nec tamen adolecens, quod si quaestor mature factus est, puta xxxix, aut xxx. aetatis anno: necesse est legatus fuerit admodum adolecens. *CURVLES magistratus* & de curulibus magistratibus in suo libro plenius. curulis autem magistratus praetura fuit, quam si *Tuditanus* cepit anno legitimo, hoc est uno & quadragesimo; eiusq. praeturae annus, quae fuit *Popillio* & *Rupilio* eos, annis xiv. distat a consulatu *Mummij*; sequitur, ut legatus consulis *Mummij* fuerit annum agens sextum & uigesimalium. quod non quadrat. non enim, illa aetate qui sunt, ijs honorem legationis demandare moris est. *SCIEBAM fuisse* & in decem legatis. *CVM Lucullo fuit* & consul, anno ab v. c. dciiii. *ADDIDISTI* & confirmans id quod sciebam. *AD illum συλλογον* & c. & dignum, qui in illa ciuium collectione numeretur. *VIDEBIS igitur ceteros* & scribes, qui praeterea in decem *Mummij* legatis fuerint. *πομπῶσαι καὶ τοῖς προσώποις* & ex personarum dignitate quasi pompam agere.

Cicero S. D. Attico. 33.

NEGLIGENTIAM miram. semel ne putas mihi dixisse *Balbus*, & *Faberium*, professionem relataam? quin etiam eorum iussu miseram, qui profiteretur. in eum oportere dicebant: professus est *Philotimus* libertus. nostri credo *librarium*: sed scribis, & quidem consecutum. *Ad Faberium*, ut tibi placet, litteras misi. cum *Balbo* autem puto te aliquid fecisse. *H.* in *Capitolio*. In *Virgilio* mihi nulla est *δοσολία*. nec enim eius causa sane debet: & si emero, quid erit, quod possulet? sed uidebis, ne is cum sit in *Africa*, ut *Coelius*. De nomine tu uidebis, cum *Cispio*: sed, si *Plancus* desinat, tum haberes difficultatem. Te ad me uenire uerque nostrum cupit: sed ista res nullo modo relinquenda est. *Othonem* quod speras posse uinci, sane bene narras, de aestimatione, ut scribis, cum agere coeperimus: tui nihil scripsit nisi de modo agri. *Cum Pisonē*, si estis, quid poteris. *Dicaearchi* librum accepi: *καταβάσεις* exspecto. negotium dederis. reperies ex eo libro, in quo sunt *S. C. Cn. Cornelio*, & *L. cos.* De *Tuditano* autem,

quod putas, *ἔλογον* est, tum illum; quoniam fuit ad *Corinthum*. non enim temere dixit *Hortensius*, aut quae *storem*, aut *tribunum mil.* idq. potius fuisse credo, sed tu de *Antiocho* scire poteris. uide etiam, quo anno quaestor, aut *tribunus mil.* fuerit: si neutrum, eodem in praefectis, aut contubernaliibus fuerit, modo fuerit in eo bello. De *Varrone* loquebamur: *lupus* in *fabula*. uenit. n. ad me, & quidem id temporis, ut retinendus esset: sed ego ita egi, ut non sciderem *paenulam*. memini enim tui: & multi erant, nosq. imparati. qui referi? paullo post. *C. Capito* cum *C. Carinate*. horum ego uix attigi *paenulam*: tamen remanserunt. cecidit *belle*. sed casu sermo a *Capitone* de urbe augenda, a *ponte Mulvio* *Tiberim* duci secundum *montes Vaticanos*, *campum Martium* tuum aedificari, illum autem *campum Vaticanum* fieri quasi *Martium* *campum*. quid ais? inquam. at ego ad *tabulam*, ut, si recte possem, *Scapulanos* hortos. caue facias, inquit. nam ista lex perferetur: uult enim *Caesar*. *Audire me*, facile passus sum: fieri autem, molestie fero. sed

sed tu quid ais? quamquam quid quaero? nosli diligentiam Capitonis in rebus nouis perquirendis. non conctidit Camilo. facies igitur me certiorum de idibus. ista. n. me res adducebat, eo adiunxeram ceteras: quas consequi tamen biduo, aut triduo post facile potero. te ta-

men in uia confici minime uolo. quin etiam Dionysium ignosco. De Bruto quod scribis, feci ut ei liberum esset, quod ad me attineret. scripsi enim ad eum heri. idibus Mai. eius opera mihi nihil opus esse. Vale.

EXPLANATIO

NEGLIGENTIAM miram & Balbi, & Faberij, qui non semel, sed saepe mihi dixerint, professionem in tabulas publicas relatum. PROFESSIONEM & omnium bonorum. OPORTERE & ut aliquem mitterem, qui profiteretur, si ego de illa causa Romam ire nollem. LIBERTVS. & hoc fortasse glossema fuit, satis enim Attico notus erat Philotimus. LIBRARIVM & eum, qui cuiuslibet professionem in tabulas publicas referebat. SED scribis, & quidem confectum & sed scribis, librarium te nosse: & ad id etiam, de professione confectum. LITTERAS nisi & admonens eum, & rogans, ut pecuniam nobis debitam persolueret. ALIQUID fecisse H. & aliquid fecisse hodie, sic enim interpretor antiquam notam, & Fecisse, de nomine Faberiano, ut, Balbo adiuuante, pecunia exigeretur a Faberio. simile illud est, uel potius idem est, ep. 28. l. 12. Cum Oppio & Balbo communices, quanto opere & quare uelim hortos: sed ita posse, si expediatur illud Faberianum. Et supra, In utroque Faberianum nomen explorandum est, de quo nihil nocuerit, si aliquid cum Balbo eris locutus, & quidem, ut res est, emere nos uelle, nec posse sine isto nomine, nec audere incerro. Scripserat autem Atticus Ciceroni, se esse eo die cum Balbo locutum in Capitolio. IN Virgilio & c. & Othonis herede, ep. 29. *δυσωπία* & stulta uerecundia, fortasse, quod ab aliquo ex coheredibus partem hortorum emere cogitaret. DEBEO & ut eius causa ne emā. QVON postulet & quod me emisse queratur. VIDEBIS cum Cispio & ne Cispus nobis satisfaciatur, de quo nomine ep. 23. l. 12. Cispiana, inquit, explicabis. DESTINAT & statuit hortos emere. DIFFICULTATEM & in auctione magnam haberemus aduersarium. ISTA res & actio Scapulanorum hortorum. POSSE uinci & in certamine licitationis, ep. 29. DE aestimatione & c. & hortorum Scapulanorum. SCRIPSIT & fortasse Caesar, ut in lege non praefinierit, quo ne quis plus iugerum emeret, sed de modo agri, id est quo ne quis plus haberet. CVM Pisonem si quid poterit & conficies, & de auro intelligendum, uide illud, Et tamen Pisonem sicubi de auro. DICEARCHI librum & librum posuit pro uolumine, nam Dicaearchi duos sermones de anima, quos intelligit, non uno libro, sed ternis explicatos manifestum est ex prima quaestione Tusculana, etiam ep. 28. l. 13, ita locutus est, ut pro toto opere Librum usurparet: scribit enim sic: Librum tibi celeriter mittam de Gloria: cum duos libros significaret, *καταλόγους* & librum hoc titulo. DEDERIS & cui uidebitur ex tuis seruis, ut quaerat decem L. Mummi legatis in eo libro, in quo sunt eius, anni S. C. quo ipse Mummius cum Cn. Cornelio consul fuit. L. & Mummius, qui Corinthum euerit, anno urbis DCLIX. AMIOCHO & seruo tuo literato, scies autem, si ei negotium dederis, ut quaerat, De Varrone loquebamur: & nisi fallor, hoc est principium epistolae, saepe enim, quae distribuenda erant in epistolas, Tiro, Ciceronis libertus, siue alius quis, ita coniunxit, taedio fortasse crebrae distentionis, ut iam non internoscantur, quae res lectori non nihil interdum tenebrarum effundit. Cum loqueremur, inquit, de Varrone, superuenit, id enim significat, lupus in fabula, adagium satis notum, ac usque iam contritum. ID temporis & elegans loquendi modus, pro eo tempore, ut, id aetatis, pro ea aetate: & similia. VT retinendus esset & cum scilicet hora cenae uel adueneret, uel iam adesset. ITA egi, ut non scinderem paenulam & ut remaneret, ualde non rogauit, qui enim retinere aliquem cupiunt, abeuntem apprehensa ueste retinent, ut remanere cogatur, ne in illa contentione scinderem uestis. MEMINI enim tui, sic in Bessarionis libro: recte, feci, inquit, quod memini te solere, qui sic interdum ad cenam inuitas, ut paenulam tamen non scindas. QUID refert? & Varrone omisso, eiusque comitibus, quia cenae apparatus non erat is, ut commode eos, ac laute possem accipere, nihil tamen egi: nam remanserunt, quamquam leuiter inuitati, Capito, & Carinas. C. CAPITO & Ateiae gentis, hic Caesaris maxime studiosus fuit, ep. 15. lib. 16. & ep. 29. l. 13. fam. Fuit alter Capito, non Ateiae, sed Fonteiae gentis, M. Antonij amicissimus, de quo Plutarchus in Antonio, & Horatius sat. 5. l. 1. C. CARINATAE & Albiae gentis, ut ex Tacito cognoscitur. Bessarionis liber praenomen, C. non habet, quod siue omittatur, siue ponatur, puto esse hunc C. Albiu Carinatem, qui cum P. Ventidio consul fuit; cum Carinas in locum Caesaris Octauiani, qui ablitauerat, Ventidius autem in locum Pedij, qui mortuus est in magistratu, successissent. porro Octavianus, & Pedius, interfectis Hirtio, & Pansa, consules facti erant. In scriptis libris gemina, r, legitur Carrinas, sed Varro l. 7. in extremo, unica r scribendum ostendit; cum deducat a loco, nimirum a Carinis. Cecidit in bello & iocosa ironia, cecidit, inquit, contra quam uolebam, cum remanserint ij, quorum uix attigi paenulam; Varro autem abiecit, cum quo egeram quidem ut remaneret, ita tamen, ut paenulam non scinderem. De urbe augenda & de pomerio proferendo, quod post exactos reges unus protulerat L. Sulla. Miror, autem, de pomerio a Caesare prolato nihil Suetoniū, nihil Tacitū, alioqui diligentissimos in historia, tradidisse: quod tamen & hic Cicero, & infra in ep. 35 plane significat, & Gellius l. 13. c. 14. & Dio l. 41. declarat his uerbis: ταυτά τε ἐποίησα, καὶ γὰρ μοῦς ἐσθάρει, τὸ τε ποιμήριον ἐπὶ τῆς οὐραίας ἐπέβη γαίης. Nec uero quis cre-

dat, quoties pomerium proferretur, toties murorum ambitum una prolatum esse. nam, ut ostendit Dionysius l. 4. mansere ueteres muri, a Seruio rege conditi, sed ita permitti priuatarum aedium multitudi-
 ne, uix iam ut ipsius Dionysij aetate agnoscerentur. quibus uero nunc Roma sacra moenibus est, ca-
 condidit Aurelianus Imperator: partem, a Gothis euerfam, Belisarius, Iustiniani dux, restituit festinan-
 ter, dum Gallorum ad urbem reditum expectat: itaque non aequalem ambitum uidemus, cum Belisa-
 rius, ne longior mora interponeretur, priuatas etiam aedes ad continuanda moenia reciperet. A PON-
 TE *Muluis Tiberim duci secundum montes Vaticanos*, & hunc locum uix intelligere uidetur posse,
 qui Romae non fuerit, & ipsa loca diligenter non inspexerit. Satis constat, extra pomerium fuisse cam-
 pum Martium, quò populus ad comitia conuenire solitus est. post campum Martium, interfluente Ti-
 beri, campus Vaticanus lequebatur: quod totum spatium a collibus Vaticanis ad Tiberim, hortus excul-
 tū amoenissimis, frequentabatur a ciuibus Romanis animi causa: ij. q. horti Transtiberini uocabantur.
 cogitabat Caesar pomerium proferre, & in urbem campum Martium includere; Tiberim autem, obdu-
 cta uetere fossa, ita flectere, ut radices Vaticanorum montium allueret; campum autem illum Vatica-
 num, qui cis Tiberim futurus esset, quasi Martium campum efficere, id est, ut in eo, sublati hortis, co-
 mitia fierent, quae fieri solita essent in campo Martio, non enim centuriata comitia, quae Seruius rex
 instituit, intra pomerium fieri licebat, propterea, prolatis pomerij finibus ultra campum Martium, quò
 Caesar aedificari uolebat, alium campum, aequata planitie, qui populum caperet, comitijs habendis di-
 care opus erat. *A ponte Muluis*: quae Tiberis hodieq. fluit, *Duci*: monco lectorem, in antiquo Bessarionis
 libro, & in alijs, quos quidem ego uiderim, legi, Pauci, non, Duci, quod etsi manifeste corruptum est, te-
 stimonium tamen antiquitatis notum esse uolo; ut studioforum omnium coniecturae locus relinqua-
 tur. *Secundum montes Vaticanos*: iuxta Vaticanos montes, ut ad imas radices decurreret. Vaticani mon-
 tes, & quidquid agri ab ea parte ultra Tiberim est, ad Etruriam olim pertinuit: quae uero cis Tiberim,
 usque ad Circeios, ad Latium, longitudine i. millium passuum: postea producti sunt ad Lirim amnem
 Latij fines, ut esset longitudo circiter lxx millium passuum. Erant igitur olim extra pomerium, id est
 extra urbem, Vaticani montes: nunc in ijs habitat Pontifex Max. in arce illa amplissima, Pontificum sin-
 gulorum opibus aucta, cum qua D. Petri templum augustissimum coniunctum est. *TVM aedificari*, & ut
 augetur urbs, exstructis aedibus in campo Martio, in quo tunc aedificari minimum esset. Antiquus
 liber, Cum, mendosus; nec tamè omnino placet, Tum: uidetur enim otiosa fere particula. malim, Totum:
 si modo est in aliquo uetere libro, Tum, sin, ut in Bessarionis libro, item est in omnibus, Cum: non displic-
 cerat, Hunc: ut inuicem respondeant, Campum Martium aedificari, illum autem campum Vaticanum
 fieri quasi Campum Martium. Mansit eadem tamen diutissime, quae fuerat antea, Martij campi plani-
 ties, nec Tiberis alueus est immutatus, quamquam prolato a Caesare pomerio. *QVASI Martium cam-
 pum* & cum in eius locum succederet. Quasi, dixit, quia re uera non est Martius, sed Vaticanus campus;
 sit autem quasi Martius, quia, sicut in Martio comitia habebantur, item in Vaticano, pomerio ultra Mar-
 tium campum prolato, futurum erat, ut comitia haberentur. *At ego ad tabulam*, & iturus eram, ut emerè
 Scapulanos hortos, si recte, id est aequo pretio possem. Tabula proponebatur inscriptis nominibus ea-
 rum rerum, de quibus auctio futura erat. *ISTA lex* & pomerium igitur non nisi lata lege proferri pote-
 rat. Ista lex, dixit, quia promulgata iam erat, ep. 20. *PERFERETVR* & per lata est, prolatum enim a Caesare
 pomerium, ex Gellio, & Dione, iam probaui, perlatum autem ab ipso Caesare consule crediderim: cum
 dixerit Dio, νόμος ἐστὶν ἐπιτεταγμένος καὶ περὶ τῶν πάλαι ἐπιγυγῶν. *VULT enim Caesar* & legem a se, nemine interceden-
 te, proferri, quod factum est, quis enim contra Caesaris uoluntatem auderet? *AUDIRE me*, facile passus
 sum: & sic in antiquo Bessarionis libro: nec obscura sententia, in quibusdam tamen uulgatis libris legi-
 tur, Aude rem, facile passus sum, quod uitiosum opinor, nam opponit Cicero uerbis facta: & ait: Audiri
 sine molestia, sin, quod audiui, fiet, moleste feram. *NON concedit Camillo* & aequè, ut Camillus, diligenter
 nouas res perquirat. Camillo maxime, post Atticum, Cicero cōfidebat, itaque belli ciuilibis initio, dubius
 animi, utrum uxorem, & filiam, in urbe relinqueret, an eas euocaret, ita scribit ep. 14. l. 14. ad uxorem:
 His de rebus uelim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus uobis uidebitur, consideretis. *FACTES*
igitur me certiore de idibus, & an idibus, ut putamus, auctio sit futura, nam, si auctio in eum diem non
 proferbitur, argumento est perlatum iri legem de augenda urbe: quis enim, cum eam legem perlatum
 iri uideat, quae hortos, ut ibi quasi Martius campus fiat, solo aequari necesse erit, de hortis emendis co-
 gitet? fallum est quod a Capitone audiui: itaque accuram, auctio enim causa Romae esse uelim, sin
 autem proferbitur, fallum est scilicet, quod de lege proferenda, Tiberiq. secundum Vaticanos montes
 ducendo, a Capitone audiui, Romae autem, auctio maxime causa idibus esse uelim. *QVAS consequi*
tamen &c. & aliarum rerum causa non refert, idibus ne Romae sim. siquidem eas nihilo minus biduo
 post, aut triduo conficiam, at uero hortorum auctio si omnino idibus fiat, aduolandum est, ut de lege co-
 gnoscam. *Te tamen &c.* & etiam si ego differam aduentum meum, te tamen ad me uolo uenire; ne, cum
 tanti calores sint, (haec enim scripta uidentur exeunte Iunio) itineris labore conficiaris. Et hoc dicit,
 quia scripserat Atticus se uelle ad eum, ep. 31. *IGNOSCO* & si ad me uenit. *IDIBVS Maij* & manifestum
 mendum, nec dubito, quin legendum sit, Idibus Iulij: uel, Idibus, mense subandito, nam, de Maio ab-
 surdum est intelligi: cum e Tusculano profectus esset Arpinū 11x. Kal. Quint. & recurrere nobis Brun-
 nianae auctio causa cogitaret, nonis inquam Quintilibus.

Cicero S. D. Attico. 34.

ASTVRAM ueni VIII. Kal. Iul. uitandi enim caloris causa, Lanunij tres horas acquieueram. tu uelim, si graue non erit, officias, ne ante nonas nabi il- luc ueniendum sit, id potes per Egnatium Maximum illud in primis cum Publilio me paene absente confi-

cies: de quo quae fama sit, scribes. id populus curat si- licet non mehercule arbitror: etenim haec decantata e- rat fabula: sed complere paginam uolui, quid plura: ip- se enim adsum, nisi quid in prorogabis? scripsi enim ad te de hortis. Vale.

EXPLANATIO

IX. Kal. Iul. 3 profectus e Tusculano. ep. 21. Tres horas acquieueram 3 quam ob causam Arpinum, angustijs temporis exclusus, eo die peruenire non potui, & Asturac mansi. EFFICIAS 3 cum heredi- bus Brinnianis, coheredibus meis, ep. 12. Dices, inquit, uel Othoni coheredi meo, uel La- beoni nostro, paullum proferant auctionem: me circiter nonas in Tusculano fore. Ille 3 in Tuscu- lanum. EGNATIUM Maximum 3 fortasse interpungendum hoc modo: Egnatium Maximum illud in primis &c. ILLUD in primis 3 diuortium fecerat cum Publilia: nunc de dote agebatur: de cuius solutione ep. 1. & 5, l. 16. PUBLITIO 3 fratre Publiliae: quae Ciceronis uxor fuerat. Me paene absen- te 3 epist. 46. Te, inquit, spero cum Publilio confecisse, me absente omnia cum illis transigi malo. Pa- ne: quia reuera non aberat, cum circum uillulas suas, quae prope Romam sunt, erraret, Romam etiam aliquando se conferret. De quo 3 de diuortio Publiliae scribes, inquit, num populus me reprehendat. Non mehercule arbitror 3 non mehercule arbitror populum hoc factum reprehendere; quippe Publiliae nuptias improbauerat: ut omnibus essem quasi fabula, quod aetate prouectus puellam uirginem duxissem. Hoc & Calenus ei per contumeliam exprobrat apud Dionem l. xlvi. Haec decantata erat fa- bula 3 populus multa ridcule dixerat de Publiliae matrimonio: diuortium igitur non improbat. Ipse enim adsum 3 in Tusculano, iam, inquit, adest meus aduentus, ep. 25. SCRIBIS enim ad te de hor- tis 3 ut de hortorum auctione certiores me faceres, quam si scriberes prorogari; futurum est, ut meum aduentum ego item prorogem.

Cicero S. D. Attico. 35.

REM indignam: gentilis tuus urbem auget; quam hoc biennio primum uidit: & ei parum magna uisa est, quae et ipsum capere haec potuerit. hac de re igitur exspecto litteras tuas. Varroni, scribis, te, simul ac uenerit, dati igitur iam sunt; nec tibi integrum

est, (hui, si scias quanto periculo tuo) aut fortasse lit- terae meae te retardarunt: sed eas nondum legeras, cum proximas scripsisti. scire igitur aueo, quo modo res se habeat. Vale.

EXPLANATIO

GENTILIS tuus 3 nouum hominem significat, cui Caesar urbis augendae negotium dederat: qui si Attici gentilis, ergo Pomponiae gentis, aut Caeciliae fuit, in quam adoptatus erat Atticus ab auun- culo Caecilio. VRBEM: auget 3 uide ep. 33. & 20. QVAM hoc biennio primum uidit: 3 his uerbis no- uitatem hominis demonstrari quis non uidet? VISA est 3 quod eius consilio Caesar adductus, de ur- be augenda consilium inierit. ETIAM ipsum capere 3 quod turpe est: utinam urbs tam fuisset angu- sta, ut eum non cepisset. SIMVL ac uenerit 3 subaudi, Daturum quattuor Academicos, quod significat insequens uerbum, quo modo & alibi locutus est Cicero. DATI igitur iam sunt 3 dies enim iam praer- iijt, quo rum Romae afferurum scripseras. NEC tibi integrum est 3 adempta tibi facultas est delibe- randi, utrum dandi sint; siquidem iam dedisti. QVANTO periculo tuo 3 quia Varroni fortasse non probabuntur: tu autem dixisti fore, ut probarentur. Ad hanc sententiam facit illud ep. 24. Ipsi quam res illa probareretur, uerebar: sed, quoniam tu suscipis, in alteram auren. LITTERAE meae 3 quibus scri- psi, ut Academicos Varroni dares tuo periculo. HAS proximas 3 quibus significas te daturum, simul ac uenerit, QVO modo res se habeat 3 num Academicos Varroni dederis.

Cicero S. D. Attico. 36.

DE Bruti amore, uestraq. ambulatione; etsi mihi nihil noui affers; sed idem, quod saepe; tamen hoc audio libentius, quo saepius: eoq. mihi iucundius est,

quod tu eo laetaris; certiusq. eo est, quod a te dicitur. Vale.

EXPLA-

EXPLANATIO

AMORE § erga me.

Cicero S. D. Attico. 37.

HAs alteras hodie litteras. De Xenonis nomine, & de Epiroticis XL, nihil potest fieri nec commodius, nec aptius, quam ut scribis. id erat locutus mecum eodem modo Balbus minor. Noui nihil sane, nisi Hirtium cum Quinto acerrime pro me litigasse: omnibus eum locis facere, maximeq. in conuiuijs: cum multa de me, tum redire ad patrem: nihil autem ab eo tam alienos dici, quam alienissimos nos esse a Caesare: fidem nobis habendam non esse, me uero etiam cauendum. *οδερπὸν δὲ, nisi uiderem scire regem, me animi nihil habere.* Ciceronem uero meum uexari, sed id quidem arbitrati suo. Laudationem Porciae gaudeo me

ante dedisse Leptae tabellario, quam tuas acceperim litteras, eam tu igitur, si me amas, curabis, si modo mittetur, isto modo mittendam Domitio, & Bruto. De gladiatoribus, de ceteris, quae scribis ἀνεμώματα, facis me quotidie certiores. Velim, si tibi uidetur, appelles Balbum, & Offilium de auctione proscribenda. equidem locutus sum cum Balbo: placebat, puto conscripta habere Offilium omnia. habet & Balbus; sed Balbo placebat, propinquum diem, & Romae: si Caesar moraretur, posse in diem differri, sed is quidem adesse uidetur. totum igitur considera. placet enim Vellorio. Vale.

EXPLANATIO

HAs alteras § ad te mitto. De Xenonis nomine, § Atticus debitam sibi a Xenone pecuniam, & HS insuper XL, quae in Epiro habebat in nominibus, solui uolebat Ciceroni filio, qui erat Athenis, ut Romae tantundem ipse postea exigeret ex nominibus Ciceronis, uide epist. 16. l. 14. & 1. & 6. l. 16. CVM Quinto § fratris filio, omnibus locis; maximeq. in conuiuijs mihi male dicente. REDIRE ad patrem § etiam de patre detrahere, & uenuste, Redire, quasi domum. REGEM § Caesarem. ANIMI § aduersus ipsum. CICERONEM meum uexari § filium meum a Quinto filio. ARBITRATI suo § Quinti filij. LAUDATIONEM § mortuos Romani ueteres in funere laudabant, praesertim ortos illustri familia. laudabant autem non modo propinqui, sed & amicitia coniuncti. Cicero Porciam laudauit, Catonis sororem, laudatione non habita, sed scripta. PORCIAE § quae L. Domitij Ahenobarbi uxor fuerat. Plutarchus in Catone Uticensi. QVAM tuas acceperim litteras § quibus monebas, ut quaedam corrigerem. gaudeo igitur me eam Leptae tabellario iam dedisse ad te perferendam: laborem enim correctionis effugiam, cum ad te missam corrigere non sit integrum. correxit tamen, ab Attico remissam. ep. 46. Isto modo § ut est a me scripta, omissa, quam tu adhiberi uelles, correctione. MITTENDAM § Romae. n. non erant, Caesari longe obuiam profecti, quasi uictoriam Hispaniensem gratulaturi. DOMITIO § Porciae filio, ex L. Domitio Ahenobarbo. ep. 46. & Philippica 2. BRUTO § Porciae affinitate coniuncto; cum ea Catonis esset soror, ipse autem Catonis alteram filiam haberet in matrimonio, de cuius nuptijs ep. 12. & Seruiliae filius esset, quae Catonis uterina soror erat. BALBUM § qui Caesaris, ut puto, coheredis res curabat. ep. 50. OFFICIUM § ut coheredem. AUCTIONE § Cluuijanorum bonorum. Cluuius enim Puteolanus heredes scripserat T. Hordeonium, & Ciceronem, alios item, ut patet ep. 5. l. 16. inter coheredes autem de auctione conuenerat; ut, bonis in pecuniam reductis, suum quisque capere facilius posset. ep. 45. OMNIA § Cluuijana bona, quae in auctione uenibunt. PROPINQVVM diem § auctione proscribi non longe a Caesaris aduentu, sed propinquo die; ut post aduentum fieri statim posset; quod si Caesar moraretur; futurum, ut eum diem, in quem proscripserat auctio, prorogare possemus, quoad ille in urbem se recepisset. Romae autem proscribi auctio, non Puteolis, Balbo placebat. PLACET enim Vellorio § Balbi sententiam Vellorius probabat, ut Romae auctio proscriberetur.

Cicero S. D. Attico. 38.

ANTE lucem conscriberem contra Epicureos, de eodem oleo, & opera exaravi nescio quid ad te, & ante lucem dedi. deinde cum somno repetito, simul cum sole experrectus essem, datur mihi epistola a sororis tuae filio, quam ipsam tibi misi, cuius est principium non sine maxima contumelia: sed fortasse *οὐκ ἐπὶ τῶν ἄλλων, est autem sic.* Ego enim non probo, quid quid non belle in te dici potest. posse uult in me multa dici non belle, sed ea se negat approbare, hoc quidquam

potest esse impurius? iam cetera leges, (nisi enim ad te) indicabisque. Bruti nostri quotidianis, assiduisq. laudibus, quas ab eo de nobis haberi, permulti mihi renuiciauerunt, commotum istum; aliquando scripsisti aliquid ad me: credo, & ad te, idq. ut sciam, facies. nam, ad patrem de me quid scripserit, nescio: de matre quam pie? VOLVERAM, inquit; ut quamplurimum tecum essem, conduci mihi domum: & id ad te scripseram: neglexisti. ita minus multum una erimus.

xx non

non ego istam domum uidere non possum : qua de causa, scis. Hanc autem causam pater odium matris esse dicebat. nunc me inua, mi Attice, consilio, πῶς περὶ δίσχας τείχος ὄψιου, id est utrum aperte hominem asperner, ac respiciam, ἢ σχολιάσ ἀπάτας : ut enim Pindaro, sic δίσχαι μοι γόος, ἀτρέχαια εἶπεν, omnino moribus meis

illud aptius, sed hoc fortasse temporibus. tu autē, quod ipse tibi suaseris, idem mihi persuasum putato. equidem uereor maxime, ne in Tusculano opprimar. in turba haec essent facilia. utrum igitur Asturae? quid? Caesar subito inua me, quae so, consilio: utar eo, quod tu de creueris. Vale.

EXPLANATIO

CONTRA Epicureos, & Tusculanam secundam, quam scripsit de tolerando dolore, contra Epicuri sententiam, qui summum malum ponebat in dolore. **FORTASSE** οὐκ ἐπέσπασε; fortasse lapsus est per ignorantiam, cum non intelligeret contumeliosum esse quod scribebat. **ISTVM** & Q. Ciceronis sororis tuae filium. Commotum, autem, cum praesens praesentem audiret. Brutus enim tunc erat apud Caesarem; cum ex Hispania redeunti longe obuiam processisset: ut eum de Ciceronis laudibus praedicantem Quinctus, cum Caesare ex eodem bello reuertens, audire posset. **SCRIPSI** ISTI & mendosa dictio: & omnes in mendo consentiunt antiqui libri. equidem sententiam uideo; neque enim est obsecrare: sed immutare uerba non ausim sine uetustis exemplaribus; ne plus ipse mihi fumam, quam quantum alijs licere uolo. **Idē** ut sciam & num ad te quoque scripserit Quinctus, significabis. **Πότερον** & c. & utrum iuste agam. Graeca uerba significant, utrum iustitiae murum altum ascendens uitam traducam. hic enim subaudiendum, ἀναβάς διὰ βίω, ex Platone, qui l. 2. πολιτείας hoc Pindaricum & ipse usurpat. est igitur: Utrum iustitiam tueat: hoc est, utrum aperte Quinctum filium asperner, ac respiciam, sicuti iustum est; an obliqua fraude utens dissimulem. ἀτρέχαια εἶπεν. I uere ut dicam. ueritatum loquenti genus apud Graecos, ἀντι τοῦ ὡς ἀτρέχαια εἶπεν. **ILLVD** aptius & illud, quod primum posuit de uilitia seruanda. **SED** hoc & obliqua fraude uti, & dissimulare. **IDEM** mihi & c. & sequat consilium, & sententiam tuam. **OPPRIMAR** & ne ueniat ad me Quinctus filius, dum in Tusculano sum. ego autem alicubi malleim, ubi maior esset hominum frequentia. nam in turba facilius dissimularem. ep. 39. Illum, inquit, hic excipere nolo. **ASTURAE** & melius esset Quinctum excipere? sed quid? Caesar uideatur Asturae cum illo iam affuturus. inua me igitur consilio. Asturam autem postea Caesar cum uenisset, apud Ciceronem cenauit, ep. 4. lib. 14.

Cicero S. D. Attico. 39.

O INCREDBILEM uanitatem: ad patrem, domo sibi carendum propter matrem, plenam pietatis. hic autem iam languescit, & ait tibi illum ire iratum. sed utar tu' consilio. οὐκ ἔπειθ' enim tibi uideo placere. Romam, ut confes, ueniam, sed inuitus. ualde enim in scribendo haereo. Brutum, inquis, eadem, scilicet: sed nisi hoc esset, res me ista non cogeret. nec enim inde uenit, unde malleim: neque diu absuit: neque ullam litteram ad me. sed tamen scire aueo, qualis ei totius itineris summa fuerit. Libros mihi, de quib. ad te antea scripsi, ueli mittas, & maxime qui δρου & εἰ δ' αὖ & ΠΠΔΔΔΟC. Ita ne nunciat Brutus, illum ad bonos uiros & γέλια? sed ubi eos? nisi forte suspendit, hic autem, ut fulū est?

ubi igitur οὐκ ἔπειθ' illud tuum, quod nidi in Parthenone? Abalam, & Brutum, sed quid faciam? illud optime, quod ne is quidem, qui omnium flagitiorum auctor, bene de nostro atego uerebar, ne etiam Brutus diligenter. ita enim significat ut is litteris, quas ad meas. at uellem aliquid degustasse de fabulis. sed coram, ut scribis. est si quid mihi auctor es, ad uolo ne, an maneo? quidem & in libris haereo, & illum hic excipere nolo. ad quem, ut audio, pater hodie ad Saxa Scrimonia mirum, quam inimicus ibat, ut ego obiurgarem. sed ego ipse κέπομα. itaque posthac, tu tamen uide, quid de uentū meo censeas; & τὰ ὕλα. tras si perspicere poterunt, mane statim ut sciam. Vale.

EXPLANATIO

VANITATEM: Quincti filij, qui ad patrem scripserit, domo sibi carendum propter matrem: at quam matrem? plenam pietatis. **Hic autem?** Quinctus pater. **LANGUESCIT** filio placari coepit. **SED** utar & c. non agam acerbē cū Quincto filio, sed in congressu acceptam iniuriam dissimulabo. tibi. nita uideo placere. **IN** scribendo haereo. & totus in scribendo sum. scribebat autē quaestiones Tusculanas. **BRVTVM** & c. Brutum ais eadē de rep. sentire. bene est. sed, nisi hoc esset, id est, nisi recte sentire, non ego, ut ei reditū gratularer, Romā redirem. neq. n. ista res tanti esset, ut me cogere posset. uerū ideo ueniā, quia recte sententē libenter uideo. **VNDE** malleim & malleim, uictoribus Pompeij liberis obuiam inuissēt, quam Caesari. **TOTIVS** itineris & obuiam Caesari longe prodierat, cum eodemq. reuertebat. ep. xl. 14. qui δρου & c. & de hoc libro, cuius uideo corruptum esse titulum, certi nihil esse potest. **ILLVM** & Caesarem ad bonos uiros inuē γέλια ferre, hoc est, uenire Romā eo consilio, ut rep. constituat. **UBI** eos? inueniet? **SUSPENDIT** & nisi forte Brutus simulat. **FVLVM** est? qui poterit hic simulatā personā sustinere? **Trāslata** uerba, **Suspendit**, **Fulū** est.

φιλοτιχημα; tuum illud iactantiae plenum, a te positum Athenis in Parthenone templo. posuerat autem Atticus nomina Athalae & Bruti, iudicum libertatis: a quibus utrisque Brutus genus ducebat, patrum a Bruto, qui Tarquinium ei cecit, matrum a Seruilio Ahala, qui Q. Melium regnum appetentem occidit: ut ad imitationem praecleari facinoris accendi Brutus deberet, Caesaremque tyrannum interficeret. Quid faciam? etiam si nunc uiuant Ahala, & Brutus, quid faciant contra tam potentem tyrannum? OMNIVM flagitiorum auctor, et Hirtius potius, quam Caesar, nam is ad Caesarem Quinto filio aditum aperuit; (ep. 20. LXI.) ut quaecumque flagitia Quintus committit, Caesaris gratia fretus, Hirtio adscribi iure possint. BENE de nostrorum bene sentit de propinquo nostro, id est de Quinto filio. AT uellem & c. et uellem, Brutus aliquid de fabulis degustasset: certe Quintum filium non amaret. sermones autem, quos & de ipso habuerat Quintus acerbissimos, & item de Attico auunculo, Fabulas appellat; quod a ueritate nihilo minus abessent, quam fabulae, quibus fictae res & commenticiae narrantur. ILLVM hic excipere? Quintum filium. hoc & in proxima epistola superiore, his uerbis: Vereor, ne in Tusculano opprimar, in turba haec essent faciliora, utrum igitur Asturae? PATER hodie et iturus erat. SAXA Acrimonia et loci nomen ignoti. antiquiores libri Acrimonia. EGO ipse κερφομα et leue quiddam sum, qui obiurgauerim fratrem filio iratum, a quo sum grauius offensus, itaque posthac non obiurgabo. Quid de aduentu meo censeas? ibidem paullo ante: Quid mihi auctor es, aduolo, an maneo.

Cicero S. D. Attico. 40.

EGO uero Quinto epistolam ad sororem misi, cum ille quereretur filio cum matre bellum, et se ob eam causam domo cessurum filio diceret; dixi, illum commodas ad matrem litteras, ad te nullas. ille alterum mirabatur: de te autem suam culpam, quod saepe grauius ad filium scripsisset de tua in illum iniuria, quod autem relaxauisse se dicit; ego ei, tuis litteris lectis, κολαίης ἀνδράς significauit me non fore. tum enim mentio Canai, omnino, si id consilium placeret, esset necesse, sed, ut scribis, ratio est habenda grauitatis, et utriusque nostrum idem consilium esse debet: etsi in me grauius iniuria, et certe notiores, si uero etiam Brutus aliquid asseret, nulla dubitatio est, sed coram magna enim res, et multae cautionis, cras igitur, nisi quid a te commotus. Vale.

EXPLANATIO

EGO uero & c. et Quinto fratri epistolam misi, a te scriptam ad sororem: ut uideret, quae scriberes. DOMO cessurum et uide ep. 19. ILLVM et Quintum filium. ALTERVM mirabatur et mirabatur, filium commodas ad matrem litteras misisse, a qua paullo ante sciret illum fuisse alienissimum. SVAM culpam et quod filius nullas ad te litteras misisset, in eo suam ipse culpam frater agnoscebat, qui saepe grauius ad filium de tu in illum iniuria scripsisset. DICIT et frater, qui se aiebat filio paene placatum, ep. 38. ME non fore et si ueni fueram: non fore inquam iratum Quinto filio, id autem simulauit, ex tuis litteris, in quibus uidi οὐκ αἰσῆσιν tibi placere, ep. 39. MENTIO Canai et de Canai filia Quinto filio collocanda, sic enim explano, ex epistola sequenti. ID consilium et ut Quintus filius uxorem duceret. ESSET necesse et ut placaret ei te uera, non simulate, nostrarum enim discordiarum opinio ualde illi ad uxorem inueniendam obesset. GRAUITAS et leues enim uideri possumus, si, acceptis a Quinto filio grauissimis iniuriis, statim ei nos totos remittamus. VTRIUSQUE nostrum et debent uterque aut placari, aut iniuriarum memoriam retinere; cum utrumque ille offenderit: etsi me quidem grauius, et apertius, ep. 37. AFFERRET et de Quinto filio a nobis notalieno. NULLA dubitatio et quin placatos Quinto filio nos praebemus. CRAS et in urbem ueniam. COMMOTVS et de meo ueniendi consilio.

Cicero S. D. Attico. 41.

VENIT ille ad me, et μάλα χατηφής, et ego, ὁ δὲ τισὶν ἄλλοις? rogas et inquit, quod iter inisset, et iter ad bellum, inquit, tum periculosum, tum etiam turpe, quae uis igitur in uiam, aes, inquit, alienum, et tamen ne uaticum quidem, hoc loco ego, sumpsi quiddam de tua eloquentia: nam tacui, at ille: sed me maxime angit auunculus, quidnam? inquam, quod mihi, inquit, iratus est, cur patris inquam, malo enim ita dicere, quam, cur committis et non patiar, inquit: causam enim tollam, et ego, rectissime quidem: sed, si graue non est, uelim scire, quid si causae, quia diu dubitabam, quam ducerem, non satisfaciebam matri, ita ne illi quidem, nunc nihil mihi tanti est: faciam, quod uolunt, saliciter uelim, inquam; te quoque laudo, sed quando? nihil ad me, inquit, de tempore, quoniam rem probo, at ego, inquam, censeo, prius, quam proficiscaris, ita patri quoque morem gesseris, faciam, inquit, ut censes. Hic dialogus sic conclusus est. Sed bene tu, diem meum scis esse IIII, non. Iam, et aderis igitur, scripseram iam: ecce tibi, orat Lepidus, ut ueniam (opinor augures nihil habere) ad templum effandum Saturni ἀπὸ δού, uidebimus te igitur. Vale.

EXPLANATIO

VENIT ille ad me, & Quintum filium intelligit, *Quoniam iter inflet* & quod mihi eundem cito sit ad bellum. *Tum periculosum, tum etiam turpe* & periculosum, quia Parthos, gentem bellicosam, & iam Romanis cladibus insignem; turpe, propter aes alienum, & inopiam uiatici. *Quae uis igitur* & te ad huiusmodi bellum extrudit inuitum? *Aes alienum* & in urbe, quod quia non est unde dissoluam, appellatio nes creditorum fugiens ad bellum ire cogor. *Sympsi quiddam de tua eloquentia*: & te sum imitatus, tace re solum in ijs rebus, quae tibi minus placent, argute, silentium Attici uocat eloquentiam. *Tacui* & quod ad uitium ego quidem nihil ei pecuniae conferre uellem. *Auunculus* & Atticus. *Quam ducerent* & uxorem. *Rem probo* & uxorem ducam arbitrato matris, & auunculi: de tempore ipsi statuant. *Censet* eo prius, quam proficiscaris & censet eo prius uxorem ducas, quam ad bellum proficiscaris. *Patri* quoque non solum matri, & auunculo. *Aderis igitur* & uenies in Tusculanum, ut natalem meum una celeberrimus. *Scripteram iam* & cum hoc scripsissem, ecce tibi litterae a M. Lepido consule, quibus orat &c. *Ueniam* & Romam, quod augur sim. *Augures nihil habere* & quod opponant, nam, si quid obijcerent, quominus liceret effari templum Saturni; ego non accerserem. *Ad templum effandum* & effati templa dicitur, cum ab auguribus effantur qui in his fines sunt, & Fana nominata, quod pontifices in sacrandofani sint finem, haec Varro. Seruius autem ubi illud Virgilianum explanat, Sic effatus uestigia praefit, Proprie, inquit, effata sunt augurum preces: unde ager post pomeria uocabatur effatus, ubi captabantur auguria. Et Linius l. x. in pugna ad Luceriam facta Iouis Statoris aedem scribit uotam, ut Romulus ante uenerat: sed fanum tantum, id est locus templo effatus, sacratu fuerat. Et Gellius ex augurum libris pomerium ita definit: Pomerium est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii. eodemq. cap. Auentinum montem, inquit, neque Ser. Tullius rex, neque Sulla, neque postea Caesar, cum pomerium proferrer, intra effatos urbis fines incluserunt. Cicero autem l. 2. de legibus: Urbe, agros, & tepla liberata & effata habent. Et pro domo sua: Nec institutas caerimonias persequi, nec uerbum ullum sollenne potuit effari. Neque solum in templorum dedicationibus, sed etiam in foederibus uerbum, Effari, animaduertimus usurpatum. ut apud Lium libro 1. Fetialis M. Valerius patrem paratum Sp. Fufium facit, uerbena caput, capilloso, tangens: foedus multis uerbis, quae longo effata carmine non operae est referre, peragit. *Satur* & Saturni immitis, siue implacabilis: tale enim eius astrum, ut inter astrologos omnes conuenit. *Uidebimus te igitur* & Romae.

Cicero S. D. Attico. 42.

EGO uero utar prorogatione diei: tuq. humanissime, tuq. ut ab ludis scriberes. sunt omnino mihi quaedam agenda Romae: sed consequenter biduo post eo tempore acciperem litteras, quo non exspectarem. Vale

EXPLANATIO

VTAR prorogatione diei & cum Atticus Ciceroni scripsisset, auctionem hortorum Sappulanorum ultra idus esse reiecta; respondet, se non iturum Romam qua constituerat die, sed usurum prorogatione diei. supra, ep. 33. Facies, inquit, me certiore de idibus, ista, n. me res adducebat: eo adiunxeram ceteras; quas consequi tamen biduo, aut triduo post facile potero, & fortasse fuit haec epistola ante proximam superiore collocanda, *Ab ludis* & cum alij spectaculis operam dant, tu ad me scripsisti, humanitate igitur tua agnosco. uel, *Ab ludis*, cum tu simul cum Attica spectares. spectauit, n. Attica, u in epistola sequenti; nec puto, sine patre, *Consequemur biduo post* & conficiemus: Idem scribit ep. 33 nis uerbis: Ista, me res Romam adducebat, eo adiunxeram ceteras; sed consequi tamen biduo, aut triduo post facile potero.

Cicero S. D. Attico. 43.

SVAVES tuas litteras: etsi acerba pompa; uerum tamen scire omnia non acerbum est, uel de Cotta populum uero praeclarum, quod propter malum uicinum ne uictoriae quidem plauditur. Brutus apud me fuit: cui quidem ualde placebat, me aliquid ad Caesarem annueram: sed pompam uideret. Tu autem ausus es Varro dare, exspecto, quid indicet, quando autem perleget? De Attica probo, est quiddam, etiam minimum leuari tum seclatione, tum etiam religionis opinione, & fama. Cotam mihi uelim mitas. Libonem mecum habeo, & habueram ante Caesarem. Brutus mihi T. Ligarij uerbis nuncianit, quod appelleret L. Cur-

L. Curfidius in oratione Ligariana, erratum esse meū, te esse mortuum. da igitur, quaeso, negotium Pharnaci, Antaeo, Saluio, ut id nomen ex omnibus libris tollidum per necessarium Ligariorum: sed eum uideo an-

EXPLANATIO

ACERBA pompa ꝛ acerbum, quod scripsisti de pompa. pompam autem intelligit Circensem, qua Caesaris signum inter deorum signa gestatum est decreto senatus. Dio historiarum libro XLIII. & Suetonius in Julio. Vel de Cotta ꝛ uel id, quod scribis de Cotta percrebescere. Percrebuerat enim, ut ait Suetonius in Julio, L. Cottam xv. uirum sententiam dicturum proximo senatu, ut, quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi a rege non posse uinci, Caesar rex appellaretur. quae causa coniu-ratis maturandi fuit destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Idem in secundo de diuinatione legitur, ita scriptum: Sibillae uersus obseruamus, quos illa furens fuisse dicitur: quorum interpres nuper falsa quadam hominum fama dicturus in senatu putabatur, eum, quem re uera regem habebamus, appellandum quoque esse regem, si salui esse uellemus. PROPTER malum uicinum &c. ꝛ cum in pompa signum Victoriae, quae apud Romanos ut dea colebatur, per ora populi ueheretur, populus contra consuetudinem plausum non dedit, ne Caesari dare uideretur, cuius signum prope Victoriae signum gestabatur: sed Cicero circuitione utens, Victoriae malum uicinum Caesarem appellat. Ne Victoriae quidem ꝛ cui maxime plaudi soleret. ALIQUID ad Caesarem ꝛ scribere. SED pompam uideret ꝛ opinor hoc intelligi. Non uideur ad eum esse scribendum, qui iam colatur ut Deus, cum in sollemni pompa inter deorum status eius quoque statua gestetur, quidquid enim scripsero, fastidiet. In eandem sententiam scripsit ep. 28. Quid, tu, inquit, hunc de pompa Quirini cōtubernalem, his nostris moderatis epistolis laetaturum putas? Est autem antiquis scriptoribus usitata locutio: ut apud hunc ipsum lib. 3. de officijs: Male Curio, cum causam transpadanorum aequam esse dicebat; semper autem addebat, Vincat utilitas, potius diceret, non esse aequā, quia non esset utilis reipublicae &c. pro dicere debebat. & alibi. Tu autem &c. ꝛ respondet ad aliam partem epistolae ab Attico acceptae. Tu tamen ausus es Varroni dare quattuor Aca-demicos, quamquam ego saepe ad te scripserim me dubitare, nō essent dandi. ep. 21. 22. 25. & 33. PROBO ꝛ quod eam ludis interesse uoueris. SPECTATIONEꝛ ludorum. RELIGIONIS ꝛ quia uideret deorum simulacra in Circensi pompa gestari. Circenses autem ludos Caesar dedit, & in Circensi pompa, quae ante ludos ducebatur, ferculo tamquam deus simul cum alijs dijs gestatus est. Suetonius de Caesaris ferculo: Dionysius de Circensi pompa. COTTAM &c. ꝛ tres libros intelligit, cum dicit, Cottam, Libonem, Cascam. & de Libonis annali, quem scribit secū habere, ep. 30. & 33. ANTE Cascam ꝛ ante Libonem Cascā habueram. T. LIGARIꝛ ꝛ fratris eius, pro quo est oratio. PHARNACI, Antaeo, Saluio ꝛ librarijs tuis. TOLLA TVR ꝛ idq. factum, nam, in oratione Ligariana Curfidius nusquam appellatur.

Cicero S. D. Attico. 44.

FVIT apud me Lamia post discessum tuum, epistolamq. ad me attulit missam sibi a Caesare: quae quamquam ante data erat, quam ille Diocharinae, tamen plane declarabat, illum ante ludos Romanos esse uenturum. in qua extrema scriptum erat, ut ad ludos omnia pararet, ne ue committeret, ut frustra ipse properasset. prorsus ex his litteris non uidebatur esse dubium, quin ante eam diem uenturus esset: idemq. Balbo, cum eam epistolam legisset, uideri Lamia dicebat. Dies feriarum mihi additos uideo, sed quam multos, fac, si me amas, sciam, de Babio poteris, & de altero uicino Egnatio. Quod me hortaris, ut eos dies consumam in philosophia explicanda: currentem tu quidem: sed cum Dolabella uiuendum esse istis diebus uides. quod nisi me Torquati causa teneret; satis erat dierum, ut Puteolos excurrere possem, & ad tempus redire. Lamia quidem a Balbo, ut uidebatur. audiuerat, multos nummos domi esse numeratos, quos oporteret quamprimum diuidi: magnum pondus argenti: auctionem, praeter praedia primo quoque tempore fieri oportere. scribas ad me uelim, quid tibi placeat. equidem, si ex omnibus esset eligendum, nec diligentiorē, ne officiosiorē facile delegissem Vestorio, ad quem accuratissimas litteras dedi: quod idem te fecisse arbitror mihi quidem hoc satis uidetur. tu quid dicis? unum enim pungit, ne negligentiores esse uideamur. expectabo igitur tuas litteras. Vale.

EXPLANATIO

QUAM ille Diocharinae: ꝛ probo coniecturam uiri optimi, & in primis eruditi, Petri Antonij Montagnani, qui legendum existimat, Illae Diocharinae: ut litterae, uel epistolae significentur, a Diochare scriptae, Caesaris liberti, qui nominatur epist. 6. lib. XI. AD ludos omnia pararet ꝛ cum aedilis esset, aediles autem sollemnes ludos curabant: unde illud Ciceronis: Suntu aediles curatores: urbis, annonae, ludorumq. sollemniū: lib. 3. de legibus, sexto in Verrem, tertio ad Quintum fratrem: alibi de Lamiae uero aedilitate, in ep. fam. ep. 16. lib. XI. ANTE eam diem ꝛ qua ludi Romani committi solerent. Dies feriarum ꝛ

feriarum? diutius possum quasi feriari, quando auctiōem Brinnianam scribis esse dilatam, cuius causa Romam cogitaueram. Neque dubium est, Brinnianam auctiōem intelligi, cum inferat, Quam diu ferari possim, de Egnatio scire poteris. quem coheredibus Brinnianis amicū & familiarē fuisse, iam ante ostendit ep. 34. scribit enim sic. Tu uelim, si graue non erit, efficias, ne ante nonas mihi illuc uenire dum sit, id potes per Egnatium Maximū. & ep. 12. De Brinniana auctiōe accepi a Vestorio litteras, auctiōem ad me collatam ad 11x. Kal. Quintilis. dices igitur uel amico tuo, uel Othoni coheredi meo, uel Labeoni nostro, paulū proferant auctiōem; me circiter nonas in Tusculano fore. idemq. ep. 18. *QUATI causa?* ut agam de eius re cum Dolabella. uide ep. 9. & 21. *PUTEOLOS?* ut auctiōem Cluuij Puteolani, (ep. ad Thermum, lib. XII.) & rationem testamenti cognoscerem. hoc autem ei curandum erat, qui sciret se a Cluuiō heredem institutum. ep. 46. huius libri, & 5. l. 16. *Ad tempus?* ut aduenirem Caesarem possem excipere. Et infra ep. 46. Puteolos, inquit, non fuit eundem, cum ob ea, quae ad te scripsi, tum quod Caesar adest. *REDIRE.* Lanuuium. *MULTOS nummos?* a Cluuiō relictos. *DOMI?* Cluuij. *DIVIDI?* coheredibus. *AUCTIōNEM?* bonorum Cluuiānoiu. ep. 37. *PRAETER praedia?* exceptis praedijs Cluuiānis: forte, ut integrum esset Caesari, si quod eorum concedere amicis, aut familiaribus uellet. Et infra in epistola proxima: Etiam de hortis Cluuiānis egi cum Balbo. liberalius: se enim statim ad Caesarem scripturum. Horti enim auctiōem non subibant, cum inter praedia numerarentur. & uidetur unus ex coheredibus Caesar fuisse: cuius res Balbus curabat. *QUID tibi placeat?* utrum auctiōi Cluuiānae Vestorium praeficiam, an ipsi nostrum negotium curemus, ne negligentiores esse uideamur. *IDEM te fecisse?* scripsisse ad Vestorium, de auctiōis curatione. erat autem is hoc tempore Puteolis, hoc est in patria. epist. 17. lib. 4. & 48. huius libri. *Hoc satis uidetur?* satis esse puto, me, & te ad illum diligenter scripsisse: non necesse autem esse, ut ipse Puteolis eam. *NEGLIGENTIORES?* qui nostram rem non agamus, alteri mandantes. *POLLEX?* Puteolis profectus.

Cicero S. D. Attico 45.

POLLEX quidem, ut dixerat, ad idus Sext. ita mihi Lanuuij pridie iduum praesto fuit. sed plane pollex, non index. cognosces igitur ex ipso. Balbum conueni: (Lepta enim de sua ui in curatione laborans, me ad eum perduxerat) in eo autem Lanuuij, quod Lepido tradidit. ex eo hoc primum. Paulo ante acceperā eas litteras, in quibus magnopere confirmat, ante ludos Romanos, legi epistolam. multa de meo Catone: quem saepissime legendo, se dicit copiosorem factum; Bruti Catone lecto, se sibi uisum disertum. Ex eo cognoui curationem Cluuij, (o Vestorium negligentem) liberam, testibus praesentibus sexaginta duobus, metuebam, ne ille arcessendus esset: nunc mittendum est, ut meo iussu decernat. idem igitur Pollex. Etiam de hortis Clu-

uiānis egi cum Balbo. liberalius: se enim statim ad Caesarem scripturum. Cluuium autem a T. Hordemio legare & Terentiae HS 1000, & sepulcro, multisq. rebus, nihil a nobis. subaccusa quaeso Vestorium, quid minus probandum, quam Plotium unguentarium per suos pueros omnia tanto ante Balbo, illum mihi ne per meos quidem? De Cosinio doleo: dilexi hominem. Quinto delegabo, si quid aeri meo alieno superabit, et emptionibus; ex quibus mihi etiam aēs alienum faciendum puto. De domo Arpini nihil scio. Vestorium, nil est, quod accuses. iam enim obsignata hac epistola, nosu tabellarius noster uenit, & ab eo litteras diligenter scriptas attulit, & exemplum testamenti. Vale.

EXPLANATIO

AD idus Sext. non dixerat, se mihi praesto fore pridie iduum, sed ad idus Sext. in quo non fecisset. fuit. n. pridie. *PLANE pollex, non index.* nullas a Vestorio litteras attulit, ut cognoscere quidem possem de curatione Cluuij, itaq. fuit plane pollex, non index. Iocus in ambiguitate nominis. pollex, n. etiam digitus in manu: quem index pone sequitur. *COGNOSCES igitur ex ipso.* ex ipso Pollice, quem ad te mitto, cognosces, cur ei Vestorius nihil dederit litterarum. ep. 46. Tu uelim e Pollice cognoscas rationes nostras sumptuarias. ex quo apparet, a Cicero ad Atticum iuisse. *DE sua ui in curatione laborans,* ut aliqua sibi curatio daretur munerum regionum, hoc est, ludorū, qui apparabantur in Caesaris aduentum per omnes urbis regiones, in epistola ad Leptam, De curatione, inquit, aliqua munerū regionum cum Oppio locutus sum. nam Balbum, posteaquam tu es profectus, non uidi. & Suetonius in Iulio: Edidit spectacula uarij generis, munus gladiatorium, ludos etiam regionatim urbe tota. Quod aut legitur, Vi in; ego, ut dicam quod sentio, (quamquam possum falli ut humanus) corruptam suspicor lectionem. nec uero uerbum Vis quor modis accipiatur, ignoro. sed hic, ut quidem ego existimo, locū nō habet. Alberti Tertij liber habet, Re sua in ratione laborans. *IN eo autē Lanuuij,* pater meus imprefert in suis libris, Meo autem Lanuuij: alij, Me autem Lanuuij: ego, In eo autem Lanuuij, nulla prope mutatione, correctionem indicante sententia, uel ipso potius Cicero, cuius haec sunt uerba ep. 48. Cum mihi Balbus nuper in Lanuuij dixisset, se, & Oppium scripsisse ad Caesarem, me legitse libros contra Catonem, & uehementer probasse: conscripsi de his libris epistolā Caesari. Lanuuium autē, praediū in agro Lanuuij: ut Formianum, Pompeianum, & similia. supra, ep. 8. lib. 9. De Lanuuij, statim, ut auctiui Phameam mortuum, optaui, ut id aliquis emeret meorū. & ep. xi. lib. 9. Ex eo hoc primum cognoui, quid

quid autem est, quod ex Balbo primum cognouit? eum tradidisse Lepido Lanuuium. **ACCEPERAM** § Lamia paullo ante mihi ostenderat eas litteras, in quibus hoc Caesar magnopere confirmat, se ante ludos Romanos affuturum. ep. 27. **LEGI epistolam** § Balbo a Caesare missam. **MEO Catone** § intelligit librum a se scriptum de laudibus Catonis. epist. 38. lib. 12. **BRUTI Catone** § Brutus Caronis auunculi consilium, qui se interfecerat, edito libro reprehendit. Plutarchus. **DISERTVM** § his uerbis Caesar ostēdebat, Ciceronis consilium sibi non placere, qui Catonem laudaret; Bruti placere, qui reprehenderet, res enim in Bruto, in Cicerone uerba laudat. **CRETIONEM Cluij** § a Cluio testamento nominatam, est enim Cretio testatoris, cum ita testatur, ut cretionis mentionem faciat, id est adiri iubeat hereditatē suorum bonorum cum sollempni cretione: qua de re Vlpianus. Est & heredum Cretio: cum hereditatem certant, id est adeunt. **NEGLEGENTEM** § qui de Cluij cretione nihil ad me per Pollicem scripserit. **LIBERAM** § Cluio nihil cuiquam homini, aut cuiquam rei a Cicerone herede, aut etiam a ceteris coheredibus, legante, excepto tamen Hordeonio, a quo legebat Terentiae, sepulcro, multisq. rebus. **TESTES praesentibus** § ut, cum cernerent, id est adirent hereditatem coheredes, testes adessent LXII. id in testamento Cluij scriptum erat. LXII. § ex hoc testium numero de mendo suspicari cogor. quae res enim est, quae ultra decem, aut etiam uiginti testes requirat? in quo quidem testamento septem si adessent, qui anulo suo obsignarent, satis erat. Nec uero tam offendor numero, quā numeri parte, quorum enim ad sexaginta, duos addere? **METUEBAM** § si cretio libera non esset, quam fuisse liberam, ex Balbo cognoui, Pollice nullas ea de re Vestorij litteras afferente. **ILLE** § Vestorius. **ARCESSENDVS** § ad me Lanuuium, ut cum eo de cretione loquerer, quam non esse liberam suspicabar. sed, cum sit libera, Cluio nihil a me legante arcesendus non est. **NVNC** § cum liberam esse cretione audiam. **MITTENDVM est**, § significandum ei per litteras, uel per Pollicem. hoc enim sensu saepe accipitur hoc uerbum, ut in ep. ad D. Brutum: Mitte ad Brutum nostrum, ut is nobis eas centurias, conficiat. Et ad Titonem: Curio mihi, ut medico honos haberetur. **MEO iussu cernat**. § tamquam procurator meus hereditatis partem, Cluij testamento mihi relictam, adeat. **IDEM igitur Pollex**. § ad Vestorium Puteolos remittendus. ep. 46. **IDEM Pollex** remittendus est, ut ille cernat. **DE hortis Cluijanis** § ut eos mihi, quando eorum auditio futura non esset, (ep. 44.) a Caesare impetraret. **EGI cum Balbo** § hic interpunge, nam quod sequitur, Liberalius, per se consistit: ut sit Liberalius respondit. **CLVIYM autem**, § refertur ad uerbū, Cognoui. **AT Hordeonio** § uno ex coheredibus, plures enim erant, ut ep. 5. lib. 16. **LEGARE Terentiae**, § sic locus pro Cluentio: Grandem ei pecuniam legat a filio, si qui natus esset: ab secundo herede nihil legat. Et in Topicis: Paterfamilias uxori ancillarum usum fructum legauit a filio. Similiter, Soluere ab aliquo dicebant. ep. 21. lib. 5. Homines non modo non reculare, sed etiam hoc dicere, se a me soluere. ep. 17. lib. 11. **Quinctus frater** laborat, ut tibi, quod debet, ab Egnatio soluat. **HS. 1000** § scutatos mille quingentos. **A NOBIS**. § a me. ita cretio, quod ad me attinet, libera. **SYBAECVSA** § leuiter accensa, quasi molli brachio obiurgat. **NE per meos quidem**. § per Pollicem, qui puteolis redierat sine Vestorij litteris. unde illud supra Plane Pollex, non index. **DE Cosinio** § mortuo. **QUINCTO delegabo**, § De legare dicimur, cum id, quod nostrum est, ad alium transferimus: ut de Oratore libro 2. Haec ipsa, quae nunc ad me delegare uis, ea semper in te praestantia fuerunt. Et ad hunc ipsum epist. 13. libro 12. Balbi regia condicio est delegandi. Cum igitur, inquit, aes meum alienum dissoluerō, & emerō ea, quae mihi emenda sunt; tum, si quid pecuniae supererit, tradam Quincto fratri: sed puto fore, ut etiam aes alienum mihi sit faciendum ex emptionibus: tantum abest, ut pecuniam sperem sperantem. **TESTAMENTI** § a Cluio scripti.

Cicero S. D. Attico. 46.

POSTEA QUAM abs te. Agamemmo, non ut uenirem, (nā id quoque fecissem, nisi Torquatus esset) sed ut scriberem, tetigit; omisi ea, quae manibus habebam, abiici; quod iusseras, edolui. Tu uelim e Pollice cognoscas rationes nostras sumptuarias. turpe est enim nobis, illum, qualiscumque est, hoc primo anno agere: post moderabimur diligentius. Idem Pollex remittendus est, ut ille cernat. Plane Puteolos non fuit eundem, cum ob ea, quae ad te scripsi, tum quod Caesar adest. Do labella scribit, se ad me postridie iduum. o magistrum molestum. Lepidus ad me heri uesperis litteras misit. Antionam ibi erat, habet enim domum, quam nos uendidimus. rogat magnopere, ut sim Kallēdis in senatu: me & sibi, & Caesari uehementer gratum esse faciurum. puto equidem nihil esse, dixisset enim tibi fortasse aliquid Oppius: quoniam Balbus est aeger: sed tamen malim uenire frustra, quam desiderari, si opus esset: moleste fer-

rem posse: itaque hodie Antij, cras ante meridiem domi tu uelim, nisi te impediuisti, apud nos pridie Kal. cū Pilia. Te spero cum Publilio consecisse. equidem Kallēdis in Tusculanum recurram. me enim absente omnia cum illis transigi malo. Quincti fratris epistolam ad te misi, non satis humane illam quidem respondentem meis litteris, sed tamen quod tibi satis sit, ut equidem existimo. tu uidebis. Heri nescio quid in strepitu uideor exaudisse, cum diceres te in Tusculanum uenturum: quod itinam, iterum itinam, tuo tamen commodo. Leptra me rogat, ut, si quid sibi opus sit, accurram. mortuus enim Babulius. Caesar opinor ex iuncta: etsi nihil adhuc: sed Leptra ex iuncta, ueretur autem, ne non liceat tenere hereditatem. ad nos omnino, sed ueretur tamen. is igitur si acciderit, accurram: sin minus, haud ante, quam necesse erit. Tu Pollicem, cum poteris.

EXPLA-

necesse erat. respondi, nullo modo me facere posse: quem uellet alium diem si sumpisset, me ei non de-
 futurum. ille autem, qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & sat bonum cantorem, discessit a
 me, ut mihi uidebatur, iratior. Habes Sardos uenales, alium alio nequiores, Etiam Horatius, Sardum
 fuisse Tigellium, & Caesaris amicum, his uersibus ostendit.

- ,, Omnibus hoc uitium est cantoribus; inter amicos,
- ,, Ut numquam inducant animum cantare, rogati;
- ,, Iniussi, numquam desistant. Sardus habebat
- ,, Ille Tigellius hoc. Caesar, qui cogere posset.
- ,, Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
- ,, Quidquam proficeret: si collibisset, ab ouo
- ,, Usque ad mala citaret, Io Bacche.

LEGE Pompeia quae, testibus datis, uno die atque eodem & ab accusatore, & ab reo perorari iube-
 bat, ita ut duae horae accusatori, tres reo darentur. hoc Peditanus. In libro aut de claris oratoribus: Lege
 Pompeia ternis horis ad dicendum datis, ad causas simillimas, uel potius easdem noui ueniebamus quo-
 tidie. IN consilium iri & ire in consilium dicuntur iudices, cum, audita & cognita causa, in unum coeunt,
 de re, uel de reo sententias laturi. ILLORVM iudiciorum & quae sunt lege Pompeia, de ambitu, & de ui-
 Peditanus. PRAESTITVTOS & ut, ijs diebus praetermissis, in alios dies reijcere causas non liceret. quo-
 fiebat, ut die praestituto causam agere patronus cogeretur. Peditanus. Quid ego deberem Sextio & quis
 Ciceronis restitutione in tribunatu praecipue inuenat; ut in oratione pro ipso. ALIENI & qui mihi ar-
 necessitudine deuinctus antea non fuisset. qualem in epistola ad Lentulum: Enitor, ut neq. amicis, neq.
 etiam alienioribus opera, consilio, labore desim. Et pro Murena: Ea conditione uidebatur nobis in ciui-
 tate natus, ut eius opes & ingenium praesidio multis et alienissimis, uix cuiquam inimicus esse deberet.
 Et ad Appianum: Tuum factum ijs, qui, quo animo inter nos sumus, ignorant, alieni hominis, (ut leuissi-
 me dicam) & fugientis congressum, meum uero coniuuissimum, & amicissimum uidetur esse. Quid au-
 dissem & dixi Balbo, me audisse, Tigellium mihi esse iratum. NEQUE nominavi Balbum minorem & non
 dixi, me id audisse a Balbo minore. Is enim, cum Tigellio familiariter uteretur, in consuetudine cogno-
 uerat, illius animum offendit esse Ciceroni propter Phameam; eaq. de re certiores fecerat Cicero-
 nem. HABVIT suum negotium Gallus & hac de re ita laborauit, ut ipsius res si ageretur, duxi suu nego-
 tium. eadem figura usus est ep. 22. At illum & cum Tigellio Gallus dixisset, Ciceronem audisse, sibi illu esse
 iratum, respondit Tigellius, Ciceronem id a nemine audinisse, sed animi conscientia id de se suspicari, quia
 Phamea destitisset. At illum & ait Gallus Tigellium dicere, me animi conscientia &c. HACTENVS man-
 do & hoc tantu tibi mando: de me ne quid labores. De illa nostro & de Balbo minore: cognosce de Balbo
 quo animo Tigellius in me sit. ep. 48. Et quemadmodum & mallem, Quemadmodu &c. Non omnibus ser-
 uire & epistolae, qua scripsit ad Gallu, cuius parte supra recitauimus, principiu hoc est: Amoris tui, quo-
 quo me uerti, uestigia, uel proxime de Tigellio, senti. n. ex litteris tuis ualde te laborasse. amo igitur uolu
 tatem, sed pauca de re. Capius, opinor, olim, Non omnibus dormio: sic ego, non oibus, mi Galle, serui-
 o.

Cicero S. D. Attico. 48.

ADMONITVS quibusdam tuis litteris, ut ad Caesarem uerires litteras mitterem, institueram, cum mihi Balbus nuper, in Lanuino dixisset se, & Oppium scripsisse ad Caesarem, me legisse libros contra Catonem, & uehementer probasse: conscripsi de his ipsis libris epistolam Caesari, quae deferretur ad Dolabellam, sed eius exemplum misi ad Oppium, & Balbum; scripsiq. ad eos ut tum deferri ad Dolabellam inberent me as litteras, si ipsi exemplum probassent, ita mihi rescripserunt, nihil unquam se legisse, melius epistolamq. meam inseriri dari Dolabellae. Vestorius ad me scripsit, ut inberet mancipio dari seruo suo pro mea parte Petreio cuidam fundum Brinnianum, ut ipse ei Puteolis recte

mancipio dare posset, cum seruum, si tibi uidebitur, ad me mittere. opinor enim ad te etiam scripsisse Vestorium De aduentu Caesaris idem, quod a te, mihi scriptum est ab Oppio, & Balbo, Miror te nihil dum cum Tigellio, uel ut hoc ipsum, quantum acceperit, prorsus a me scire: nec tamen floccifacio. Quaeris, quid cogitem de obuiam itione: quid censes, nisi Alsum? & quidem ad Murenam de hospitio scripseram: sed opinor cum Martio profectum. Sallustius igitur urgebitur. Scripto iam superiore uersiculo, Eros mihi dixit, sibi Murenam liberalissime respondisse, eo igitur utamur, nam Silius culcitrae non habet. Dida autem, opinor, hospitibus totam uillam concessit.

EXPLANATIO

LIBROS contra Catonem & a Caesare scriptos. ep. 38. lib. 12. Ad Dolabellam & ut is eam Caesari redderet. MANCIPIO dari & uendi lege mancipij. Pro mea parte & nam etiam ad alios, quos heredes cum Cicero Brinnius reliquerat, is fundus pertinebat. ep. 13. Ut ipse ei &c. & ut caueretur Hetero; cui si fundum iniussu Ciceronis Vestorius dedisset, no bene dedisset. Cum Tigellio, & egisse de reconciliatione. ep. 49. Tigellium totum mihi, & quidem quamprimum. MELVT hoc ipsum & transit a re sua ad alia rem: hoc saltem cum eo agere debuisti, quantum ei Caesar donauerit obuiam profecto. scire enim cupio. Nec tamen floccifacio & quamquam hoc apud me minimum est: ne flocci quidem facio.

Y y Intellectum

Intellectum est, (inquit epist. 1. lib. 4.) tres ambitum, comitia, inter regnum, maiestatem, totam deniq. rem p. flocci non facere. Quid cogitem de obuiam irione: & quam longe Caesari cogitem obuiam prodire. Nisi Alsum? Alsum usque obuiam abo, non ultra. De hospitio: ut me Alsi hospitio acciperet. PROPECTVM? opinor Alsi non esset, obuiam Caesari cum Matio profectum. SALUSTIVS igitur urgebitur. Sallustij igitur hospitio uentur. SALVVS? Sallustius, legendum uidetur: cum proxime dixerit, Sallustius igitur urgebitur: uel utrobique, Silius. TODAM uillam? itaque nobis in ea locus con esset.

Cicero S. D. Attico. 49.

AD Caesarem quam misi epistolam, eius exemplum fugit me tibi mittere. nec id fuit, quod suspicaris, ut me pueret tui; me ridicule Micillus. nec mehercule scripsi aliter, ac si apud s'loron d'uoioyq. scriberem. bene enim existimo de illis libris, ut tibi eorū itaq. scripsi & ἀπολαύσας, & tamen sic, ut nihil enim existimem lecturum libentius. De Attica, nunc demum mihi est exploratum. itaq. ei de integro gratulare. Tigrilium totum mihi, & quidem quam primum: nam p' meo animi. Narrabo tibi. Quintus cras; sed ad me, ad te, nescio. mihi scripsit, Romam 11X. Kal. sed mihi, qui inuitaret. et si hercle iam Romam ueniendum est; ille ante aduolet. Vale.

EXPLANATIO

VT me pueret tui, & noli putare, me tibi eius epistolae exemplum ideo non misisse, quasi puereret me tibi eam nimis assentatorie scriptam ostendere. tale. n. in ea nihil est. nec aliter scripsi, ac si scriberē ad aequalē. nam, quod illius libros contra Catonē laudauī, non sum assentatus; bene. n. existimo de illis libris. Ne ridicule Micillus? donec melius inuenero, sequar eorum opinionem, qui sic interpretantur: Assentatorie non scripsi; ne ridicule quāsi Micillus fierem; id est, me ipse indignum patria ostendere, cum tyranno assentarer: sicuti illū apud Ouidium lib. xv. Mer. iubet Hercules patriā deserere. Mihi est exploratum? eam bene ualere. Et dicit, Nunc demū; quia, cum Atticus antea scripsisset, eam scribitur. Erat enim iratus Ciceroni propter Phameam: epist. sequenti. QUINTVS cras, & Quintus Silius cras Romam uenit, id est 11X. Kal. sic enim ad me scripsit. Ad me, an ad te? domum meam, an tuam, ROMAM 11X. Kal. & subaudi, se esse uenturum. VENIENDVM est? mihi ipsi. ILLE? Caesar, qui ab Hispaniensi bello reuertebat.

Cicero S. D. Attico. 50.

HOSPITEM mihi tam grauem ἀμεταμέλητον, fuit enim pericunde. sed cū secundis Saturnalibus ad Philippum uesperu uenisset, uilla ita completa militibus est, ut uix triclinium, ubi cenaturus ipse Caesar esset, uacaret: quippe hominum ∞ ∞. sane sum commotus, quid futurum esset postridie. ac mihi Barba Cassius subuenit: custodes dedit: castra in agro: uilla defensa est. ille serijs Saturnalibus apud Philippum ad horā vii. nec quemquam admisit. rationes opinor cum Balbo. inde ambulauit in litore. post horam vii. in balneum audiuit: de Mamurra non mutauit. unctus est, accubuit, ipse uicij agebat: itaq. & edit, & bibit a deo, & iucunde: opipare sane, & apparatus: nec id solum, sed bene, cocto, condito, sermone bono, si quaeris, libenter. praeterea tribus triclinijs accepti & au tor ualde copiose. libertis minus lautis, seruisq. nihil defuit: nam lautiores eleganter accepti. quid multa? & homines uisi sumus: hospes tamen non is, cui dicerēs: amabo te, eodē ad me cum reuerrere. semel satis est. ἀπολαύσας, & in sermone, quid multa, quid quaeris? delectatus est, & libenter fuit. Puteolice aiebat unum diem fore, alterū ad Baias. Habes hospitium, sicut ἐπισημασθαι. odiosum mihi dixi, non molestam Ego paulisper hic, deinde in Tusculanum. Dolabella uillam cum praeteriret, omnis armatorum copia extra sinistra ad equum; nec usquā alibi. hoc ex Nicia. Vale.

EXPLANATIO

HOSPITEM mihi tam grauem ἀμεταμέλητον: & non paenitet Caesarem apud me cenasse. locutio similis ep. 43. Suaues tuas litteras: etsi acerba pompa. & ep. 5. lib. 14. Meam stultam uerecundia, qui legari noluerim ante res prolatas. AD PHILIPPUM? affinem, quod Atiam, Iulia Caesaris sorore natam, in matrimonio habebat. Plutarchus in Cicero. VILLA? in Pompeiano, ubi Ciceronis quoque uilla erat. SVM commotus? quia Caesar postridie apud me cenaturus erat: BARBA Cassius? hunc inter nautidirent, & ex militibus neminem introire paterentur. CASTRA in agro? milites igitur omnes in agro discubuerunt. Et Castra pro militibus posuit, poetice, & quasi per iocum; ut cum infert, Villa defensa est: pro, ex militibus nemo uillam introiuit. RATIONES, opinor, cum Balbo? puto, rationes confecit cum L. Cornelio Balbo; qui Caesaris negotia procurabat. epist. 3. libro 7. de pecunia uidelicet, quam Balbus ex publi-

ex publicis uestigalibus Caesaris nomine exegerat. **AVDIVIT** ? qui eum alloqui, aut rogare aliqua de re noluerunt. De *Mamurra* ? hic Caesaris praefectus fabrum fuerat in Gallia, & ad opes tantas peruenerat, ut parietes totius domus suae, quod a Plinio in scriptis relictum est, crusta marmoris primus operuerit, idemq. primus nullam totis aedibus, nisi e marmore, columnam habuerit, solidas omnes e Carystio, aut Lunensi opinor, eum, ob luxuriam hanc, immoderatumq. sumptum, lege sumptuaria Caesaris esse damnatum; nec Caesarem id mutasse, quippe qui negligi suas leges noller. epist. 7. Venisse a Caesare narrabat litteras: hoc scribere, si certum esse Romae manere: causamq. eam adscribere, ne se absente leges suae negligerentur, sicut esset neglecta sumptuaria. Et Suetonius, Ius, inquit, laboriosissime, & severissime dixit. legem praecipue sumptuariam exercuit. Non enim arbitror legem sumptuariam de obsonijs dumtaxat fuisse, uerum de omnibus rebus, in quas pecunia supra modum erogaretur. **ACCUBUIT** : ? ut ederet. Post unctioem accumbebant ueteres in lecto, cibi capiendi gratia. **Martialis** : Sufficit in nonam nitidis octaua palaestris : Imperat extructos frangere nona toros. Vngebantur autem statim post balneum : uncti statim accumbebant. In **Vatinius** : Cui de balneis exeunti, praeter te, umquam toga pulla data est ?

Ne putemus Caesarem solum accubuisse in Ciceronis uilla : nam & Ciceronem ipsum, & praeterea Philippum, & Balbum, fortasse etiam Cassium, in eodem triclinio cum eo cenatos esse credibile uidetur. **E μετινὴν agebat** : ? non est, uomebat : (nam uomebatur post cenam, non ante : idq. ratio medicinae postulat) sed, uomitionem parabat : itaque, cum uomere decreuisset, nullum cibi genus uitauit : edit, & bibit *addeas*, & iucunde. **E μετινὴν**, adiectiuum nomen est. subaudiri uidetur, *διασκευὴν*, uel aliquid simile. **OPIPARE** ? hoc ad copiam refertur. **APPARATE** : ? diligentia significatur. **SERMONE bono**, ? de sermone, *φιλόλογοι* multa. itaque interdum putauit hoc totum abundare, **Sermone bono**, si quaeris, libenter, nam, ad cenam hoc tantum attinebat, Bene, cocto, condito. quod autem sequitur, additum fortasse ab aliquo, qui supplere uersum Lucilij uoluerit, a quo sumptum illud uideret, Bene, cocto, condito. hanc ego capio coniecturam ex lib. 2. de Fin. in quo est : Quid bene : dicit Lucillus, Cocto, condito. Sed cedo caput cenae. **Sermone bono**. Quid ex eo ? si queris, libenter. Quae si componantur : Lucilij uersus erit huiusmodi.

,, Quid bene ? cocto,
,, Condito, sermone bono, si quaeris, libenter.

TRIBVS triclinijs ? in uno liberti lautiores, in altero minus lautus, in tertio discubere serui. **περὶ αὐτὸν** ? qui circa illum erant, alij alijs muneribus praepositi. Hos diuidit in liberos, & seruos, liberos autem in lautiores, & minus lautos. **VALDE copiose**. ? copiose omnes, non omnes tamen eleganter, nam, lautiores tantum liberti, ut infra legitur, eleganter accepti. **HOMINES** ? inest interdum laus in hoc uerbo, ut hic, & ep. 2. lib. 2. *Ἡρώδης*, si homo esset, eum potius legeret, quam unam litteram scriberet. Nero imperator, nouis aedibus post urbis incendium extructis, tandem se quasi hominem aiebat habitare coepisse. **NON is**, ? quia sumptu exiguo accipi non potest. **AMABO te, eodem ad me, cum reuertere**. ? superuacaneum uidetur Ad me, cum dixerit, Eodem. **SIVE ἐπιστάμιαν**. ? siue diuerforium potius. nam, ad hospitium non ita frequentes ire soliti sunt. **ODIOSAM** ? ob curam apparandi. **NON molestiam** ? ostendit se non laborare de sumptu. **PRAETERIRET** ? Caesar. **DEXTRA sinistra** ? sine copula, ut Sallustius quoque in Iugurtha: Circumuentus ab equitibus dextra sinistra. **Nec usquam alibi**. ? quasi ab uno Dolabella timeret. **NICIA**. ? Curtio Nicia, grammatico, Dolabellae familiari ep. 10. lib. 9. fam.

EXPLANATIO

IN · EPISTOLARVM
M · TVLLII · CICERONIS
A D
T · POMPONIVM · ATTICVM
LIBRVM · XIV.
PAVLLI · MANVTII
COMMENTARIVS

Cicero S. D. Attico 1.

DIVERTI ad illum, de quo tecum mane. nihil perditius explicari rem non posse. et enim, si ille tali ingenio exitum non reperiebat, quis nunc reperiet? quid quaeris? perisse omnia aiebat. quod haud scio an ita sit. verum ille gaudens; a firmatq. minus diebus xx. tumultum Gallicum: in sermonem se post idus Marti. praeterquam Lepidi, uenisse nemini: ad summam, non posse ista sic abire. o prudentem Oppium, qui nihilo minus illum desiderat, sed loquitur nihil, quod quemquam bonum offendat. Sed haec haec tenus. Tu, quaeso, quidquid noui, (multa autem exspecto) scribere ne pigresce; in his, de Sexto, satis ne curum, maxime autem de Bruto nostro: de quo quidem ille, ad quem diuerti, Caesarem solitum dicere. Magni refert, hic quid uelit, sed, quidquid uelit, ualde uult. idq. eum animaduertisse, cum pro Deiotaro Nicaeae dixerit: ualde uehementer eum uisum; & libero dicere, atque etiam (ut enim quidque succurri, libet scribere) proxime; cum Sextij rogatu apud eum fuisset, exspectare meq. sedens quoad noceret, dixisse eum: Ego dubitem, quin summo in odio sim, cum M. Cicero ne sedeat, nec sus commodo me conuenire possit? atqui, si quisquam est facilis, hic est: tamen non dubito, quin me male oderit. Haec, & eiusmodi multa sed ad propositum. Quidquid erit, non modo magnum, sed etiam paruum, scribes. equidem nihil inter mutam. Vale.

EXPLANATIO

DILLVM, § sine dubio Matium intelligit: quem aperte nominat duabus epistolis, quae post proximam inferiorem leguntur. & si loca conferas inter se, Matium hic significari, non obscure uidebis: quem quidem & Caluenam, & Madarum, ficto nomine, appellat ep. 5. & 9. **NIHIL perditius** § aiebat, subintelligitur: ut sit sensus: rep. nihil aiebat esse perditius, nihil desperatius; perijsse omnia. **EXPLICARI rem non posse** § hoc dicebat, remp. interitu Caesaris ita esse perturbatam, ut constitui nullius consilio posset, quis enim id poterit, quod Caesar ipse, tali praeditus ingenio, non potuit? **GAVDENS** § gaudebat Matium tanta perturbatione reip. utpote qui cuperet mortem Caesaris omnibus esse acerbam. quod ipse in epistola, quae legitur l. xi. fam. in extremo, perspicue dicit. **TVM Gallicum** § putat futurum, ut Galli, audita Caesaris morte, deficiant a nobis, & nostram dissensionem suam occasionem putantes, arma capiant. Idem ep. 4. his uerbis: Dolco, quod numquam in ulla ciui-